BUKET UZUNER

REMZİ KİTABEVİ

new york seyir defteri

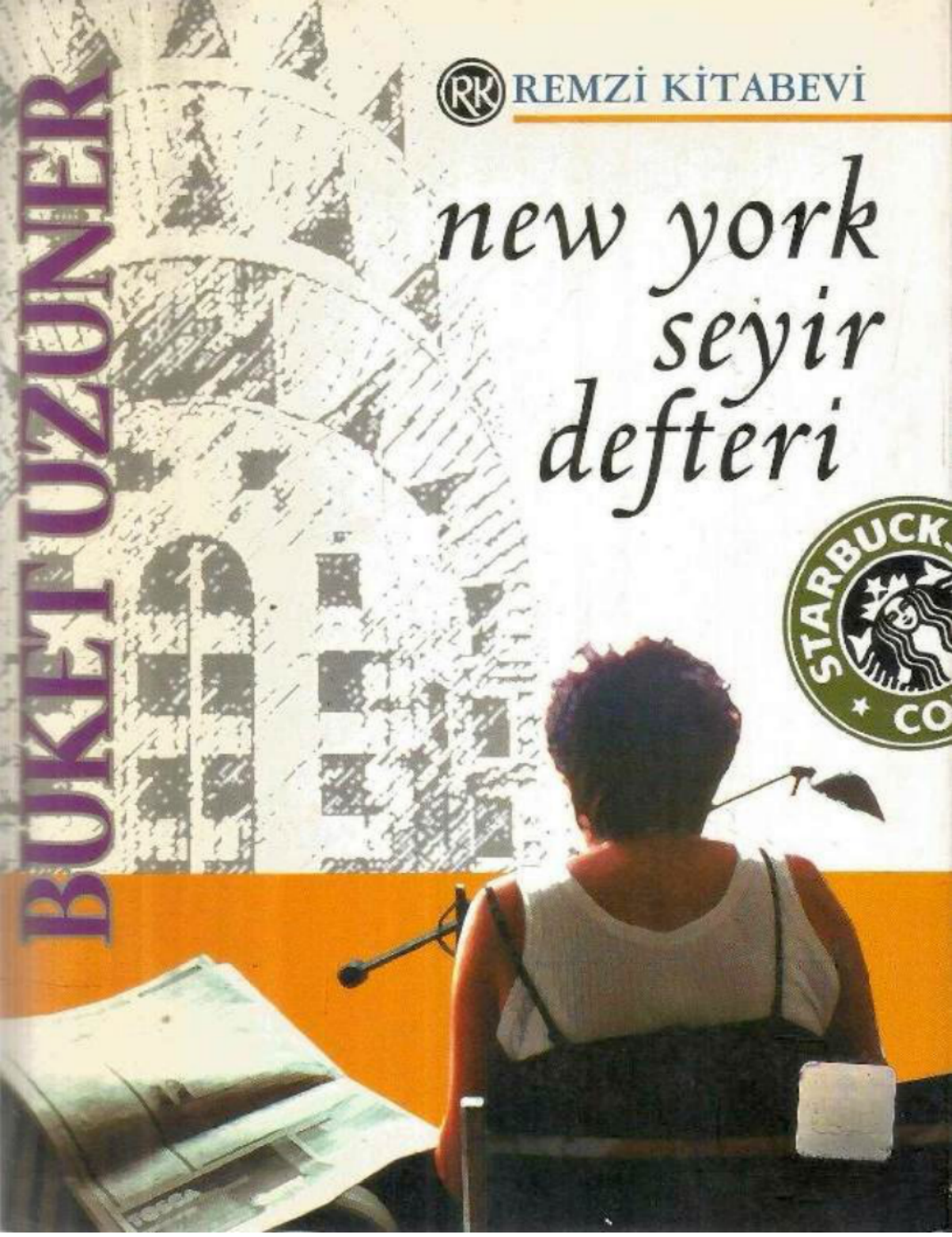

NEW YORK SEYİR DEFTERİ

Buket Uzuner

Remzi Kitabevi - 2000

Buket Uzuner

1955 sonbaharında Ankara'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi'nden (Biyoloji Bölümü) mezun oldu. Biyolog olarak gittiği Bergen Üniversitesi'nde (Norveç) mikrobiyel ekoloji ve sosyoloji, Michigan Üniversitesi'nde (ABD) toplum sağlığı konularında yüksek lisans çalışmaları yaptı. Tampere Teknik Üniversitesi, Su Teknolojisi Bölümü'nde (Finlandiya) ve ODTÜ Çevre Mühendisliği Bölümü'nde araştırmacı olarak çalıştı, ders anlattı.

Avrupa, Amerika ve Kuzey Afrika'nın 'kuzey'ine yayılan bir coğrafyada gezgin, öğrenci ve araştırmacı olarak yaşadı, aylarca süren tren ve saatlerce süren uçak yolculuklarını gerçekleştirebilmek için, yaşadığı ülkelerde garsonluk, çocuk bakıcılığı, çevirmenlik ve aşçılık yaptı. Akademik yaşamına, tam zamanlı edebiyatçı olmak kararıyla son verince, bu kararını ekonomik olarak desteklemek üzere sinema, reklam, turizm ve yabancı dil sektörlerinde çalıştı.

Türkiye PEN Yazarlar Derneği, TYS Edebiyatçılar Derneği ve TWUC üyesi, Balkan Dekameronu ve Gezginler Derneği'nin de kurucu üyesidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Kuruluş Yılı kapsamında, Mimoza Dergisi-Sabah gazetesi tarafından, Türk Basını, üniversiteleri, meslek kuruluşları ve 87 il valiliklerinden oluşturulan jürinin oylarıyla 'Cumhuriyetin 75 Başarılı Kadını'ndan biri olarak seçilmiştir.

1998-1999'da bir yıl süreyle 'konuk yazar" olarak New York Şehri'nde yaşadı. Bu kez de Şehir Romantiği Bir Siyah Saçlı Kadın'ın gözlerinden New York'u seyretti ve yazdı.

YOLLUK

DOSTUM İSTANBUL. ESKİ KOCAM PARİS, SEVGİLİM NEW YORK

Babil, Kartaca, Efes, Venedik, Konstantinopolis, İskenderiye, Floransa, Kudüs, Paris, Roma, Endülüs, St. Petersburg, İsfahan, Beyrut, Londra... Sonra Berlin, Montreal, Buenos Aires, Rio de Janerio, İstanbul, San Francisco ve New York!

Siz kişisel zevk, öncelik ve tercihlerinize göre bu kimileri binlerce yıllık kentlere bir(kaç) İskandinav, Kuzey ve/ya Doğu Avrupa, Asya ve/ya Afrika kenti ekler-çıkartabilirsiniz ama o kadar! İşte o kadar. Çünkü şu yüzyıllardır iç ve dünya savaşlarıyla paylaşamadığımız küçücük yerkürede işte ancak bu kadarcık önemli, güzel ve heyecanlı şehir yaratabilmişiz. Nüfus ve yüzölçümü büyüklüğü kimsenin umurunda olmayan onlarca, yirmilerce yerleşim merkezi arasından, tarihleri, sürprizleri, enerji ve kültürel kapasiteleriyle birer açık hava müzesi olarak göz dolduran bir avuç metropol var. Bunlardan sadece 10 tanesi 21. yüzyıla girerken National Geographic dergisi tarafından seçilerek onurlandırıldı. Bu 10 kent arasında benim gibi 20. yüzyıl ortalarından kalma bir şehir romantiğinin vazgeçilmez üçgeni de mevcut. Paris, İstanbul, New York. (Meraklısı için öbür 7 kent: Barcelona, Kudüs, Londra, Rio de Janeiro, Hong Kong, San Francisco ve Venedik.)

Paris, zamanın yarattığı uyumsuzluk ve karşılıklı bıkmışlıklarla önce simsiyah kederle, sonra kırık dökük, hüzünle ama el sıkışarak ayrılınmış eski bir koca gibi... Rastlanıldığında ortak geçmişin yalnızca güzel anıları kahve ya da kırmızı şarap eşliğinde hüzünlü bir incelikle yâd edilen, incitecek ayrıntılara girmemeye özen gösterilen ama uzaktan da olsa hep gözetilen eski eş... Kendisi bitmiş, anıları canlı bir ilişkinin adresi... Her koşulda aristokrat bir karakter. Avrupalı ve Akdenizli. Dik kafalı ama uygar. Ateşli ama kontrollü. Yaşlı ama bakımlı. Bir zamanlar bile olsa beraber olmaktan hâlâ gurur duyulacak klasik erdemlere sahip birisi... Paris, kesinlikle Batılı bir kişilik. Bilmem eski eşinden böyle ayrılan var mı? Benim bildiklerim var, biri: Paris.

İstanbul, ahhh güzel İstanbul! Ah kederlerimin, kahırlarımın, cinnetlerimin ve heyecanlarımın, ahhh düşlerimin ve düş kırıklıklarımın vefalı, şirret, aksi ve güzel dostu! Ah vazgeçilmez, asla bitmeyecek ilişki! Ahh o hep kollarına dönülecek bilmem kaçıncı

çeşidi aşkın! İstanbul dostum, İstanbul uslanmaz yol arkadaşım. Yaşanmış ya da yaşanacak bütün kırgınlıklara rağmen mutlaka bir araya gelinecek, eninde sonunda bir arada yaşanacak, rakı-balık, çay-simit, baklava-orta kahveyle çığlıklar atılacak, (kahkaha veya gözyaşı eşliğinde), sürecek dostluk! Uzun sürmüş bir evliliğin zaman içinde dostluk kısmı yoğunlaşmış, sofistike lezzetiyle alışkanlık yaratmış, onsuz olmaz, onunla da ne zor -yarabbim!- durumunun stresli ilişkisi... Ne kadar Batı eğitimli ve Akdeniz görgülü olsa da aslında bir Doğulu... Yetişkin hayatımın en iyi dostu, yakın arkadaşım: İstanbul.

New York, önce birkaç kez rastlantıyla karşılaşılan, her defasında birileri tarafından 'siz ikiniz çok iyi anlaşırsınız' denilerek yeniden tanıştırılan, bu sırada 'o'ndan hoşlanılan ve derken bir yıl beraber olduktan sonra sırılsıklam âşık olunan, insanı heyecandan titreten bir sevgili gibi... (Tıpkı When Harry Meets Sally filmindeki gibi defalarca karşılaşıp, arada başkalarıyla evlenip, boşanmalardan yıllar sonra birbirlerini sevdiklerini nihayet anlayan Harry ve Sally vaziyetleri yani...) New York, gençliğinin ve çok renkliliğinin farkında, biraz şımarık, jilet gibi keskin, çok meraklı, heyecan dolu, bin bir suratlı ve yakışıklı bir âşık. Her buluşmada yeni bir sürprizi olan, kendini yenilemeyi bilen, biraz Akdenizli, biraz Asyalı, biraz Latin, çokça Anglosakson bir yeni dünya insanı. Dünya kültürlerinin iyi içkisinden, iyi kahvesinden ve iyi yemeklerinden anlayan, ama köylülük ve aristokratlık kavramlarıyla hiç tanışmamış bir çocuk. Bir kere âşık olundu mu, asla unutulamayacak, bir kere beraber olundu mu insanın kalbinin bir kısmına daima sahip olacak kadar güçlü bir âşık. Tutkulu, risk alabilen, hoyrat ama romantik sevgili. New York.

Farkında mısınız, bu son ikisinin enerjisi nasıl da benziyor birbirine? İstanbul ve New York. Bu kentler enerjilerinin umut mavisi ve zehir yeşili renkleriyle inanılmaz benzerlikler taşıyorlar. İstanbul ve New York, her an her şeyin olabileceği, insanların kilometrelerce uzaklardan umutlarla koşarak geldiği ama çoğunun düşlerini parçalayıp, kanatlarını kıran zalim bir enerjiyle, en yeni, en çılgın ve en özgürün gerçekleşebildiği kinetik bir enerjiyi yan yana barındıran kentler. İkisi de yıllar süren birliktelikten sonra hâlâ insana yeni ve şaşırtıcı arka ve/ya yan sokaklar sunabilen, sürprizli, karizmatik, güçlü ve kibirli karakter. Sesleri birbirine hiç benzemese bile ikisi de gürültülü ve çok sesli kişilikler. New York; polis ve ambulans sirenlerinin feryadı, yeraltı treninin (metronun) gürültüsü, sokak şarkıcılarının sesleridir. İstanbul; simitçi, seyyar sebzeci -domates, biber, patlıcan- çığırmalarının, korna gürültülerinin, sokak köpekleri havlamalarının, tüp gaz satıcılarının şarkılı anons sesleridir. İkisinde de dilenci ve evsiz insan fazladır. İkisi de 24 saat uyanıktır ve ikisi de

malin gözüdür. İkisi de kültür ve sanat olaylarına fazlasıyla düşkündür, festival, fuar ve kongrelere bayılırlar. İki kentte de fare ve hamamböceği fazladır. Her ikisinde de yaşam, ülkenin bütün öbür kentlerinden daha pahalıdır. Her ikisinde de iş bulmak hem güçtür, hem de iş olanakları ve çeşidi boldur. İronik olarak ikisi de çelişkilerin çok açık görülebildiği karmaşık kentlerdir. İki ülkenin de en zengin ve en yoksullarıyla, sanatçılarının büyük çoğunluğu bu iki kentte yaşarlar. İkisi de başkent değildir. İstanbul ve New York birbirlerine benzerler.

Hiç benzemezler aslında. İstanbul, M.Ö. 7. yy.'a kadar uzayan binlerce yıllık geçmişiyle, çok yaşlı bir şehirdir. 2 büyük imparatorluğa başkentlik etmiş, Ortodoks Hıristiyanlık'ın ve Sünnî İslamiyet'in merkezi olmuş, pek çok imparator ve padişah görmüş geçirmiştir. Gelenek ve bürokrasinin olanca ağırlığıyla üstüne çökmüşlüğünden saygı yerine korku, güven yerine kuşku, açıklık yerine entrika/takiyye, sevinç yerine endişe yüklüdür. Buna karşın uzun yaşamı ve engin deneyimleri ona son kalemde 'takmayan', külyutmaz ve belali bir kimlik kazandırmıştır. İstanbul yaşadığı felaketler, zaferler, düş kırıklıkları ve heyecanlardan sonra o denli umursamaz ve edepsiz olmuştur ki, şair olsa Can Yücel sesinde şiirler bağırır, fotoğrafçı olsa Ara Güler gözleriyle gezer, şarkıcı olsa Müzeyyen Senar ve Sezen Aksu tonunda söylerdi. İstanbul bunların tümüdür. Bir duayen, bir klasik, yüzü Batı'ya dönük bir soylu Doğulu'dur.

New York ise gençtir. Bir kasa içkiye karşılık Kızılderililer'den satın alınarak(!) 400 yıl önce kurulmuştur. John Steinbeck, "New York çirkin ve pistir. İklimi bir skandal, politikası çocuklar için bir öcü, trafiği delilik, rekabeti ölümcüldür. Fakat orasıyla ilgili bir şey vardır ki, bir kez orada yaşadınız mi, artık eviniz, yurdunuz olur New York ve bundan sonra artık hiçbir yer sizi kesmez!" der. Ünlü mimar Le Corbusier ise; -üstelik bir Fransız- "Tam 100 kere New York'un bir felaket olduğunu düşünmüşümdür ve tam 50 kere de ne müthiş bir felaket olduğunu," diyecektir. Mark Twain'e gelince; onun New York'la ilgili düşünceleri şöyledir: "Boston'da 'Ne kadar bilmektedir?', Philadelphia'da 'Annesi babası kimlerdendir?' diye sorarlar. Ama New York'ta soru şudur: 'Ne kadar eder?'"

New York, A.B.D.'nin diğer hiçbir şehrine, hiçbir rengine ve hiçbir kokusuna tam olarak benzemez. Amerika'nın herhangi bir yerinden, hattâ Washington D.C., Boston, Los Angelos, Chicago veya San Francisco gibi büyük kentlerinden gelenler için bile şaşırtıcı, çok farklı bir dünyadır. New York sanki A.B.D.'nin bir şehri değil, o âdeta bağımsız bir devlettir, aslında adı: New York Cumhuriyeti'dir. İşte

Amerikalılar'ın bile kendilerini yabancı hissettiği bu şehir bu nedenle gerçek yabancıların kendilerini yabancı hissetmelerini önler. New York'ta yabancı yoktur. New York'ta herkes yabancıdır. New York'a uyum sağlayabilen herkes New Yorklu (New Yorker) olabilir. New York'u eşsiz kılan, hiçbir başka Batılı kentin sağlayamadığı sihir de burada gizlidir. Başarmak hırsı, yaratıcılık heyecanı ve direnci olan herkes New York'ta başarabilir. 'Eğer burada başarırsam, her yerde başarırım,' diye seslenen 'New York, New York' adlı şarkı aslında tersinden de olsa bunu anlatmaktadır. Zenci, Hintli, Kadın, Müslüman, Afrikalı, Orta Doğulu ve/ya eşcinsel olmak gibi özellikleri dünyanın hemen her yerinde insanların önüne kanuni ve/ya toplumsal birer engel olarak koyan ırkçı ve çifte standart zihniyeti yenerek, başarılı olunabilecek tek yer New York'tur. Aynı zamanda, hırsın, rekabetin en acımasızca yaşandığı, paranın tek din olduğu bir cumhuriyettir New York.

Pazartesi akşamları, Doğu yakasında, 55. Cadde'de yer alan Michael's Pub'da klarnet çalan Wood Allen'ın, Union Square'de Warhol Fabrikası kuran avangard Andy Warhol'un, şimdi kendi adıyla anılan Harlem'in 165. Cadde'sinde vurulan insan hakları savunucusu Malcolm X'in ve New York'un Brooklyn semtini mekân edinmiş çağımızın en sihirbaz yazarlarından Paul Auster'in kentidir New York. Farklılığın ve çeşidin, karmaşanın ve düzenin en özgün bileşimi, 21. yüzyılın başkentidir New York. İstanbul'a dönüşte orada kalan bir sevgilide değil, ilk kez kentin bizzat kendisinde kalbimin bir kısmını bıraktığım, bir tren yolculuğunda Philadelphia'dan dönerken yanımda oturan bir genç adamın, 'Yolculuk nereye?" sorusuna, hiç düşünmeden 'evim'e diye andığım ilk yabancı adrestir New York. Bu nedenle ilk kez seyahatnâmemi tamamen bir kente adiyorum.

Bundan önceki gezi kitaplarımın aksine New York Seyir Defteri biraz rehber özelliği taşıyor. Tabii benzerlikler taşıdığım insanlar için. Çünkü bu kitabın yazarı şehir romantiği bir edebiyatçıdır ve sonuçta âşık olduğu bir kenti anlatırken elbette nesnellik endişesi gütmemektedir.

Bütün büyük karakterlerin farklı yüzleri olduğu doğrudur. Bu kitapta benim New York'umu bulacaksınız. Eminim sizin New York'unuz daha farklı olacaktır. Bütün kocalarının ve sevgililerinin aynı kadınla yaşadığı aşk nasıl farklıysa, herkesin bir New York'u olduğu da bu kadar gerçektir.

Hatırlatmak istediğim bir başka noktaysa, büyük şehirlerde yorulan ve özellikle İstanbul'a katlanamayanların New York'tan

hoşlanmayacaklarının yanlış bir varsayım olmadığıdır. Şehir Romantiği değilseniz New York sizin için karmaşık bir büyük, bir büyük gürültü ve ağır bir yorgunluk olacaktır.

İşte bu itiraflardan sonra artık uçaktan inip bir metro veya havaalanı servisi ya da taksiyle New York'a yaklaşabiliriz. Karşınızda bir edebiyat yazarının New York'u uzanıyor. Buyrun, Manhattan'a beraber çıkalım.

GİTMEK YA DA KALMAK: İŞTE ASIL SORU BU

Hiçbir şey tesadüf değildir. Hiçbir şey tesadüfen olmamıştır ve olmayacaktır. Evrende varoluşumuz ve varlığımızın özellikleriyle kendi kaderimizi hazırlarız. Aslında hepimiz bunu bilerek doğuyoruz. Fakat kişiliğimize göre kimimiz; kendimizle yüzleşmeyi sevmediğimizden gizlice, kimimiz; kendimizi delik deşik edercesine yüzleşmeyi bir hayat-memat meselesi yaptığımızdan açık açık biliriz bu gerçeği. Bazılarımız bunu dinî, bazıları felsefi, bazıları da biyolojik (genetik) yollarla açıklasak da yaşantımızdaki tesadüfleri kendimiz, bir anlamda kişisel eğilimlerimiz ve karakterimiz hazırlamaktadır.

İşte İskenderiye'de doğup, İstanbul'da yaşayan Yunanlı şair Konstantin Kavafis'in 'Şehir' adlı şiirini o sırada jilet kadar keskin bir bilincin altıyla fakat ayrımında olmadan iki kitabıma birden almam da bir tesadüf değildi elbette (İki Yeşil Susamuru ve Şehir Romantiğinin Günlüğü). Üstelik Kavafis'in başka pek çok güzel şiirleri olmasına karşın, ille de o şiir girmiş kanıma. Şiiri biliyorum, biliyorsunuz, biliyorlar ama bir kez daha duymakta daima yarar var.

Böylece şimdi 3. bir kitabıma da aynı şiiri koyarak tesadüfler ile bilinç ve onun altı meselesine huzurunuzda bir açıklık daha kazandırmış oluyorum!

Oturup, bu şiirin neden benim tesadüflerimden biri olduğunu düşününce, şiirdeki iki sözcük (ikisi de eylem) benim tesadüfümün adresini hemen açığa çıkartıverdi tabii. Neden 'tabii' mi? Çünkü, insan kendi tesadüflerinin adresini en iyi yine kendi bilir. 'Şehir' adlı şiirdeki benim tesadüf adresim; GİTMEK ve KALMAK'tır. (Hangimizin değil ki?) Bu, 'olmak ya da olmamak' kadar ciddi ve yaşamsal bir ikilem, karşıtlarin en acıtıcı birlikteliğidir ve yan yana durması en olanaksız bir ikilidir. Gitmek ve kalmak, ateş ve baruttan beterdir.

Adı: ŞEHİR

"Bir başka ülkeye, bir başka denize giderim' dedin
'Bundan daha iyi bir şehir bulunur elbet
Her çabam kaderin olumsuz yargısıyla karşı karşıya
-bir ceset gibi- gömülü kalbim
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ülkede?

Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam
Kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün
Boşuna bunca yılı tükettiğim bu ülkede
Yeni bir ülke bulamazsın
Başka bir deniz bulamazsın
Bu şehir arkandan gelecektir
Gene aynı sokaklarda
Dolaşacaksın. Aynı mahallede koşacaksın,
Aynı evlerde kır düşecek saçlarına.
Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda
Başka bir şey umma-
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte
Öyle tükettin demektir bütün yeryüzünde.

Çeviri: Cevat Çapan

Yani, ya gidersiniz, ya kalırsınız. Çünkü ikisini bir arada yapmak diye bir şey yoktur, olmamıştır, olmayacaktır. Sanal bir dünya anlayışının geliştiği günümüzde, bir sanal gerçeklik (virtual reality) yaratan elektronik gözlükle kendisi sabit kaldığı halde, sanal olarak başka coğrafya veya boyutlara giden insanın, bu satırlarda tartışılan gitmek ve kalmak eylemiyle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü gerçekler dünyasında gitmek ve kalmak eylemleri bedeller ödeten ve ödüller sunan yaşamsal meselelerdir. Beri yandan bu ikisi arasındaki tercihiniz de sizin oluşunuz ya da olmayışınızı belirler ve bu tamamen sizin kişisel algılamanızla ilgilidir. Kimimiz için kalmak varolmaktır, kimimiz ancak giderek varolabiliriz. Tesadüf bu ya, tercih(ler)iniz çoğu zaman bütün yaşamınızı belirler ve kaderiniz olur. Siz ondan sonra istediğiniz kadar 'koşullar', 'mecburiyetler' ve/ya 'sorumluluklar'dan dem vurun. Ne gam! Çünkü tercih etme anındaki stres ve baskı durumudur asıl kimliğimizi ortaya çıkartan. (Doğru mu doktor?)

'Bir şehre gidebilmek' veya 'bir şehirde kalabilmek' ya da Mario Levi'nin hikâyesi gibi 'Bir Şehre Gidememek' kavramları belki de bu nedenlerle (ya da hani tesadüfen) seyyahların gezgin ruhları üzerinde ille de durup soluk alınacak o zorunlu duraklardandır. Sık sık.

Bir zamanlar mucizevi şarkılar besteleyen Cat Stevens'in 'Baba ve Oğul' (Father and Son) adlı şarkısı tamamen bu anlattıklarımın müzikli bir dillenişidir. Biliyorsanız bir daha, bilmiyorsanız ilk defa dinleyin. Hemen duyacak veya anımsayacaksınız.

"Değişikliğin sırası değil, biliyorum gençsin, öğrenecek ve yaşayacak çok şeyin var, üstelik bir zamanlar ben de senin gibiydim, bilirim

zordur; bir şeylerin olup bittiğini keşfettiğinde dışında ve sakin kalmak çok zordur, tamam anladık ama unutma sen yarın burada olacaksın fakat düşlerin, hayallerin uçmuş olacak... Boşver bunları, yerleş buraya, bul kendine bir kız, evlen... Bak bana, yaşlıyım ama mutluyum," diyen babasına, üzüntüden kahrolarak ama kararlı bir sesle âdeta yakaran genç oğul;

"Nasıl anlatacağımı artık bilmiyorum, bu hep o eski hikâye, konuşmaya başladığım ilk günden beri hep söz dinlemem gerektiği emrini aldım. Zor ama görmezden gelmek kadar zor değil. İşte şimdi bir yol var önümde, artık biliyorum, gitmem gerektiğini biliyorum," diyerek yola koyulur.

Gitmek göze alabilmektir. Gitmek tehlikedir. Gitmek merak etmektir, riski göze alabilmektir. Gitmek radikal bir değişim cesaretidir. Gitmek, kaçmak değildir. Gitmek ve kaçmak birbirine asla benzemeyen iki harekettir. Kaçmak panik ve kararsızlık ruh durumlarında gerçekleşirken, gitmek için soğukkanlı ve kararlı olmak -şart olmasa bile- gereklidir. Gidebilmek, özellikle gerektiğinde pahalı bir karardır. Gitmek için önce sabit bir mekân gerekir. Ancak sabit bir yerde yaşayan kişi gitmek eylemine kalkışabilir. Çünkü gitmek, kalmayı veya durmayı bitirmek demektir. Sürekli gidene seyyah veya gezgin deriz, onun sabit bir yeri olmadığı için o artık gitmek eylemiyle işini bitirmiş, gitmeyi sabit bir iş eylemiştir. Konakladığı yerlerdeki otel, hotel, pansiyon ya da kira evleri ona bir duraktır, sabitleşmeye başladığı ilk an onu afakanlar basar ve tekrar yola düzülür. Fakat gitmek, terk etmek demek de değildir. Çoğu zaman giden kişi, aslında daha önce duygusal olarak çoktan terk edilmiş olandır. Terk etmek ve gitmek kesinlikle birbiriyle akraba olmayan iki eylemdir ve ne yazık ki, çoğu kez karıştırılır. Gitmeyi, terk etmek olarak algılayanlar aslında hep kalanlardır.

Kalmak güçtür. Kalmak, kabul etmeyi veya kalınan yeri değiştirmeyi gerektirdiği için güçtür. Kabullenmek, kendi karakterini yaşayamamak tehlikesi barındırır içinde ve bu tehlike kederli bir renk katar kalmak eyleminin duruşuna. Kalınan yeri değiştirmekse, bir terzinin bir elbiseyi düzeltmesi kadar çileli bir iştir. Bütün terziler yeni bir kumaştan taze bir elbise dikmeyi tercih ederler. Kalmak, terk etmemek anlamına gelmez. Kalan kişi kalış eyleminin içindeki yoğun statik enerjiyle terk edebilir, kalışının kimyasıyla da terk ettirebilir. Kalmak, terk etmekten bağımsızdır ve gitmeyi ateşleyen güçten farklı bir kararlılık, sabırlı bir direngenlik gerektirir.

Peki 'geri dönmek' nasıl bir şeydir? Kavafis, geri dönüşün

kaçınılmazlığına dair işaretler yolluyor bize. Ama ille geri dönülür mü? Gitmek lineer bir yolculuksa, geri dönmek olası mı? Dönmek, yalnızca bir yenilgi olabilir mi? Dönmek, ne yöne doğru gidildiğiyle değerlendirilmek zorunda değil midir? Bütün dönüşlerin yönü ille de geriye değildir. Dönüş de bir gidiştir, bir yolculuktur ve bütün gidişler gibi ciddi bir karar, cesaret ister. Dönüş yönleri geriye olanlara gelince, onlar, hiçbir şey değişmemiş sanısı veren eski şehir/kasaba/köylerine dönseler de orada artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Eski hamam görünüşte aynı kalsa da eski tas artık değişmiştir. Hem zaten artık eski hamam da daha eskidir...

Kim daha kazançlıdır? Giden mi, kalan mı? Peki geri dönen, o bir yenik midir? Geri dönüş bir yenilgiden çok, bir yeniden başlayış olabilir mi? Çok gören mi, çok gezen mi, yoksa çok kalan mı mutludur?

Bana sorarsanız, gitmek ve kalmak bütün karşıtlar gibi birbirini kendi içinde taşırlar. Her giden biraz kalmayı, her kalan da biraz gitmeyi ister. Bu nedenle, görünüşte hep giden ve gitmeyi göze alan biri olsam da asla terk etmedim. Belki yufka yüreklilikten, belki gidişimi kolaylaştırması için benden önce yanımdaki kişinin, içinde bulunduğum sistemin veya derin koridorlarında kaybolduğum düş ve projelerimin beni terk etmesini bir şekilde hazırlayarak yollara düştüm, yollara çıktım, ...yorum, ...cağım. Yaşadıkça, sağlığım ve enerjim elverdikçe... Hep! Bu nedenle olmalı, her gidişimde benden geride kalan bir parçanın ağrısı oturur midemin üstüne... Ve yine aynı karşıtlar ikizliği nedeniyle her gidişte bir ferahlama, uçucu bir heyecanın başdöndüren bir özgürlük soluğu... Oh işte yine gidiyorum! İşte yine yollardayım, yaşasin! Ve, ah kim bilir ne zaman, yeniden ve nasıl göreceğim...?

Benim oyum, gerektiği ve/ya istendiğinde gidebilmekten yana oldu şimdiye kadar. Bu nedenle ben 'Şehir' şiirini 'Bir Şehre Gidebilmek' olarak algılayıp, yaşayanlardanım. Yaşam, bütün haksızlık, bütün keder ve düş kırıklıklarına rağmen ayağa kalkıp, yeniden yola koyulabilmek, yaşam, bir şehre gidebilmektir! New York Şehri'ne bir yıllık bir yolculuk yapmak kararı da böyle alındı. Yolculuk başladı ve bu kez New York Şehri'ne gidildi.

20. YY.'IN SONUNDA NEW YORK'TAN İNSAN MANZARALARI

ÇİNGENE YÜREKLİ PRENSES

"Dedikodu ihmal edilmiş bir sanat biçimidir, diyor, buna inanabiliyor musun?" Baktım, acaba, gerçekten şaşırmış mıydı, yoksa ince ince dalga mi geçiyordu? Pek fark etmiyordu aslında. Ne yaparsa yapsın bunu zarif, kibar ve şık yapanlardandı o. Doğuştan asalet taşıyan insanlara özgü incelikli ve içindeki boralara karşın mavikanlı biriydi. Tanıştığımız günden bu yana geçen üç yıl boyunca değişik ortam ve ruh durumlarını paylaşmamız sırasında beni şaşırtan bir hareketine rastlamadım henüz... Bir gün belki... Çünkü hepimizin zaman zaman karakteri dışına taşma olasılığımız var. Belki de karakterlerimizin içinde sakladığımız o tam zıttımız zaman zaman kendimizi bile ürküterek yüzünü gösteriyor bize. Ama aslında hepimiz karakterimizi yaşarız.

"Dedikodunun da içinde bir hikâye var ya, belki o nedenle söylemiştir," dedim. Gülümsedi.

"Kötülüğün içindeki iyilik ve ölümdeki dirim gibi oldu bu... ama neyse..." dedi yumuşacık. Beğenmese de yüzüme vurmazdı.

Adı Shelley. Amerikalılar'ın 'New Yorker' dedikleri kozmopolit, entelektüel, sanat-kültür düşkünü bir New Yorklu kadın. Tiyatro yazarı, romancı ve edebiyat profesörü. Benim yakın arkadaşım.

Üç yıl önce Iowa City adlı küçük Amerikan kasabasında Iowa Universitesi'nin davetlisi, 35 yazardan biri olarak kahve masasında yanına oturduğumda, "İstanbul'da hep aradığım bir şeyi bulmuş gibi hissettim kendimi," demişti.

"Hani adının ne olduğunu bilmezsin de hep ararsın, sanki köklerinle, atalarının gizemli yanlarıyla ilgili bir şeydir o bulduğun..."

"Tamam, sen bir çingene yürek olmalısın!" demiştim adına bagel (beygıl) denen lezzetli Yahudi simidinin içine İsviçre peyniri koyarken. Sesim çok bilmiş ve hatta biraz ukalaca çıkmıştı da, kendi sesimi duyunca azıcık utanmıştım. Daha biraz önce tanışmıştık.

"Çingene yürek ha!" demişti ses tonumu duymazdan gelerek. "Demek bu deyimi biliyorsun!"

Sonra bagel ve kahve sevgimiz, edebiyata bakışımızdaki ortak yanlar

ve tabii en çok çingene yüreklerimiz. Bir de yakın kız arkadaş özlemimizle, kız kardeş eksikliğimiz...

"Yüreği çingene olanlar, dolaştıkları her yerde kendilerinden bir parça bırakırlar ve bu yüzden onlar bir tek zamanda ve aynı anda birçok yerde olma şansına sahiptirler."

Sonra geçen yaz İstanbul'a geldi Shelley. Kendi geçmişlerinin haritasını sanat ve edebiyat yoluyla çizmek isteyen bir grup Türkiyeli'yle bir sanat atölyesi çalışması yaptı. İşinin dışında kalan zamanları doya doya kullandık ve birlikte sürdük İstanbul'da rastladığı çingene yüreğinin izlerini. Bu iz sürüşlerin hikâyeleri, ikimizin de edebiyat ürünlerinde belireceği için burada daha fazla anlatmayacağım, ama Kuzguncuk'ta Türk çayı yudumlarken hiç konuşmadan Boğaz'a ve birbirimize bakarak dakikalarca dinlediğimiz o sesler, biraz da bu izlerin sesiydi tabii.

Iowa Üniversitesi'nde ders anlattığı sömestr dışında, Yukarı-Doğu Manhattan'da, içindeki, kanepeden masaya, fincandan diş fırçasına kadar her şeyin beyaz olduğu, bir penceresinden 77 katlı kirpi kafalı bir art-deko şahaseri olan Chrysler Binası'nın göründüğü küçük dairesinde, kedileri Siyam-Guanako ile Bengal-Serruço ve çok sevdiği enstalasyon (düzen kurgulama) sanatçısı kocasıyla yaşayan Shelley tam anlamıyla bir New York âşığı. Onu, Woody Allen'in Manhattan konulu filmlerinde sözcüklerle nakış işleyen, Amerikan kültürünü eleştirirken sihirli kahkahalar atan, bu kentin son moda rengi siyahlar içinde (simsiyah bir deri ceket altında kadife siyah pantolon ve siyah deri avangard botlarla), 3. Cadde'de sarı renkli bir New York taksisine binerken düşleyebilirsiniz. Öte yandan utangaç bir kız çocuğu sessizliğinde içine kapanan, dünyanın en iyi üniversitelerinden biri olan Yale'den mezun olduğunu, övünmek gibi olmasın diye saklayan, kiraladığı teleskopla saatlerce yıldızları seyreden, insanların ve olayların arka yüzlerini okumaya özenen, derinlikli bir yetişkin kadın olarak da gözünüzün önüne getirebilirsiniz...

Bir yıllığına New York'ta komşu oluşumuzun sevinciyle Kuzguncuk'tan sonra bu kez Manhattan'da kahve fincanları elimizde, yan yana oturup, 30-filanca yaştan sonra iyice azalan kız-kıza kıkırdamalar faslını yeniden açıyoruz yaşamımızda. New York'a gelir gelmez Shelley'in beni ilk götürdüğü yer bu kentin alameti farikalarından Starbucks Kafe (ler) oluyor. New York'un dört bir yanına dağılan bu kafeler Kolombiya'dan Java'ya onlarca çeşit süslü püslü kahvesi, tuhaf ve şık fincanları, hiçbiri birbirine uymayan berjer koltukları ve ellerinde defter-bilgisayarları ya da kitaplarıyla her yaştan genç

kesimli insanların mekânları. Bir filmden önce ya da sonra mutlaka bir Starbucks Kafe'de Shelley ile buluşmak, New York ve İstanbul edebiyat kulisleri, erkeklerle kadınlar ve duygu durumlarımız konulu, her biri dürüst olmak cesareti isteyen sohbetlerimiz, sanki yıllardır yaptığımız bir işmiş gibi giriyor hayatımızın günlük programına. İnsan güzel şeylere nasıl da kolay uyum sağlayıveriyor...

Serinkanlılığı, sakinliği, utangaçlığı ve yumuşacık gülümsemesiyle neredeyse tam zıttım olan bu New Yorklu kadın yazar, bana, İstanbul'da bulduğu şeyin artık adını bildiğini açıkladı yakınlarda. Shelley, İstanbul'da öbür yarısı olan ikizi çingene yürekten söz ediyordu ve ben bunun ben olduğumu daha ilk karşılaşmamızda anlamıştım. Her şey kendi zıttını içinde taşır ve biz bazan bu öbür yarımızla açıkça yüzleşir, onunla karşılaşırız. Belki de bu nedenle birbirine hiç benzemeyen, bizim gibi iki karşıt karakterin nasıl olup da bu kadar iyi anlaştığını bizden başka anlayan yok. Aşk gibi dostluk da iki kişiliktir aslında.

"Dedikodu'nun ihmal edilmiş bir sanat olduğunu söyleyen Woody Allen mıydı?" diye soruyorum sonunda.

Gülümsüyor Shelley. Başını utangaç biçimde yana eğip, gözlerini saklıyor. O kadar...

GÜNEY AMERİKA'NIN PARİSLİ'Sİ

Dışardan bakınca tam bir New Yorklu. Bir adres tarif edeceği zaman hangi caddenin hangi sokakla kesiştiğini, hangi renk hatla (metroyla) hangi durağa gidileceği ve inince hangi yönde kaç blok (sokak) yürüneceğini tam olarak ve bir defada söyleyebiliyor. Bu tarife dahil olarak verdiği adrese varış zaman tahmini de gayet dakik. Bunları başarmak bir New Yorklu olmak için şart olmasa bile gerekli. Sonra Manhattan'daki birçok Barnes ve Noble (kitapçıları), Starbucks Kafe, Çin, İtalyan, Fransız lokantaları ve Kinko'nun (renkli fotokopi ve baskıcı) yerlerini ezbere biliyor. Sigara içmiyor ve Manhattan'ın fenomenal sarı sayfalı şişman telefon rehberini özel telefon defteri gibi kullanabiliyor. Halbuki Arjantin'de doğmuş ve 30 yaşına dek Buenos Aires'te yaşamış Macar asıllı bir New Yorklu. Benim ilk internet hocam.

Adı: Alejandro (Alehandro okunuyor) fakat her şeyi kısaltmaya bayılan Amerikalılar ona kısaca Alex diyerek adının bütün sihrini bozuyorlar. Kızıla çalan sarı, iri dalgalı uzun saçlarını ensesinde bir at kuyruğu olarak topluyor. Saçlarından bir ton daha koyu bıyığı bile o kadar sarışın ki, bu iri biyığa rağmen zerre kadar maço bir görüntü oluşamıyor yüzünde. 'Hem canım maçoluğun bıyıkla ya da bıyık rengiyle ne ilgisi var? Irkçılık ve faşizm gibi maçoluk da insanın kafasının içinde,' deseniz de semboller ve klişeler sandığımızdan daha güçlü kaynaklar belleğimizde. Alejandro'nun sırrı, bakışlarındaki kadife dokunuşta saklı. O, insanlara erkeksi bir şefkat ve güvenilir dost olma vaadinde bulunan çok içtenlikli kahverengi gözlerle bakıyor. Onun bakışları şefkatli ve affedici renklerle boyanmış bir kere... Ve insan bakışları bu renklerle doğunca, artık ne yaparsa yapsın, hangi deri, saç, (bıyık) rengini taşır, hangi dili konuşur, hangi kentte yaşarsa yaşasın fark etmiyor; o artık gülümserken yatıştırıcı, dinlerken sır tutucu, konuşurken rahatlatıcı bir imgenin insanı. Güzel olan, Alejandro'nun yalnızca imgesinin değil, kendinin de böyle bir insan olması.

Giysi konusunda çok tutucu. Alejandro yalnızca bej ve hâki tonlarında giyiniyor. Diz hizasında cepli safari pantolonlar ve yine bol cepli safari gömlekler. Yazın kollar kısalıyor o kadar. Renkler ve şekiller aynı. Daima ve daima bej ve/ya haki. Tutku mu, fetiş mi, isyan mı?... Daima bej ve hâki!

Üç yıl önce davetli olarak katıldığım Iowa Üniversitesi'nin, üç aylık

'Uluslararası Edebiyat Programı' (IWP) sırasında tanıştığım Alejandro, o sırada evlere yeni yeni giren internete merak saran benim gibi birkaç yazarı alıp, bize teknolojinin bu büyük nimetini kullanmayı öğretiyor. "Enstalasyon sanatı, internetle birlikte yepyeni bir boyut kazandı," diyor, onu Amerikalı bir ressam sandığımız sırada. Sonra Arjantinli olduğunu söylüyor, o yumuşacık, şefkat dolu gülümsemesiyle. Derken babasının Macar asıllı olduğunu öğreniyoruz. Fakat bu sonuncusunu öğreniş hikâyemiz hiç de hoş bir deneyimle olmuyor. "Babamın Naziler'den iki yıl boyunca saklandığı Budapeşte sokağının bende yarattığı izleri son enstelasyon sergimde yansıttım," diyor Alejandro. Elindeki sergi kataloğunda, dikenli teller ve kırmızı toprakla düzenlediği sokak enstelasyonunu görüyoruz. Tüyler ürpertici bir kompozisyon. Ölümün nefesini ensesinde duyarak tam iki yıl saklanılan evden görünen sokak parçası... Çok etkileyici ve rahatsız edici! O gece Iowa Üniversitesi'nin yurdundaki odamda tekrar tekrar bu serginin fotoğraflarını seyrettim ve Alejandro'nun yazdığı şiirsel açıklamalarını okudum. Çok üzüldüğümü iyice anımsıyorum.

Soykırımından kurtulan Macar delikanlı (Alejandro'nun babası), Arjantin'e yerleşip, orada 'bekâr Yahudileri tanıştırma partisi'nde güzel Arjantinli bir genç kıza âşık olunca Alejandro doğuyor. "Buenos Aires için Güney Amerika'nın Paris'i derler. Avrupaî ve kültürlü bir kenttir," diyor bir keresinde. Yukarı-Doğu Manhattan'daki evindeyim bu kez. Bunu söylerken, kedileriyle İspanyolca konuştuğu sırada sesine bulaşan özlemli, çocuksu bir ton duyuluyor. Özlüyor mu Arjantin'i diye merak ediyorum. "Özlemez miyim hiç!" diyor iç çekerek. Sonra askerî hükümetler, cuntalar ve binlerce 'faili meçhul cinayet' ve 'kayıp' hikâyesiyle yok edilen ilerici-solcu Arjantinli'den söz ediyor. Hüzünlü bir serin hava yayılıyor her şeyiyle bembeyaz döşenmiş Manhattan dairesine. Bir Amerikalı'nın anlayamayacağı bu hüznü, benim çok iyi anladığımı biliyor Alejandro.

O sırada elinde Starbucks fincanlarına doldurduğu kahvelerle Shelley giriyor salona. Alejandro, 10 yıl önce İtalya'da sanatçıların buluştuğu bir 'artist koloni'sinde tanıştığı Amerikalı yazar Shelley ile (Çingene yürekli prenses) hâlâ romantik bir aşkın sinyallerini veren bir ilişki yaşıyor. Başka deyişle, Alejandro, Shelley'in çok sevgili kocası! ('çok sevgili' diyorum, çünkü insanların çoğunluğu, evlilik gibi bir arada yaşamayı gerektiren ilişkilerde sevgili olmayı neredeyse isteyerek unutuyorlar... ne yazık ki...)

"Alejandro Arjantin'de tanınmış bir sanatçı," diye açıklıyor Shelley gururla kocasına bakarak. Bunun anlamını üçümüz de biliyoruz. Hem Shelley'e, hem de New York şehrinin sanatçılara sunduğu olanaklara

âşık olan Alejandro, artık bir New Yorklu. Ama bu güzel New York şehri Amerika'nın ve dünyanın dört bir yanından gelen sanatçı ve yazarlarla ağzına kadar tika basa dolu. Bu New York şehri çok kibirli ve çok zor!

Kahvelerimizi yudumlarken Alejandro'nun babası telefon ediyor. Karısının ölümünden sonra kızlarının yanına, Kudüs'e yerleşen baba, Budapeşte'de ölümün ayak izlerinden saklanış vahşetini oğlunun resim ve enstalasyon sanatı vasıtasıyla dünyanın gözleri önüne seriyor olmasından gurur duyuyor olmalı, diye düşünüyorum. Ölüm korkuları azalsın, hatta yok olsun diye...

İnsanın arkadaşlarının karı/kocalarıyla arkadaş olabilmesi pek enderdir ve zordur. Ben 'kontenjandan arkadaş olmak isteyenlerden hiç hoşlanmadığım ve asla bunu beceremediğim için bırakın şunu gerinerek söyleyeyim: Sevgili Alejandro, sen arkadaşımın kocası ama benim arkadaşımsın!

NE GÜZEL KOMŞUMUZSUN SEN YUNANLI!

Birbirlerini her an çiğ çiğ yemeye hazır bekleyen ve tarih içinde de sık sık yemiş(!) olan ulusların, haritalarda komşu olmasi tesadüf değildir. İnsanın birini sevmemesi, kıskanması, rakip görmesi ve ondan korkması için önce onu tanıması (bilmesi) gerekir. Özellikle Kumral Ada Mavi Tuna romanını yazarken yaptığım iç savaş konulu araştırmalarda 'nefret edilen kişinin hep komşu' olduğuna dair antropolojik ve psikolojik nedenleri inceleme şansım (ne hüzünlü bir şansti o!) olmuştu. Tabii bu işler 'komşunun tavuğu komşuya kaz görünür' atasözüyle açıklanamayacak kadar karmaşık. Fakat insan denen canlı da karmakarışık bir memeli hayvandır aslında (biyologluk damarım tuttu yine), ama baksanıza İsveç ve Norveç birbirini kıskanmaktan çatlar, barış durumunda bile birbirlerinin zekâsını aşağılayacak oyun ve fıkralar üretir, İngiltere ve Fransa tarihi savaşlarla doludur. Finliler, bir Rus, bir İsveç üniformasıyla komşuları adına ölmekten öfkelidir Ruslar'a ve İsveçliler'e. Almanlar'ı anlatmaya gerek yok. Bu listeyle Irak ve İran'dan, Hindistan ve Pakistan'a oradan da Vietnam ve Tayland'a uzanabiliriz ama ben kısa kesip bize gelmek istiyorum. Bize gelince, biz çok yaramazmışız! Çevremizdeki hemen bütün devletler, yüzyıllarca bir anlamda sömürgelerimiz olmuş ve tabii şimdi artık haritada komşu olmadıklarımız bile bizi bu nedenle iyi tanıyorlar! Fakat bir komşumuz var ki, onunla ilişkimiz pek özel! Belki de en fazla benzerlik gösterdiğimiz bu komşumuzla yaşadığımız aşk ve nefret, Amerika'da dillere ve fıkralara destan. (Bir Türkle bir Yunanlı bir gün...) Bu ülke biliyorsunuz... Tabii hep bir ağızdan söylüyoruz: Ne güzel komşumuzsun sen Yunanistan!

Gurbette durum farklı. Gurbette insanın en iyi dostu anavatanının komşuları oluyor. Yeni ve yabancı bir kültürde yaşarken bu kez tam tersine en tanıdık, en çok ortak kültür noktası olan insanlar birbirlerine yakın oluyorlar. Üstelik memleketlerden uzakta biraz da; 'yorgan gitti kavga bitti' ruh durumu yaşanıyor. Artık 'tüh kaka!' denecek başka bir kültür varken, 'aman bizim her şeyimiz ne kadar güzel ve tatlıdır komşum!' hasreti yaşanabiliyor. Bu komşu uluslar Akdenizli'yse, adı geçen yakınlık tam Akdenizlilere özgü dokunaklı ve çok duygusal, yani pek gösterişli oluyor. Eh hem Doğulu hem de Akdenizli olmanın da bu kadar şanı şerefi de olmalı tabii! (Amma böbürlendim hani!)

New York Şehri'ndeki evimin hemen burnunun dibinde adı Trellis olan bir lokanta var. Trellis aynı zamanda kafe ve bar hattâ zaman zaman caz kulübü bile olan bin bir suratlı, rahat, mütevazı ve temiz bir lokanta. Trellis, sarmaşığın dallarını sararak yükseldiği kafes anlamına geliyor ve bu lokantanın içi ile tamamen camdan ön duvarlarının hemen her yanında beyaz kafesler üzerinde sarmaşıklar gerine gerine dolaşıyorlar. Doğrusu Trellis benim kafe ve lokantalarımdan değil. Ne kadife Berjer koltuk ve kanepeler serpiştirilmiş mekâna, ne derinden caz ve/ya klasik müzik yalıyor kulakları, ne de kahve kokusuyla dans eden şarap rengi... Trellis 'harbiden' bizim Akdeniz-Anadolu usulü bir lokanta. Yemekse yemek, masaysa masa, işte o kadar! İlk önceleri mecburiyetten kahve içmek için iğreti uğruyorum. Benim tarzım değil ya, biraz burun kıvırarak yeşil plastik örtülü masaya ilişip, oğlumun okuldan çıkma saati olan öğle sonrası 3:00'e yakın bir vakitte caddenin tam karşısındaki yerel New York Halk Kütüphanesi'nden ödünç aldığım kitaplar elimde, kahve içiyorum. Bazan yanımda bir dilim cevizli baklava, fıstıklısını bilmiyorlar. O sırada kulağıma anlamadığım ama çok bildik bir dile kahkahalarını katık eden iki erkek sesi geliyor. İkisi de esmer ve orta boylu bu adamlar, biraz ilerde bir şeyler anlatıp, dolu dolu kahkahalarla gülüyorlar. Orta yaşlı olanı Trellis'in garsonu, daha genç olanını tanımıyorum. Bana kahve servisi yapan beyaz Amerikalı delikanlıya soruyorum: "Bunlar Yunanca mi konuşuyorlar?" Birkaç aydır Trellis'te yarım zamanlı çalışan öğrenci-garson, "Bilmeeem," diyor ilgisizce burun bükerek. Ben de gidip sormasını istiyorum onun bu ilgisizliğine kızdığım için. Yanıt yerine Yunanca konuşan iki adam yanıma gelip, Yunanca olarak bana laf atıyorlar. Anlamadığımı görünce yoğun aksanlı bir İngilizceyle, "Kadının cilvelisiyle, erkeğin yakışıklısı Yunanca konuşur," deyip, bu söylediklerine kahkahalarla gülüyorlar. Şimdi bu cümleyi Türkiye'de duysam, 'Haydi oradan be!' deyip, burun bükerim. Ama bu cümle hem maçoluğu, hem ateşli kendini beğenmişliği, hem de kendi kendisiyle alay edebilişiyle öyle Balkan-Akdeniz renkleri taşıyor ki, bunu kendi ulusunun adıyla değiştirerek bir Bulgar, bir Türk ve hattâ bir Rus da söyler. Yani bu cümle gurbette her anlamda tanıdık, çok bizden ve Sıcacık geliyor kulağa. Ben de, "Kesinlikle öyle!" diyor ve onların bana uzattığı köprüde yürüyorum. Yaşlı olanı yeni gelen bir müşteriye servis yapmak için gidince, daha genç olan Yunanlı adam teklifsizce bir sandalye çekip masama konuk oluyor. Son derece samimi ama lâubâli olmamak gibi Akdenizli olmayan bir zarafeti var (bu konuda Amerikalı olmuş ve iyi etmiş). Adı: Jim ama aslında Yannis. 40 yaşlarında olmalı. Simsiyah dalgalı saçlı, esmer, sempatik bir adam. Çok uzun ve gür kirpiklerinin arasından simsiyah gözleri şaşırtıcı bir ışıkla resmen parlıyor. Bana sorarsanız hiç yakışıklı değil ama bu gözlerdeki pırıltı ve Akdeniz yüklü enerjisiyle albenili olduğu

söylenebilir. Herkesin kendisini Jim olarak çağırdığı ve tanıdığı bu adam, Trellis'in sahibi ve gerçek adının Yannis olduğunu fısıldıyor bana. Daha biraz önce tanıştık ama olsun 'bizim oralı' olduğumu anladı ya, tamam! Sonra benim tam olarak Akdeniz'in neresinden olduğumu soruyor. Ben yanıtlamadan kendisi gönüllü olarak birkaç tahminde bulunuyor. Makedon ve Arnavut'tan başlayıp, İtalyan ve İspanyol'a oradan İsrailli ve Tunuslu'ya kadar dolaşıyor ama ille de Türkiye'yi atlıyor. İlle de! Ben de artık hak ettiğine inanarak, hainlik(!) ediyor; "Bütün bu saydıklarının hemen hemen hepsinden geliyorum," diyorum. O zaman göz göze geliyoruz ve iki usta eskrimcinin bir türlü yenişemeyişindeki hayranlık dolu bezginlikle ikimiz de kılıçlarımızı bırakıyoruz. "Sen Türkiyelisin!" diyor yaramaz bir gülümseyişle. "Elbette ya, o yüzden Yunanlı'nın şakasını çok iyi anlarım." Sonra kısa bir sohbetle ben kendimi ve yazdıklarımı, o da Amerika serüvenini hikâye ediyor(uz). Rusya'da Yunanlı anne-babadan doğup ailesiyle Amerika'ya göç eden Jim (Yannis), kendini bu üç ulusal kimlik arasında en çok Yunanlı hissetmesinin nedenini Rusya'daki evlerinde tamamen Yunanistan'ı yaşayan ebeveyn ve akrabalarına bağlıyor.

Sonraki haftalar ve aylarda Trellis'in müdavimlerinden biri oluyor ve ayrı masalardan birbirleriyle sohbet etmek gibi Akdeniz işi bir keyfi burada yaşamaya bayılan her renkten Amerikalı'nın neden bu pek sıradan görünüşlü lokantayı seçtiğini anlıyorum. Trellis'in Yunanlı sahibi ve çalışanları bu lokantada, bize çok doğal gelen, ama endüstrileşmiş Batı toplumlarında artık tamamen güdükleşip, tükenmiş olan Akdeniz'e özgü insan iletişimini müşterilerine satıyorlar. Bunu öyle içtenlikle ve doğaları gereği zevkle yapıyorlar ki, doğrusu çok lezzetli ve şık yemekler sunan steril atmosferli lüks restoranlarda duyulabilecek mide ve hazım zorluklarını önlüyorlar. İnsanlar Trellis'ten yüzlerinde bir gülümsemeyle çıkıyorlar.

Trellis, New York'taki yaşamımın pek keyifli daimi mekânları olan 'Starbucks kafe'ler, 'Barnes and Noble' kitapçıları ve halk kütüphaneleri (New York Public Library) kadar organik bir yer tutuyor. Hatta Hıdırellez'de oğlumun doğum günü için Onu Burger King ve McDonald'lar yerine, Trellis'te arkadaşları için küçük bir toplantı yapmaya ikna edebiliyoruz. Ne de olsa hamburgerciler daha cafcaflı ve küçükler için parlak tuzaklarla dolu ama Trellis pek sade. Üstelik Taylandli Pak, Amerikalı Veronica ve Daniel, Ekvatorlu Giovanni, Fijili Saki, Kanadalı Carl'dan oluşan ufaklıklar ekibi adamakıllı eğleniyorlar. Öte yandan artık tanıdığımız Shelley, Alejandro, Carol gibi yetişkin dostlarla da iyi vakit geçiriyoruz. Yalnız doğum günü pastasının parasını ödemeyi unutmuşuz. Geçerken Jim

(Yannis) sesleniyor: "Bizimkiler hesaba eklemeyi unutmuşlar, paran ve vaktin olunca ödersin," diye.

Gurbette en iyi dost, vatanının komşularıdır!

[Bu yazı yazıldığında 17 Ağustos 1999 depremi yaşanmamış, henüz Türkiye -Yunanistan dostluğu yüksek sesle telaffuz edilmemişti.]

KÜÇÜK MÜCEVHERCİ DÜKKÂNI

Şimdi, New York'ta yaşamaya başlayalı çok değiştiğimi, pahalı mücevherle ilgilendiğimi ve Amerika'nın tüketim histerisine çabucak adapte olduğumu düşünüp şaşıranlar olacak. Hayır, benim dolmakalemlere karşı zaafım New York'a gelmeden çok öncelerde başlamıştır. Çocukluğumdan beri kalemlere ve defterlere ama en çok dolmakalemlere sevdalı bir insanım. Sanırım babamın o çok bakımlı ve güzel elleriyle canlı bir varlıkmışçasına özenle tuttuğu, altın kaplama kapaklı, filanca karat altın uçlu dolmakalemleriyle başladı bu aşk. Benim dolmakalem tutkum, yazmaya, 'yazan el'in estetik güzelliğine ve kalemin kâğıt üzerinde bıraktığı izlerin yazıya dönüşüp, gözlerimizden beynimize (akıl ve aynı zamanda duygu sistemimize) doğru akışına hayranlık olarak açıklanabilir. Fakat aşkların (ve/ya tutkuların) asıl nedenini bulup açıklamak asla bu kadar kolay olmayacağından kim bilir benimkisi babamın yazmak eylemi ve kırtasiyeyle yakın ve duygusal ilişkisindeki titizlik... Ya da tamamen babama, onun özdisiplinli ve azimli karakterinin dolmakalem mürekkebi kılığında parşömen kâğıtla buluşmasına hayranlık. Ve bu buluşmanın simgesi olan babamin çok güzel el yazısı... Güzel el yazısı denemesi uğruna saatlerce dili dışarda uğraşan, eli yüzü mürekkep içinde bir kız çocuğuydum ben. Ya da babasına âşık küçük kız çocuklarından biri daha...

Joon New York, Dünyanın En lyi Kalemleri'. Böyle yazıyor bu küçük mücevherci dükkânının vitrininde. Çünkü JOON bir (dolma) kalem dükkânı. New York'a yayılmış öbür üç şubesine karşın, kentin bu seçkin dolmakalem dükkânının merkezi Lexington Caddesi'ndeki (61. Sokak) o küçük mekân. Pahalı bir marka-ayakkabıcısıyla, kışın bile yalnızca güneş gözlükleri satan kocaman bir dükkânın arasına sıkışıp kalan bu dolmakalem cennetinin sahibi Joon Bey'in tam adını bilen yok. Herkes ona Mr. Joon olarak hitap ediyor. Hong Kong asıllı bir Çinli-Amerikalı olan Joon Bey, pahalı ipek kravatlar takıyor ve iyi kesimli şık takım elbiseler giyiyor. Doğal olarak kısa boylu ve ufak tefek. Kırlaşmış saçları ve vakur ifadesiyle daracık dükkânının girişe yakın ucunda oturup önündeki hesap makinesiyle sürekli çalışma halinde. Elinde şık bir dolmakalem. Müşterilerle asla konuşmuyor, satış elemanları ona bir şey danışacaklarında seslerinde saygılı bir çekingenlikle âdeta fısıldıyorlar. Joon Bey böyle zamanlarda başını hafifçe kaldırıp, yumuşacık bir sesle mırıldanıyor. O kadar. Üst katta çalışan Güney Koreli muhasebecisi dışında diğer elemanların Beyaz Amerikalı olduğu düşünülünce, nasıl olup da onun fısıldama

İngilizcesini anlıyorlar diye merak ediyorum her keresinde.

Tabii 'her keresinde', çünkü bu küçük mücevherci dükkânına ayda en az iki kez uğruyorum. Doğu Manhattan yakasında, "nasılsa evin yolunda" diye bahanem de hazır tabii. Daha New York'a adım attığım gün beni acele Starbucks Kafe'lerle tanıştıran yazar Shelley acilen Joon'u görmem gerektiğini de biliyordu. Çünkü o da bir dolmakalem hastası ve bütün dolmakalem düşkünleri birbirini anlarlar. Joon bizde, kadınların mücevherci ya da kürkçü dükkânlarında, erkeklerin de araba veya tekne (şimdi bilgisayar) galerilerinde yaşadığı söylenen şiddetli sahip olma duygusunu yaratıyor. Yazarlar da kitapçılarda bu duyguya kapılırlar çoğunlukla. Daha içeriye adım atar atmaz bir huşu kaplıyor içimizi ve neredeyse soluk alırken bile dikkatli davranıyoruz. Sonra sık sık Joon'a gidiyor, satın almasak da seyrediyoruz.

Joon'un müşterilerinin çoğu varlıklı avukatlar ve işinsanları. Aralarında çok zengin koleksiyoncu ve ünlü zenginlerin de adları anılıyor (zenginlerin de ünlüsü ve ünsüzü varmış). Çünkü Joon; Waterman'dan Parker'a, Cross'tan Dupont, Omas, Senator, Montegrappa, Visconti, Delta'ya kadar tanınmış markaların özel koleksiyon kalemlerini satan çok pahalı bir dolmakalemci. Yazarların alışveriş yapmayı kolay kolay göze alamayacağı cinsten bir yazı enstrümancısı. Biz yine de yılmıyoruz ve Joon'a gidiyoruz. Derken iki kadın yazarın sık sık dolmakalemleri okşamak üzere dükkâna uğramaları orada çalışanların dikkatini çekiyor, dolmakalemler ve müşterileri üzerine bol açıklamalı sohbetlerle Shelley ile beni aydınlatıyorlar. Fakat Joon Bey'in umurunda bile değiliz. 80 cm. ötesinde dikilen bizden haberi yok. Varlığımızın farkında bile değil. Potansiyel müşteri profiline uygunsuz 'zengin olmayan yazar' kategorisine girdiğimiz için değil, Mr. Joon kimseyle konuşmadan sürekli çalıştığı için (Acaba ne yazıyor?), kimseyle konuşmadığı için. Derken o önemli gün geliyor ve ben yeşil sedefli Aurora Primavera kalemi almak konusunda pek cesur bir karar veriyorum. Bu olağanüstü bir güzel. Dünyanın en yakışıklı dolmakalemi. (Çünkü dolmakalemlerin cinsiyeti erkek, kurşunkalemlerin dişidir.) Dolmakalemin 18 karat altın olan orta kalınlıktaki yazıcı ucu (nib) kâğıda dokunduğunda ortaya çıkan yazı öyle güzel ki, kalemi kullanan kişi kim olursa olsun saatlerce yazmak arzusuyla yanıp tutuşacak. Sonra bu kaleme sahip olmak ve onunla yazmak ihtirasına mahkûm olacak. Bu kalem alınacak ama fiyati o kadar pahalı ki, benim, "Zaten şu sıra pek ihtiyacım yok," ya da, "Aklımda bir başka kalem daha var, bir kez daha düşünüp karar vereyim," türünden kibirli ama kimseyi inandırmayan bir cümle savurup dükkândan çıkmam (çıkınca üzüntüden çatlamak üzere) gerekiyor. Ama ben kalemden

ayrılamiyorum, kalem benden... Uzun süre kalemle yazıyor, parmaklarıma nasıl yakıştığını inceliyorum. Shelley de kalemin güzelliğine hayran. Aradan ne kadar geçiyor, bilmiyorum. Genç satış elemanı bana doğru eğilip kalemin fiyatında %35 indirim yaptıklarını söylüyor. Efendim?... "Mr. Joon size indirim yapmamızı söyledi."

Kalemi, dışı yeşil kadife, içi siyah astarlı kutusuna sere serpe yayılmış, yanında bir mücevher kutusuna benzeyen siyah mürekkep şişesiyle paketlediklerinde, babasının dolmakalemlerine hayran olan o küçük kız çocuğunu yanımda buluyorum. Bana gülümsüyor. Elleri ve yanağı mürekkep bulaşığı. Joon'dan çıkarken sadece onun duyacağı bir sesle, "Teşekkürler Mr. Joon," diyorum. Başını hiç kaldırmadan sallıyor. Elinde dolmakalemi Mr. Joon başını sallıyor. Mr. Joon hiç gülümsemeden başını sallıyor.

NEW YORKLU POLİS ARKADAŞIM

Sabahları erken kalkmaktan mutsuz olan bir yapınız varsa ne yapsanız, hangi ülkede yaşasanız nafile! 'Baykuşgiller'den birisi olarak doğmuşsanız, biyoritminiz, yaşam topoğrafyanızı daha doğuştan düzenlemiştir ve geceleri çok aktif olan beyniniz sabahları size ihanet etmeyi sürdürecektir. Ama yaşam devam etmektedir, sorumluluklarınız, gereksinmeleriniz ve düşleriniz, hattâ hırslarınız nedeniyle doğanızı zaman zaman değiştirip, geçici bir süre için evcilleştirmek durumunda kalabilirsiniz. Fakat unutmayın zorlamayla hiçbir 'baykuş', erkenci bir 'sabah kuşu'na dönüşemez.

New York, İstanbul'a göre 7 saat batıda, ama aradaki bu 7 saat farkı bile benim sabahları bir sabahkuşu'na dönüşüp civil civil şakımama yaramıyor. Sabah 8:00'de (İstanbul'da o sırada saat 15:00) uyanmak hâlâ çok keyifsiz ve homurtulu... Ama saat 8:30'da ona rastladığımda her şey değişiyor. Yaz-kış, yağmur-kar, sis-gökkuşağı hiç şaşmaksızın her sabah Main Sokak 217 numaralı ilköğretim okulu önünde ona rastlıyorum. Adı Gloria. Gülümseyişi adının anlamı gibi zafer dolu bir sevinçle parlıyor. Orta boylu, bakımlı bedeni var. Lacivert dar bir pantolon, lacivert naylon bir mont ve kenarları lacivert-beyaz bir kep giyiyor. Çakı gibi dimdik, uyanık ve çok şey görmuş geçirmiş bir duruşu var. Enerjisi ve çevresine yaydığı olumlu dalgalar hemen hissedilecek kadar yoğun. Silah taşımıyor, belinde telsizi, feneri ve copu var. Yakınından geçerken bir şarkı mırıldandığını duyuyorsunuz, nefesi naleli diş macunu kokuyor. Otuz yaşlarında olmalı.

Önceleri "Günaydın Tatlım!" (Good morning Sweetie!) diye sesleniyor bana, sonra adımı öğrenip, "Günaydın Buket, nasılsın tatlım!" diye bağırıyor caddenin öbür ucundan avaz avaz. Yüzünde aynı muzaffer gülümseme, azıcık yaramazlık bulaşmış kenarına... Türkiye'de kibirli bir bakışla ve içtenliksiz bir sesle, daha çok birilerini aşağılamak için tanımadıklarına 'Canım!' diye seslenen züppelerden (daha çok kıyafetinizi beğenmeyen satıcı kızlar ya da davranışlarınızı âdâba aykırı bulan yaşlı tutucu hanımlar yapar bunu) hiç hoşlanmazken Gloria'nın herkese dağıttığı mavi boncuklu 'tatlım' sözcüğü içtenlikli yanıyla rahatsız bile etmiyor beni. Ne tuhaf, her sözcük nasıl ve ne renk söylendiğiyle değer kazanıyor yine!

Okulun kapısı önünde azar azar sohbet ediyoruz önceleri, derken onun mistik inançları, benim yazarlığım ve tabii New York'ta yaşama üzerine koyulaşıyor ayak üstü konuşmalarımız. Bazan okulun

önündeki caddede sürücülere espri yapmayı asla ihmal etmeden trafiği idare ediyor, bazan köşede tekerlekli arabasında güneşlenen özürlülere fıkra anlatıyor, bazan da şu sıralar gençler arasında moda olan dehşetli bol ve neredeyse dizlere kadar düşük belli pantolonlarla New York sokaklarını dolduran zenci gençlerin arasına katılıp, "Bu saatte içme sweetie, geceleri bir şişe yeter. Alkol beynini emer. Saçını mora boyaman yakışmış ama..." diyor. Hep aynı enerji, hep aynı güleryüz...

Bir sabah, iki şeritlik dar caddenin ortasında bir orkestra şefi gibi idare ettiği trafiği bir düdük sesiyle donduruyor ve koşarak yanıma geliyor. İlk kez bağırmadan, fısıldıyor: "3 Mayıs doğum günüm tatlım!" diyor. Küçük bir kız gibi utangaç, genç bir kız gibi cilveli gülümsüyor. O sırada trafik donmuş onu bekliyor. Koşarak caddeye dönerken, "Bak sen uğur getiriyorsun bana tatlım!" diye bağırıyor. "Canım patlamadınız ya, arkadaşıma bir şey söyledim işte!" diye azarlıyor öfkeyle korna çalan sürücüleri.

3 Mayıs sabahı elimde nazar boncuklu bir anahtarlıkla karakola gidiyorum. Gloria adlı polisi arıyorum. "Polis değil, güvenlik görevlisi," diye düzeltiyorlar. Yanında boyunca bir kızla küçük ofisin ortasında görüyorum Gloria'yı. "Bak tatlim, bu benim kızım!" diye sevinçle kızını gösteriyor bana. Doğum gününü kutluyorum ve acele kaçıyorum oradan. Hayatta ilk kez bir polis ya da güvenlik görevlisi arkadaşım olmasının, benim gibi polis korkusunun hâkim olduğu kültürlerde büyümüş insanlar üzerindeki çelişkili etkisini tahmin etmek güç değil sizler için. New York'ta polis korkusu beyazların hissettiği bir olgu değil. Ancak bugünlerde çoğunluğu beyazlardan oluşan New York Polis Teşkilatı'nın, zencilere ve Latin Amerikalı esmer azınlıklara ırkçı ve kötü davrandığına dair şikâyetler sık sık dile getiriliyor. Belediye Başkanı Giuliani'nin istifa etmesi için mitingler düzenleniyor

Gloria 36 yaşına girdi 3 Mayıs'ta. Hayırsız bir eski koca hikâyesi ve tatsız, belki acılı anıları olmalı geçmişinde. Şimdi küçük bir tek maaşla okutmaya çalıştığı kızıyla burada adına 'one parent family' dedikleri, insanı ekonomik olarak terleten 'tek ebeveynli aile' düzenli yaşamını sürdürüyor New York'ta. Hakkında daha fazla bir şey bilmediğim bu kadın, yaşama bağlılığı, pozitif enerjisi ile New York'un 'Manhattan Yukarı-Doğu Yakası'na dahil olan Roosevelt Adası'nın en sevilen karakterlerinden biri olmayı başarmış biri.

Her sabah 8:30 da oğlumu bıraktığım okul önünde neşeyle gülümseyerek çalışan bu kadın güvenlik görevlisi, ayrıca New York'ta

rastladığım en güzel zenci kadın!

ROMANTİK POSTA MEMURU

Sokakta görseniz dikkatinizi bile çekmeyecek insanlardan biri, ama işinin başına geçtiğinde onu gözden kaçırmanız olanaksız. Hani işi ne olursa olsun işini ya50 parken devleşen sıradan insanlardan o. Hani bu yüzden fena halde sıradışı olanlardan...

Adı: Donny (Donald), 40 yaşlarında olmalı, belki daha fazla ama 'fazla' kısmını göstermiyor. Bu tiplere 'küsüratsızlar' diyorum ben. New York Şehri'nin postanelerinden birinde çalışıyor. Posta memuru. Artık elektronik posta dönemine girdik, pullu posta öldü sanıyorsanız aldanıyorsunuz. (Ve Allah aşkına Türkçe konuşurken elektronik-postaya 'e-mail' ya da 'mail' demeyin! Bunun Türkçe adı: e-posta. Lütfen anadilinizi küçümsemeyin, özentili davranmayın!) ABD gibi dünyadaki en büyük internet kapasitesi olan ve e-posta kullanımı çok yaygın bir ülkede bile, geleneksel, allı-pullu posta son derece fazla kullanılan, kullanımı özendirilen bir iletişim yolu.

Donny, orta boylu, kırmızıya çalan sarı kıvırcık saçlı, ince, hattâ çelimsiz sayılacak bir adam. Parmaklarına bakılırsa evli değil ama, "Donny bugün izinli mi?" diye sorduğum bir gün, Amerika'da çok rastlanan bir hikâyenin benzeri: uzak bir eyalette filanca bir eski evlilikten bir oğlu olduğu kulağıma çalınıyor. Genellikle neşeli, bazıları asabî de olsa sık sık kahkaha atan ama ciddi bir insan. Lâubâlilikle, samimiyeti birbirine karıştırmayan yetişkin bir ruhu var. İşini çok seviyor Donny, işini seven bütün insanlar gibi onu ciddiye alıyor. İşiyle ilgili konularda çok bilgili ve kendinden emin. İş arkadaşları içinden çıkamadıkları bir durumda hemen Donny'e danışıyorlar. Hangi boy kutu, hangi içerikli, hangi çeşit çuvala konarak, hangi ülkelere gönderilir? Daha öbür memurlar kataloglara bakmadan Donny ezbere yanıtlıyor. Hangi ülkede hangi para birimi kullanılıyor? Donny ezbere biliyor. Hangi diktatör hangi ülkede kendi halkına işkence yaptırıyor? Donny hemen söylüyor. Hangi böğürtlen tipinde en fazla antioksidan ve C vitamini var? Donny çoktan anlatıyor. Bu arada antioksidanların kansere karşı nasıl etkili oldukları ve bu nedenle meyve tüccarlarının şimdi bu konuyu nasıl sömürdüklerine dair kısa ve etkili bir nutuk atıveriyor. O sırada postanede bulunan müşteriler zevkle, yaşlı kadınlar hayranlıkla dinliyor onu. Ardından birbirlerini daha önceden tanımayan bu insanlar konuya ilişkin sıkı bir sohbete koyuluyorlar. Hemen her yanıtında hızlı, kendisiyle gurur duyan bir sesle ve eleştirel konuşan Donny o zaman bir zafer ifadesiyle başını öne eğiyor, dudaklarında

muzip bir gülümsemeyle pulları damgalıyor. Bazan da genç ve güzel kızlarla ilgili espriler yapıyor, o zaman da yüzünde çapkın bir ifade beliriyor ki, bu ifade onun hâlâ genç sayılacak bir erkek olduğunu hatırlatıyor insana. Bu genç ve güzel kız esprilerinin hep birbirine benzer durumlarda ortaya çıktığını seziyorum.

Amerika'daki postaneler klimalı, temiz ve aydınlık mekânlar. Posta hizmetleri vatandaşlara en güvenilir ve pratik yollardan sunulmak üzere sürekli yenilenen ve modernleştirilen bir sektör. Postanelerde sıraya girmeyen müşterilerin işi görülmüyor. Bizdeki 'uyanık vatandaş' tipi burada ne postane, ne banka ne de başka bir özel ya da devlet dairesinde kabul görüyor. Elinde mektupları, paketleri ya da posta çekleriyle kuyrukta dikilen müşteriler, işi biten posta memuru 'sıradaki lütfen!' diyerek seslenmeden yerinden kımılda(ya)mıyor. Yani herkes sabırla beklemek zorunda. Bu durumu Michigan, Connecticut, California ve Iowa eyaletlerinde de gördüm.

Durum böyle olunca, kimse kimseden dirsek yiyerek yerini başkalarına kaptırmanın keyifsizliğini ve aşağılanmışlığını yaşamıyor. Kent kültürü, bu kültüre yabancı olan yerli ve/ya dışarlıklı herkese kurallar konularak öğretiliyor. Kentler bir arada, kaos ve kargaşa olmadan yaşamanın sivil kurumlarca sağlandığı bayındırlık birimleridir, hani bizlere yurttaşlık (şimdi adına vatandaşlık: VAT) bilgisi denen derslerde ezberletirler de, uygulandığını pek göremeyiz ya... Çünkü bize asıl önemli olanı; sivil denetlemenin halk, yani bizler tarafından yapıldığını anlatmayı nedense unuturlar(!). Keşke her şeye rağmen halk olan bizler denetleme gücümüz olduğunu sık sık hatırlasak...

Donny, "Sıradaki lütfen!" diye seslenince kuyruktaki bütün müşteriler ona koşmak istiyor. Hayır, postanedeki öbür memurlar kaba ya da suratsız olduklarından değil, bu Donny'nin özel albenisi ve kişisel çekimi! Bunu bana söylediklerinde gülmüştüm ama yemin ederim, bu adam postaneye gidip bir mektup atma işlemini bazan dümdüz, tekdüze ya da berbat geçen bir günümüzün en güzel, en neşeli, bazan da en düşündürücü olayına çevirmekte gerçekten usta. Bir kere kültürlü ve heyecanlı bir insan. İkincisi iyi hikâye anlatma yeteneğiyle doğmuş. Bu iki özellik aynı kişide buluşunca onlar ne iş yaparsa yapsın insanları mıknatıs gibi kendilerine çekerler, bilirsiniz. (Karizma tanımı oldu, kusura bakmayın.)

"Amerikan kültürü, kendi insanlarının yüzeysel kalmasını sağlayarak, onları iyi birer tüketici düzeyinde tutar!" diye başlayan bir cümleye Amerika'da kayıtsız kalabilecek herhangi bir yabancı düşünebiliyor musunuz? Donny çok provakatif, acayip tahrik edici...

Yeni çıkan bir pul üzerinde basılı bir yazar, ya da aktivist resmiyle ilgilendiğimi görünce başlıyor hemen o kişi üzerine konuşmaya: "Bu ülkede her Şubat, Afrikalı-Amerikan (zenci) kültürel miras ayı olarak kutlanır. Bayan Walker de bir aktivistti ve bu nedenle pulu basıldı," ya da; "Çin takvimine göre bu yıl tavşan yılı olduğundan tavşanlı pullar basıldı." Fakat açıklamalarının ardından mutlaka kişisel siyasi görüşünü bağıra bağıra açıklamazsa çatlıyor. "Bu ülke kapitalizm için her şeyi göze alır. Çinli ve Afrikalı-Amerikan vatandaşlara yapılan aşağılamalar bu pullarla gönül alınacak cinsten değildir. İşte bu nedenle ben sosyalist bir Amerikan vatandaşı olarak..." Donny, asil sözünü en sona bırakan tiyatro aktörleri gibi oynuyor rolünü!

Ne kadar eleştirel olsa da, bütün Amerikalılar, hattâ entelektüel Amerikalılar gibi Donny de bütün kusurlarına karşın, son kertede ABD'nin dünyanın en demokratik ve özgür devleti olduğunu gururla açıklayacak kadar milliyetçi.

"Demek geçici olarak buradaydınız ve döneceksiniz," diyor ilgisiz davranmaya çalışarak, üzgün bir sesle. "Eee Türkiye'de durum nasıl? Mr. Öcalan yakalandı, yeni hükümeti Mr. Ecevit kuruyor. Ekonomi ne durumda?" Hınzır hınzır gülümsüyor zarflarımı tartıp, üzerlerine özenle değişik pullar seçerken. Bana sorduğu soruların yanıtlarını nasılsa bildiğinin ikimiz de farkındayız da, o kendini tiyatro sahnesinde başrolde sandığı ve biz müşteriler de bu aktörü pek sevdiğimizden oyunu sürdürüyoruz. Fakat bu kez oyunda yazılı olmayan bir replik atıyor Donny ve aniden yandaki gişede çalışan arkadaşına dönüp neredeyse azarlar gibi, "İşte bu kentin en kötü taraflarından biri de gelenler kadar gidenler de olması!" diye bağırıyor beni göstererek. Hepimiz şaşırıyoruz.

"Size İstanbul'dan bir kartpostal atarım. Türk pullu ilk kartınız olur," diyorum, bir yıllık yoğun postane dostluğumuzun hatırına.

"Benim dünya gezginliğim de pullarla zaten," diyor. "Sizin uçan halınız gibi ben de pullara binip uçuyorum." "Uçan Halı'nın bize değil, Arap folklörüne ait olduğunu anımsatmak için ağzımı açıyorum ama bütün Müslüman ülkeleri tek bir kültüre indirgemek cehaleti ve körlüğüne inatla devam eden Batılılar'ı eğitmekten bıkmış olarak susuyorum. Oysa İngilizler ve Amerikalılar aynı dili ve dini paylaşmalarına karşın ne kadar farklı kültürlere sahip olduklarını sık sık hatırlatıyorlar bizlere...

O sırada birdenbire o mâlum güzel-genç kız fıkraları anlatmaya

başlıyor Donny. Bu fıkralara dünyanın her yerindeki orta yaşlı erkekler bayılıyorlar. Postanede bulunan 50 yaş üstü erkek müşteriler çok gülüyor bu esprilere... Aman aman!!!

Bakıyorum postanenin kapısında oğlum belirmiş, yanında babasıyla. Donny hep böyle zamanlarda genç kız fıkraları anlatır zaten...

GENÇ, GÜZEL, SARIŞIN AMA AKILLI

"Genç ve güzel bir kadının önündeki bütün kapılar sonuna kadar açıktır!" dedi. Güldüm. İsteyerek değil, öylece fırladı bir kesik kahkaha ağzımdan. Kendi kendine. Hani komik olmadığı halde tekrarlana tekrarlana sizi bıktıran, pörsümüş, üstelik tazeyken bile zavallı bir fikra duyunca eğlenmeden gülmek gibi... Ben gülünce öfkelendi. "Ah, gülüyorsun? İş dünyasının o acımasız ve sımsıkı kapılarının genç ve güzel kadınlar için ne kadar en üstlere kadar açıldığını duysan, ağlarsın!" Onu tanımasam, önerdiği gözyaşlarıyla ilgili başka düşüncelerim olabilirdi. Ama onu taniyordum ve incinmiş olduğunu anlıyordum. Sesimi kesip, yanında yürümeyi sürdürdüm. Yine bir cuma akşamıydı ve biz son birkaç aydır, her cuma akşamı yaptığımız gibi felsefe okulundan çıkmış, birlikte Madison Caddesi'nden 3. Cadde'ye doğru yürümekteydik. Birazdan bir İtalyan ya da Fransız lokantasına girip, birer kadeh Merlot şarabı içecek, yanında Sezar salatası yiyeceğiz, ya da bu akşam Suşi yemek için bir Japon lokantasına uğrayacağız... Gece yarısına dek uzayacak bir sohbetin sonunda ben kahvemi o kafeinsiz bitki çayını içecek, hesabı bölüşüp, evlerimize döneceğiz. Her cuma akşamı olduğu gibi...

Adı Carol, 32 yaşında, sarışın, güzel ama çok akıllı. Yorum yapmama gerek yok. Sanırım her şey o 'ama'nın içinde apaçık oturmakta ve hepimiz bunu anlıyoruz. Carol yalnızca akıllı değil, üstüne üstlük disiplinli bir güzel kadın. Amerika'nın, o ünlü Sarmaşık Ligi'ne (Ivy League) mensup yedi çok prestijli üniversitesinden biri olan Columbia Üniversitesi'nden mezun bir avukat. Aralarında Harvard, Yale, Princeton, Brown, Cornell ve Pennsylvania Üniversitelerinin de bulunduğu bu okullar, dünyanın en önemli eğitim kurumlarından birkaç tanesi olarak biliniyorlar. Bilimsel olarak ABD'ye haklı bir gurur kaynağı olan bu üniversitelerden Columbia'nın bir bölümü; Columbia College'a kadınların kabul edilme tarihiyse 1983 yılı. Hayır, yanlış okumadınız, burası Amerika Birleşik Devletleri. Demokrasi ve insan haklarının cenneti olarak lanse edilen bu ülkede 1983'ten önce bazı okullara kadınlar kabul edilmemekteydi. Ne diyeyim?... Ben sustum, siz konuşun! Sanırım kanuni haklar konusunda çok şanslı olan Türkiyeli kadının asıl eksikliği, talep etmeden bu haklara sahip oluşunun hüzünlü şanssızlığında saklı. Çünkü talep edebilmek cesaret ve bilgi gerektirir.

Carol işte bu cinsel ayrımcılığın en bağnaz olduğu Columbia College'a 1985'te girmeyi başaran ilk kadınlardan biri.

"Özellikle o okula girmek ve çok başarılı olmak önemliydi benim için," diyor. Bunu söylerken sesinde duyulan hırçınlığı başarıyla yatıştırılmış muzaffer ton, söylediklerinden daha fazla etkiliyor insanı. Kadın yaratıcılığına ve aklına saygı duymayan bir dünyada yaşadığımızı hangi aklı başında insan reddedebilir ki?...

Asıl amacım New York'ta yaşadığım süre içinde kentin bana yansıyan entelektüel manzara sınırlarını biraz esnetmekti. Tabii bir de yalnızca fen bilimleri, biyoloji ve çevrebilimle tıka basa dolu olan resmi öğrenim ve eğitim yıllarımda eksiklendiğim yarı formal felsefe eğitimi arzusu... İşte bu nedenle yazıldım 'New York Felsefe Okulu'na. Sınıfta 25 kişi var, yaş dağılımı: 25 ile 75 arası. Batı kültürlerinde son yıllarda oldukça yaygınlaşan ve adına yetişkin eğitimi denen bu gece okulları ve/ya hafta sonu atölyelerinin katılımcıları farklı kesimler ve yaşlardan oluşuyor. Benim şansıma emekli Shakespeare oyuncuları, aktif Isadore Duncan dansçıları, birkaç genç yazar, birkaç edebiyat ve felsefe düşkünü profesyonel, Metropolitan Sanat Müzesi yöneticilerinden biri, bir emekli borsacı, kızıl saçlı bir astrolog ve bir de Carol düştü. Açıkcası ağzıma lâyık (pardon kalemime lâyık), tam bana uygun bir kadro. Profesörümüz Monica Vecchio ise tam bir fenomen, onu ayrı bir portre olarak yazmak gerekecek.

Okuldaki ikinci hafta, kahve molası sırasında sarışın, güzel bir kadın yaklaşıyor yanıma. Orta halli bir gülümsemeyle "Merhaba," diyor; "Hi!" İlk derse başlarken kendimizi kısaca tanıtmıştık ya, işte o sırada benim bir güney ülkesinde yazar olduğumu duymuş, edebiyatla ilgilendiğini anlatıyor bana.

"Doğrusu 'bir Doğu Akdeniz Ülkesi' olacak!" diye azarlayarak düzeltiyorum. "Türkiye bir Doğu-Akdeniz ülkesidir!" Çok özür diliyor Carol. Gerçekten mahcup olmuş, rahatsız görünüyor.

"İki yıl İtalya'da yaşadıktan sonra bu ayrımı yapabilmeliydim tabii..." diye söyleniyor kendisine kızgın olarak. Bu defa ben utanıyorum.

"Ulusal kimlik konusunda yaşadığımız yedi yüz yıllık bunalmışlığın sonucu saldırganlaşmış olabilirim," diyorum biraz alttan alarak.

Sonra onun üniversitede felsefe okumuş, iyi İtalyanca konuşan, New York'un önemli hukuk şirketlerinden birinde çalışan bir avukat olduğunu öğreniyorum. İlginç bir ipucu da 'gizli şair' olması. Fakat o kadar gizli ki, ben hâlâ Carol'ın tek bir şiirini okuyamadım! Ders çıkışında telefon edip, 'bir sınıf arkadaşı'yla bir şeyler içmeye

gideceğimi, merak etmemelerini söylüyorum evdekilere. Ne de olsa bir cuma gecesi New York'tayız! O sırada henüz sonbahar ve Carol'la ben Madison Caddesi'nden 3. Cadde'ye doğru yürüyoruz. Derken kış geliyor, ilkbahar ve şimdi yaz... Biz birkaç özel durum dışında her cuma felsefe okulu çıkışında birlikte Madison Caddesi'nden yürüyerek bir küçük lokanta ya da pabda oturup kimi neşeli, kimi hüzünlü sohbetlerimizi sürdürüyoruz. Bazı akşamlar o şaşalı ve çok gösterişli Broadway müzikallerine benzemeyen, daha derinlikli ve küçük tiyatro eserlerinin oynandığı 'Off-Broadway' oyunlarına gidiyoruz birlikte.

Carol, anne tarafından Polonya ve baba tarafından Finlandiya kökenli Katolik kültürde yetişmiş bir Amerikalı. Hem maddi hem de duygusal olarak güç geçen bir çocukluğu olmasına karşın burslar kazanarak ülkesinin en iyi okullarında okumayı, şimdi de New York'un en önemli ve büyük hukuk şirketlerinden birinde iş bulmayı başarmış, direngen, özgüvenli, hırslı bir genç kadın. Dünyayla ilgili, okuyan, düşünen, başka kültürlerin ve insanların yaşamlarını önemseyen, yaşamını anlamlı kılmaya özenen bir insan. Hayatın bizlere sunduğu bütün eksiklik ve haksızlıklara karşın, ona hâlâ olumlu bakabilme yeteneğine, gücüne ve azmine sahip. Bazan onun o güzel mavi gözlerinde düşsel pırıltılarla oynaşan çok hülyalı bakışlar gördüğüm oluyor. Bu sırada o, ya İtalya'da yaşadığı güzel bir anısını, ya da az önce Manhattan'da küçük çocuğunu elinden tutmuş eve dönen güzel bir iş kadınına rastlayışını hayranlıkla anlatıyor. Ben onun pembe şeftali teninde hafif bir makyajla dişilik kazanan güzelliğine bakıyor ve istese ne kadar kolayca çok varlıklı bir işadamının karısı olabileceğini düşünüyorum. Oysa Carol, başkasının bir şeyi olmadan önce kendi başına birisi olmak ve bir şeyler başarmak istiyor. Bu kişilikli ve saygıdeğer çaba güzel kadınlardan gelince nedense biz kadınlar bile şaşırıyoruz. Yüzyıllarca bizim bile beynimiz yıkanmış, klişelere, genel kabul görür kurallara körü körüne saplanmışız çünkü.

"Bir gün senin Amerika'daki sözcün (spokeswoman'ın) olmak isterim," diyor bana Carol. "Burada da kitapların basıldığında..." Sevgiyle gülümsüyorum. On yıl önceki kendimin izlerine rastladığım bu New Yorklu kadının, ilerde benim basın sözcüm ya da telif avukatım olup olmayacağını bilemem, ama Carol'ın gelecekte daha da başarılı bir avukat ve tıpkı sık sık Manhattan caddelerinde rastladığı(mız) gibi, yanlarında biraz önce anaokulundan aldıkları küçük çocuklarıyla taksi çağıran genç, bakımlı meslek kadını-annelerden biri olacağını düşünüyorum. Bunları düşünürken biraz önce okuldan aldığım oğlumu elinden tutup, bir New York taksisine işaret ediyorum. Oğlum o günün cuma olduğunu ve benim önce felsefe okuluna sonra da Carol'la yemek yemeğe gideceğimi biliyor. "Ben bu gece babamla

oynarım," diyor biraz sitemli. Oğlum birkaç aydır cuma gecelerini babasıyla baş başa geçiriyor.

MANHATTAN'DA KAPICILIK ÖNEMLİ İŞTİR

New York'taki kapıcılar bizimkilere hiç benzemiyor. Bir kere New Yorklu kapıcılar, Manhattan apartmanlarının otel lobilerine benzeyen girişlerinde bulunan resepsiyon masalarında yine otel personelinkine benzer üniformalar giyerek çalışıyorlar. İkincisi, burada vardiya usulü çalışmayla 24 saat apartmanınızın giriş-çıkışı kontrol edilebiliyor. Unutmayın dünyanın en tehlikeli kentlerinden birinde yaşamaktasınız ve her an her şey olabilir! Kapıcıların yöneticisi süper kapıcı (super intendent) dışında, gece ve gündüz vardiyasında çalışan bütün kapıcılar yalnızca iş sırasında apartmanda bulunuyorlar. Kapıcıların da kesinlikle uyması zorunlu kurallar arasında gürültü yapmamak bulunduğundan, apartmanda yaşayan süper kapıcının ailesi ve filanca sayıdaki çocukları kimseyi rahatsız edemiyor. Apartmanın bakım-onarım gibi idarî ve ekonomik işleri profesyonel firmalarca yürütülüyor. Böylece ne emekli apartman sakinlerinin yöneticilik gibi emek ve vakit isteyen bir işi karşılıksız yapma fedakârlığı, ne de emekli olmayanların apartman yöneticisi olmaktan kaçmak için çeşitli atraksiyonlar sergilemesi gerekiyor.

New York şehrindeki kapıcıların beklediği resepsiyon masalarında beş-altı adet monitör bulunuyor. Bu monitörler asansörleri, apartman sakinlerinin çamaşırlarını yıkayıp kuruttukları çamaşırhaneyi ve (bazı binalarda bulunan) cimnastik salonlarını gözetleyen kameralara bağlı. Böylece tek bir kapıcı aynı anda bütün apartmanda asayişi sağlıyor. 'Bu zenginlik de başa bela!' diyeceksiniz ama 21. yy'ın 'Kapitalizm İmparatorluğu' olan Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik ve kültürel başkenti New York'ta yaşamak da bu işte!

Bizim kapıcılarla New Yorklular'ın arasında bulabildiğim tek ortak nokta, her iki ülkede de kapıcılık işinde göçmenlerin ağırlıklı olarak çalışması. Bizde biliyorsunuz, Anadolu'dan Ankara ve İstanbul'a göç eden köylüler kapıcılık işine girerler. (İzmir'de kapıcılık sisteminin yaygın olmadığını biliyor musunuz?) New York'ta da daha çok Güney Amerika'dan ABD'ye gelen göçmenler kapıcılık yapıyorlar. Burada kapıcılara Fransızca'dan alınma bir sözcükle, bizim otellerde kullandığımız gibi konsiyerj (concierge) deniyor.

Benim yaşadığım apartmanın kapıcıları (konsiyerjleri) de Latin Amerika kökenli: Uruguaylı, Meksikalı, Perulu (Latino) kadınlar ve

erkekler. Kendi aralarında hep İspanyolca konuşuyorlar. İki tane de çok yakışıklı siyah genç adam var. İçlerinde yalnızca bir tanesi Avrupa asıllı beyaz Amerikalı. Adı: Connie. Uzun boylu, çok kısa kumral saçlı, mavi gözlü bir kadın. 45 yaşlarında ve en az 120 kilo ağırlığında olmalı. Amerikalılar'ın aşırı şişmanlık hastalığına verdikleri adla, o tam bir 'obes'!

Connie daima sabah vardiyasında çalışıyor. Ona hafta içinde her sabah 8:20'de rastlıyorum. Kısaca "Günaydın," diyorum apartmandan çıkarken, o da 'Good Morning'i bile kısaltarak yalnızca "Morning!" diyor. O kadar. Sesi sert ve soğuk. Lacivert pantolonu, bembeyaz, ütülü gömleği ve lacivert ceketi var. Çok ciddi, hattâ sert bir ifadeyle ayakta dikilerek hem monitörleri gözlüyor, hem de apartmana girip çıkanları kontrol ediyor. Kibirli bir bakışla zoraki selam veriyor. Herkes ondan çekiniyor. Connie görevdeyken Latino kapıcılara yollanan esprili 'Goodby'lar ve güleryüzlü 'Good Night'lar uçuşmuyor havada. Bana gelince; zaten sabahları kullanıma kapalı beynim ve ağız kaslarım nedeniyle kimseyle konuşmak hevesinde değilim ama haydi heveslendim diyelim, yok bu aksiye çalan ciddiyet ifadesinden sıtkım sıyrılır benim.

Derken bir sabah onu, Koreli bir ailenin ikiz bebeklerini 'aguulu' sesler çıkartarak severken görüyorum. Tamamen başka, neredeyse sevecen, hattâ az daha güleceğim diye dudaklarımı ısırttıracak kadar komik bir Connie bu. Ertesi sabah, apartmanın bilmem kaçıncı katında yaşayan Fildişi Sahilleri'nin Birleşmiş Milletler elçisinin siyah bebeklerini mincıklarken yine sevecen ve bıcı bıcılı bir durumda görüyorum onu. Bu çocuk sevmeler faslı her ırktan ve cinsiyetten onlarca bebekle devam ediyor. Anlaşıldı, Connie çocuklara dayanamıyor. "Çocukları ve hayvanları seven insanlardan kötülük gelmez," diyen hiç tanışmadığım anneannem geliyor aklıma. "Çünkü çocuklar ve hayvanlar sahte sevgiyi hemen anlarlar." Himmm, bu önemli bir ipucu! Artık daha özenli “Günaydin," diyorum Connie'ye, gözlerinin içine bakarak. Ve tabii karşılığı hemen geliyor. Sabahları işe gidenler için apartmanın lobisine konan taze çay ve kahve masasının yanından iç çekerek geçişime bakıp, laf atıyor.

"Alsana bir fincan kahve, evde hazırlanmayan kahve daha tatlıdır!"

Oysa 8:20'de çıkıp 10 dakika sonra eve döndüğümü artık çoktan biliyor olmalı. Oğlumu bitişikteki okula bıraktıktan (yolda polis Gloria ile selamlaşarak) sonra eve dönüyor ve tam 9:00'da taze bir fincan kahvem, New York Times gazetemle çalışma masamın başına oturmuş oluyorum. Açılmak için en etkili formül: kahve ve dünya haberleri!

Ama o kış sabahı, apartmanın lobisindeki masadan bir fincan kahve alıp, resepsiyon masasına yaklaşıyorum ve Connie'yle, onun bebeklere olan sevgisi üzerine başlayan 15 dakikalık bir sohbete giriyorum. Bu aşırı şişman, kibirli ve aksi görünüşlü kadının sert maskesi altından, sevecen, iki kızını tek başına, tek maaşla büyütmüş, disiplinli ve gururlu bir başka kadın çıkıyor. Sonraki sabahlarda gülümseyerek selamlaşıyor, öğleleri artık dilim ve beynim çözülmüş olduğundan kısa ve güleryüzlü sohbetler ederek birbirimizi tanımaya başliyoruz. Bir keresinde, benim, tanıdığı ilk Türk kadını oldugumu söylüyor ve bunun önemli olmadığını vurguluyor. "Önemli olan bir kadının iyi insan ve iyi anne olmasıdır," diyor. Durup başını sallıyor uzun uzun. Yüzünde o aşırı ciddi ve bilgiç ifade var. "Çünkü iyi insanlar yetiştirmek annelerin işidir. Biz, hak ettiği takdirde başkanımıza küfür etme özgürlügü olan şahane bir ülke kurduk, ama ne yazık ki çocuklarımıza tanıdığımız özgürlük konusunda yanlış yaptık."

Kış süne süne uzuyor, bahar gecikiyor, bir türlü gelmiyor, havalara kızıyoruz birlikte. Derken okul arkadaşlarını öldürdükten sonra intihar eden Colorado'daki liseli gençlerin bütün dünyada yarattığı terör ve dehşet günlerinde beni çevirip; "Sana demiştim, özgürlük adına çocuklarımızın üzerinden aile otoritesini kaldırmak hatasını yaptık diye..." diyor. "Yaa!!! Bak ne oldu! Yazıklar olsun bu ülkeye!!!" Üzgün ama daha çok öfkeli görünüyor. O gün, önünden geçen güzelim Taylandlı ve Polonyalı bebekleri görmüyor bile.

Connie dün sabah bana ev adresinin yazılı olduğu bir kart uzattı. "İstanbul'a döndüğünde beni hatırla ve bana kartpostal yaz!" dedi otoriter bir sesle. Yıllardır Manhattan apartmanlarında saatlerce hemen hiç oturmadan kapıcılık yaparak hayatını kazanan bu kadın, bir kez daha bana herkesin içinde sıradışı biri olduğunu kanıtlıyor ve ben her keresinde, "Balık İzlerinin Sesi işte bu yüzden yazılmıştı," diyorum kendime. "Aslında ben bugüne kadar kimseden karpostal almadım," diye biraz sıkılarak açıklıyor. "Fakat bana yazarsan, yanıtlarim, söz!"

MONICA'NIN SIRRI

21 yy'a girmeden iki yaz öncesinde hemen bütün dünya Monica'yı konuşuyordu. Ne Balkanlar, ne Irak, ne de Hıristiyan Batı Kültürü'nün 'yeni düşman' ilan ettiği İslam! Hayır, en yoksulundan en zenginine kadar bütün ülkeler, yalnızca Monica adlı genç bir kadının ABD Başkanı Bill Clinton ile yaşadığı saklı cinselliği konuşuyordu. Aynı yaz Amerika'ya vardığımda Türkiye ve Avrupa'daki boyutundan çok farklı bir 'Başkan'ın seks skandalı' manzarasıyla karşılaştım. Amerikan usulü skandal bizimkine pek benzemiyordu. Amerikalılar her şeyi ince ayrıntılarına kadar açık açık konuşmaya ve yayınlamaya bayılıyorlar. Bu nedenle Beyaz Saray'ın oval ofisi'yle cinsel yaşamın 'oral seks' kısımları, Amerika'da çoluk çocuk herkesin hani neredeyse büyük bir zevkle uzun uzun tartışıp konuştuğu ilk konu olmuştu.

Sonbahar yaklaştığında New York Times gazetesinde gördüğüm küçük bir ilan benim de bir Monica'yla tanışmama neden oldu. Bu ilan, ciddi olduğu halde şık bir felsefe okulu logosuyla süslenmişti ve 'beden cimnastiği kadar beyin cimnastiği de hakkınız' sloganıyla, hafif kafa tutarak dalga geçen bir espride devam ediyordu. Yetişkinlere çeşitli felsefe ve edebiyat kursları veren 'New York Philosophy School' üstelik Yukarı-Doğu Manhattan'da evime yakın sayılacak bir adresteydi. Kurslardan biri 'Shakespeare ve Felsefe' adındaydı ve henüz ufukta bütün yılı şiddetle istila edip, birçoğumuza gina getirtecek ne bir Shakespeare filmi ve kitabı ne de modası vardı! Henüz huzurluyduk! Hemen bütün resmi eğitimim fen ve mühendislik üzerine kurulu olduğundan bir sömestrlik böyle bir akşam kursuna gitmek pek yerinde bir karar olarak göründü gözüme. Ama asıl nedenim, çoğu yazar olan Amerikalı arkadaşlarımın yanı sıra, farklı mesleklerden New Yorklu entelektüeller hakkında değişik bir bakış açısı kazanabilmekti. Okulun ücreti de mâkuldü. Hattâ dikkat çekecek kadar mâkuldü, ama o sırada, bunun bir işaret olduğunu anlamamıştım.

Gazetedeki ilanda verilen telefonu aradım ve New York'ta yaşayan konuk Türkiyeli bir yazar olduğumu söyledim. Shakespeare ve felsefe kursu hakkında bilgi istiyordum. Benim telefonumu alıp, daha sonra arayacaklarını söylediler. Aynı akşam, 'acaba şu çok severek içtiğim kremalı brokoli çorbası evde de yapılabilir mi?' konulu deneyimimi ev halkının ibret dolu bakışları altında gerçekleştirirken, adının Monica olduğunu söyleyen bir kadın beni telefonla aradı. Monica felsefe profesörüydü ve henüz kaydolmadığım bir kurs hakkında bana bilgi

vermek için arıyordu. Ücreti 'New York standartları'na göre oldukça düşük olan bir kursun Columbia Universiteli profesörü, bana o akşam telefonda 15 dakika kadar felsefe kursu ve kendi akademik altyapısı hakkında bilgi vererek beni biraz şaşırtıp, ilgisiyle etkilemeyi başardı. Bu sırada kremalı brokoli çorbası deneyimim devam ettiğinden bu entelektüel konuşmayı bir kulağımda telefon, bir elimde çorba kepçesiyle sürdürmekteydim.

Ve sonbaharda Viktoryan mimarisinin güzel örneklerinden eski bir binada bulunan felsefe okuluna yazıldım. Artık Profesör Monica V.'nin öğrencisiydim. Sınıfta daha sonra arkadaşım olacak güzel sarışın ve buna inat pek akıllı bir genç kadın olan avukat Carol R. ve (onu anlatan yazımda da bahsettiğim) 25 kadar ilginç insan vardı. Bu insanların çoğu Monica'nın daha önceki yıllarda verdiği kurslara katılmış, neredeyse birer mürit bağlılığıyla onu seven, onu öven New Yorklular'dı. Yaşları 25 ile 75 arasında değişen müze yöneticileri ve emekli borsacılardan, Isadore Duncan dansçıları ve emekli Shakespeare oyuncularına kadar farklı meslek ve ırktan sınıf arkadaşlarım...

Onun adı: Monica, 50 yaşlarında, uzun boylu, beyaz tenli, simsiyah kısa saçlı ve siyah tel çerçeveli miyop gözlüklü, balık etinde bir kadın. Tek cümleyle tanımlamak gerekse, entelektüel bir orta yaşlı kadın. Çok ciddi ve işini gerçekten seven, bu nedenle de iyi yapmaya özenen insanlardan. Zaman zaman tarih içinde dolaşırken kendi dünyasında gerçekten rastladığına inandığım William Shakespeare'e ileri derecede hayran, hatta ona delice âşık! Ancak bizim göremediğimiz başka bir boyutta karşılaştığı William'a (Will) rastladığı anlarda yüzünde güller açıyor ve bizim çok ciddi felsefe profesörümüz kör kütük övdüğü bu İngiliz tiyatro yazarı-şairle gözümüzün önünde flört ediyor. Hal böyle olunca bu sırada, derin felsefe ve engin tarih bilgisiyle hayranlık uyandırabilmiş Monica gibi bir kadının nasıl olup da bir dünyalıyı bu denli ilahileştirebildiği sorusu melekler gibi uçuşarak, göklere yükseliyor. Bir keresinde Monica'nın kendinden geçerek Will'in, gelecekteki pek çok olaya kehanet etmesinin tamamen akıllı oluşundan kaynaklandığını açıklamasına isyan edip, tabii dünyevi bir saflıkla(!) Shakespeare'in de bir yazar olduğunu hatırlatmak gafletinde bulunuyorum. Hatta utanmadan(!) diyorum ki; "Will Shakespeare'in Jül Sezar ve Brütüs'ünün artık birer kurgusal karakter olduğuna ben bir yazar olarak kefilim." Ne cesaret! Sınıftaki New Yorklular'ın birçoğunun nutku tutuluyor. Şimdi bu Müslüman kültürlü ve Ortadoğulu (üstelik Doğu-Akdenizli) kadın yazar, kendini, bizim Beyaz Hıristiyan (WASP) Will'le aynı kefeye mi koyuyor? Gökler yarılıp, başımıza asitli Makbet'lerle, nükleer Portia'lar yağacak!

Bu sırada ben, hâlâ yazarlar arası dayanışmanın bir yerlerde yaşanabildiğine dair son derece inançlı ve dimdik oturuyorum. Aslında artık biliyorum ki, Monica'nın düşkırıklığı benim etnik, politik ve cinsiyet kimlik etiketimle ilgili değil. O, Shakespeare'in ilahî bir yanı olduğuna sanki tamamen inanmış. William Shakespeare bir ermiş, bir aziz! Onun sinirli tavrı kendi inancına katılmayan herkese eşit olarak yansıyor ve ben de bu tavırdan nasibimi alıyorum.

Shakespeare karakterleri ve onların felsefeleri üzerinde başlayıp, dinler tarihinden uygarlık tarihine uzanan bir yolda çok zevkli ve kazanımlı biçimde dolaşan bu felsefe kursuna bahar sömestrinde de yazıldım. Zekâsını takdir ettiğim Monica'yı incitmemek için Will'in kutsal ruhuna(!) dokunmamak kaydıyla, felsefe okulu, anlamlı ve keyifli bir deneyim oldu. Yine de sınıf arkadaşlarım Carol ve Darcy ile sık sık merakla tartıştığımız şey, Monica'nın buzlu bir cam perde arkasında dolaşıyormuşçasına gizemli silueti ve keskin zekâsına hiç uymayan bazı mistik zaaflarıydı. Bunun yanı sıra onun sicak bahar akşamlarında bile renkleri güzel eflatun ve pembe dahi olsa uzun etekli ve uzun kollu entariler giyiyor oluşu dikkatimizi çekiyordu. Ders arasında kahve-çay içmek için indiğimiz bodrum katındaki açık büfeli kafede gönüllü çalışanlarsa eğer bir Fassbinder filminde rol almamışlarsa, kesinlikle Woody Allen'ın o en güzel filmi Samanyolu Anıları'nda (Stardust Memories) toplum dışına itilmiş cüceler, kamburlar ve uyumsuzlar trenine bilet almışlardır. Yüzlerinde misyonerlere has yapış yapış bir hoşgörü maskesiyle gülümserken donup kalmış bu insanlardan çay-kahve satın alırken, gerçeküstü bir filmin çekimleri, ya da Umberto Eco'nun 'Gülün Adı romanının sayfaları arasına yanlışlıkla sıkışmışlık duygusunu boğum boğum yaşadım. Ama bu gizemli küçük serüvenin bir edebiyat yazarı için hattâ eğlenceli sayılabilecek bir küçük şans olduğunu da tahmin edeceksiniz. Öte yandan küçük çaplı bir araştırma, bu okulun sponsorları arasında Hinduizm kökenli mistik bir dinin üyelerinin bulunduğunu öğrenmeme yetti ve arttı. Öğrendiklerim bundan ibaret değildi ama bu kadarı yeterliydi. Monica'nın geçmişinde yaşadığı kişisel bir felaket sonrası çıldırmak yerine, bu mistik dinin inananları arasına katılarak intihardan döndüğünü de üstü kapalı olarak öğreniyorum (biraz da kuruyorum elbette). Ve böylelikle kafamdaki başlık da 'Monica ve Will' olarak tamamlanmış oluyor.

Profesör Monica'yla ilişkimiz karşılıklı olarak birbirimizin farkında, ama yine karşılıklı olarak akıllarımıza duyduğumuz saygı nedeniyle hoşgörülü geçti. 20. yy'ın son Haziran ayında biten kursun son dersinde sınıfta yalnız kaldığımızda ona gerçekten keyifle geçen iki

sömestrlik felsefe kursu için teşekkür ettim. Sonra aynen teşekkür ettiğim ses tonunda, onunla birçok konuda aynı fikirde olmadığımı belirttim. İnsan yapısı hukuk sistemini dünyevi bulduğu için sık sık üstü kapalı eleştiren Monika'ya, bazı konularla oynamanın çok tehlikeli sonuçlara yol açtığını bilen bir kültürden geldiğimi hatırlattım. Monica sinirlendiğini gizlemeden bana acele olarak Türkiye'ye doğru 'iyi yolculuklar' diledi. Elini sıkıp, onu hatırlayacağımı söyledim. Onu, sakinleştiğinde aklının ve sağduyusunun galip geldiğini bildiğim tartışmalarda takdir edişim ve derin felsefe bilgisiyle araladığı yeni kapılarla hatırlayacağım. Onu, hiçbir Batılı entelektüelde benzerini görmediğim dozdaki ateşli William Shakespeare hayranlığıyla hatırlayacağım. Bir de bana telefon ettiği gün yapmayı öğrendiğim kremalı brokoli çorbası var elbette!

TEMİZLİKÇİ KADININ NEW YORK DÜŞLERİ

Düş kurmak bedava, ama düş kurmayı çoktan unutmuş insankızları ve insanoğulları... Hava pahalı, su pahalı, ekmek zaten hep pahalı. Yaşam koşulları öyle ağır ki, çalışmaktan, birçok yere koşturmaktan ya da 'işsizlik'/parasızlıktan kimsenin düş kurmaya mecâli kalmamış. Ama o hâlâ hayal kurabiliyor. Düşlerinin gündüzkü kısmı tamamen bilincine ait, rüyalarını anlatırken ortaya çıkansa bilinçaltı... Her ikisi de sade ama gönlü zengin birinin hayalleri... Hayran olmamak güç. Ben de hayran oluyorum.

Adı Nayir. Yaşı, ileri 40'lar olmalı ama o daha yaşlı görünüyor (daha büyük değil, daha yaşlı...) Güney Amerika'nın en küçük devleti olan Uruguay'ın başkenti Montevideo'da doğmuş ve orada 30 yıldan fazla yaşamış. Esmer tenli, kısa, kızıla boyanmış kıvırcık saçlı, bir zamanlar güzel bir genç kız olduğunun izlerini taşıyan yorgun bir kadın. Balık etinde, kot pantolon ve mont giymeye hevesli Nayir, 5 yıl önce kocası ve oğluyla ABD'ye göç etmiş. Tabii koyu Katolik. Buraya kadar milyonlarcasından hiç farklı olmayan bir 'Latino göçmenin hikâyesi' ama yakından tanımaya başlayınca onunkisi de her biri ayrı bir dünya olan 'insan portreleri'nden biri...

"Bizim ülkemizde yoksulluk var, çok yoksulluk!" diyor sık sık. "Önce Tupamaro gerillaları, sonra da askerî cunta çok baskı yaptı bize..." Söylediklerini böyle kolay anladığımı sanmayın sakın! İngilizcesi o kadar kırık dökük ki, söylediklerinin yarısı ağzından çıkarken yere düşüp parçalanıyor, bana da kalan kısmı onarıp anlamaya çalışmak kalıyor. Bazan önemli olduğunu hissettiğim bir eksik cümleyi üç kez yinelettiğim oluyor, bazan da dışardan bakan birini kahkahalara sürükleyecek bir Tarzanca ile vücut dili oyunu oynuyoruz. Bir eli kalbinde, gözlerini baymış bir temizlikçi kadınla, bu pozun karşılığı olabilecek sözcükleri İngilizce ve bildiği azıcık İspanyolca sözcüklerle karşılamaya çalışan beni gözünüzün önüne getirmeniz çok zor olmasa gerek.

Geçtiğimiz kış bir sanat atölyesi düzenlemek üzere bir aylığına Endonezya ve Avustralya'ya giden arkadaşım Shelley ve kocası Alejandro'nun iki kedisine bakmayı üstlendim. Amerika'da profesyonel bebek ve çocuk bakıcıları gibi, evcil hayvan bakıcıları da var. Benimkisi sadece arkadaşlar arası yardımlaşma ve kedi sevgisi... Siyam

ve Bengal cinsi iki kediyle birlikte aynı pakete dahil olan Shelley'in temizlikçi kadını Nayir de haftada bir bizim eve gelmeye başladı. Shelley'in temizlikçisiyle anlaşması böyle. Ben de ses çıkartmıyorum. Oğlum ve kocam kedileri seviyorlar ama kediler, bizim Akdeniz usulü mıncıklanarak sevilmeye, kucakta oturup keyif çatmaya hiç alışık değiller. Bize bir avuç vahşiymişiz gibi davranıyorlar. O zaman Nayir araya giriyor ve kedilerle İspanyolca konuşuyor. Onun sesinde anaç bir şefkat, kedilerin yıllardır tanıdığı bir yakınlık var; bu, kedileri yatıştırıyor.

"Rodrigo'nun babası bizi istemiyor Ms. Buket, bu oğlan benim çocuğum değil diye tutturuyor!" diyor bir gün Nayir. 'Rodrigo'nun babası' dediği adam, adını anmak istemediği kocası. Nasıl olur da insan 14 yıl oğlum dediği bir çocuğa bir sabah kalkıp, 'Bu benim değil' der? Nasıl bir insandır bu canlı? Bu sözlerinin o çocuğu nasıl derinden ve kötü etkileyecegini hiç bilmez mi? "Çünkü bir sevgilisi var ve bizden kurtulmak istiyor. Ama gen testi yaptırmak için mahkemeye başvurdum ben de!" diye devam ediyor Nayir. Aferin Nayir'e, o, çaresiz kalıp yalvaran bir kadın olmayı kabul etmiyor. "Yıllarca ezildim, acı çektim. Artık kimsenin kurbanı olmak istemiyorum," diyor bana. O hafta ona Uruguay'da latte kahvesi içildiğini bildiğimi söyleyince çok seviniyor ve bana küçük bir latte takımı biblosu armağan ediyor. Aslında Nayir'in armağanları hiç bitmiyor. "Rodrigo bunu senin oğluna yolladi," diyerek Uruguay tişörtleri ve çikolatalar... Uzun sözün kısası, bize eli boş gelmeyi kendine yediremiyor bu yoksul ama gönlü zengin kadın. "Kocam boşanmak istiyor. Kocami işten çıkarttılar, oğlumla ben, biz nerede yaşayacağız şimdi? Kocamın, oğlumun gerçek babası olduğu DNA testinde belirlendi. Çocuğa nafaka vermek zorunda."

Kediler kendi evlerine dönünce bütçemizi zorlayarak ayda iki kez bile olsa Nayir'in bizim evde çalışmasını sürdürüyoruz. Açıkçası onun yardımından çok, ona biraz yardım edebilmek... Bunu hemen anlıyor ve, "Gracias Ms. Buket, sen iyi bir insansın," diyor. Gel de mahcup olma şimdi. Oluyorum elbette... Böylece Nayir aileden biri oluyor ve her toz alışında karşısına çıkan aynı kalpaklı adamın fotoğrafını merak etmeye başlıyor. Önce "Çok yakışıklı bu adam!" diyor çapkınca gülümseyerek. "Adı Atatürk," diyorum. "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Modern Türk Cumhuriyeti'ne geçişimizin mimarı." O zaman Nayir beni gerçekten şaşırtıyor. "Aa Atatürk bu mu? Ben onu tarih dersinden biliyorum. Biz Osmanli tarihi okuruz Uruguay okullarında. Çok büyük bir uygarlıktı!" diye hayran hayran düşlere dalıyor (tabii bu kadar çeneyle ne kadar iş yaptığını tahmin ediyorsunuz, üstelik burada temizlik saatle ve saati en az 10 dolar), Ben çalışırken bana taze kahve

hazırlıyor ve son derece saygılı biçimde kendisi de alabilir mi, diye soruyor her keresinde. Kahvesini içerken bana düşlerini anlatıyor. Arkam ona dönük çalıştığımdan yüzünü göremiyorum ama içinde kendisi ve oğlu Rodrigo'nun yaşayacağı, üç odalı bir ev istediğini duyuyorum. Mutfağında mutlaka ama mutlaka mikrodalga fırını olan bir ev! Rodrigo 'üniversiteyi bile' okuyacak ve 'büyük adam' olacak. Nayir mikrodalgalı fırında ona yemekler yapacak... Peki anne-oğul sevgisinden başka aşka yer yok mu bu düşlerde? Onu söylemiyor. Henüz kalbi yaralı... Bizim evden her ayrılışında yalvarır bir sesle hatırlatıyor: "Siz Türkiye'ye dönerken şu yakışıklı Atatürk'ün resmini bana verir misiniz?" Ne yapacaksın bu resmi Nayir? "Başucuma asacağım tabii!"

Bu resim Nayir'e verilecek.

ŞARAPHANE VE ÇAMAŞIRHANE ENTELEKTÜELLERİ

Önce 'Grog Store'da (şaraphane) sonra da 'Laundry room'da (çamaşırhane) hep aynı kadına rastlamak bir tesadüf olamazdı. Bu, en basitinden aynı sıklıkta yaptığımız bir şeylerin göstergesiydi ve bu işareti yabana atmamak için başka nedenlerim de vardı. Bizim Tekel dükkânlarının tütünsüz olanına denk düşen 'Grog Store'lar İngiltere'de onuncu sınıf barlar için kullanılan bir deyim. Oysa aynı sözcüğü New York'ta içki satan dükkânlar kullanınca bu onlara avangard bir hava katıyor. Amerikalılar'ın 'cool' (acaip iyi, feci şık, harbiden çarpıcı!) dedikleri türden 'hip' (en yeni, en modern, en havalı, çok moda) bir hava bu. New York'ta yaşamak için İngilizce bilmenizin yanı sıra bu 'cool' ve 'hip' gibi New Yorkça sözcükleri öğrenmeniz de hayatî bir önem(!) taşıyor. Benim kısaca Tekel ya da (sadece şarap ve Akdeniz'deyken rakı sever biri olduğumdan) Şaraphane adını verdiğim 'Grog Store'ları araştırırken, 18. yy.'da denizcilerin içkilerini sulandırmakla meşhur olan İngiliz amiral Edward Vernon'un takma adının da 'Grog' olduğunu öğreniyorum. (Bu bilgi ne işime yarayacaksa? Buyrun artık siz de öğrendiniz, hayırlı olsun!)

Her çeşit içkinin satıldığı kocaman ve şık bir 'grog store'un New York'taki evimin yolu üzerinde ikamet ettiğini keşfedince, haftada bir uğrayıp bir-iki şişe kırmızı Fransız, Arjantin veya İtalyan şarabı alıyorum. Ama ne zaman şaraphaneye uğrasam O sarışın kadına rastlıyorum; bir kot-bir tişört-lastik pabuç sadeliğinde, dümdüz omuz hizasında saçlar, tel çerçeveli modern bir miyop gözlük, bakımlı atletik bir vücut, son derece huzurlu ve rahat görünen bir ruh durumu. 30'ların sonunda gösteriyor. O da şarap seviyor fakat, ya onun geniş bir ailesi var ya da pek gözü kara; en aşağı 5-6 şişe şarap almadan çıkmıyor dükkândan. Derken yaşadığım 20 River Road apartmanının giriş katındaki çamaşırhanede de ona rastlamaya başlıyorum. Haftada bir, sosis şeklindeki kocaman torbaya doldurduğum kirli çamaşırlarla indiğim çamaşırhanede yine bu kadın! Aynı gün ve aynı saatte. Sanki sözleşiyoruz da... 5 kg. çamaşırınızı 1,50 Amerikan Doları'na yıkayan 12 çamaşır makinesi ile yine aynı miktarı, aynı fiyata kurutan 6 kurutma makinesinin yerleştiği bu büyük çamaşırhaneye inmek için benim özel planlanmış bir çamaşır günüm ve saatim yok. Ne zaman kirli çamaşırlar sepetten taşmaya başlar ve benim de vaktim ile güzel keyfim olursa o zaman iniyorum aşağıya. Bu kadın da hemen orada tabii... Kadının yanında 'hik' deyip burnundan düşmüş çok sevimli bir

oğlan çocuğu var; 7-8 yaşlarında olmalı. O da kuruyan çamaşırları katlamakta annesine yardım ediyor. Bu katlama işlerinde bazan bana da yardım eden arkadaş canlısı oğlumun özellikle New York'taki ilk haftalarda çektiği yalnızlığa karşı 'vahşi ana kaplanlar' gibi evladına arkadaş avlamaya(!) çıkan ben, artık dayanamıyorum elbette. (Öte yandan, 'evcilleşmiş kaplan anneler' ne yapar bilmiyorum!!! Ayrıca bir dişi kaplanın evcilleşebileceğine de inanmıyorum, ya siz?)

"Siz Kanadalısınız," diyorum sarışın kadına, bir yandan oğlumun temiz tişörtlerini katlarken. Kadın küçük dilini yutuyor tabii. "O kadar belli oluyor mu?" diyor safça. Uzun yıllar Kanada'da yaşadığımı söylüyorum çok ciddi bir ifadeyle, ama bir dokunsa kahkaham patlayacak. Sonra ayıp olmasın diye şaraphanede kasiyerle konuşurken Kanadalı olduğunu duyduğumu söylüyorum. "Ben sizi hiç fark etmemiştim," diyor yine şaşkın ve biraz mahcup bir sesle. "Bazı insanlar daha gözlemcidir," diye ortalama bir cümleyle durumu kurtarıyorum.

Adı: Jane, editör. Birleşmiş Milletler (BM)'de çalışan 10 yıllık erkek arkadaşı Greg ve 8 yaşındaki oğulları Carl ile yıllardır dünyayı gezerek yaşıyorlar. Carl doğduğunda Kalküta, Carl bebekken de Mozambik'te yaşadıklarını öğreniyorum. Jane, Batılı literatürde '3. Dünya Ülkesi' diye adlandırılan yoksul ülkelerin kültürel zenginliklerinden zevk almasını bilen, politik bilinci yüksek, entelektüel bir kadın. 10 yıllık erkek arkadaşıyla evli olmadıklarını bana sık sık hatırlatmasından Kanada'da evli olmadan beraber yaşamanın çok önemli bir kadın özgürlüğü meselesi olduğunu yeniden anımsıyorum tabii. Halbuki kendi deneyimlerimden çok iyi bildiğim bir şey var: ister evli, ister evsiz, bir kadınla bir erkek bir(kaç) çocuk büyütmekteyseler o beraberliğin adı AILE'dir ve bütün aile hayatları birbirine benzer düzenli bir yaşamı zorunlu kılar. Bunu iyi bilmenin güveni ve hınzırlığıyla sık sık Jane'e takılıyorum. "Ha evli ha evsiz, boşversene Jane, biz seninle çamaşırhanede tanışan iki entelektüel kadınız!" Ama onun, evimin 5 kat üstündeki şahane Manhattan manzaralı çalışma odasında buluşup, kahveli-kitaplı uzun kış öğle sonraları sohbetlerimiz hiç de evcil değil. Siyasetten, edebiyattan ve yayıncılıktan konuşmaya başlayınca içeride dev lego setleriyle şahaneler yaratan iki küçük adamı: oğullarımızı unutuveriyoruz. Arkadaşlığımız ve ekstradan lüksüyle komşuluk ilişkimiz ilerleyince Jane benim İngilizce makale ve çeviri hikâyelerimin de editörlüğünü yapıyor. Hem de ücretsiz! (Batı kültürlerinde çok pahalı olan bir servistir bu.) Dahası ikimiz de, entelektüel ve bağımsız olmanın kadınlığımızın doğal yanlarını köreltmesine izin vermeyecek kadar deneyimli ve özgüvenliyiz. Yemek yapmayı, anneliği, duygusal zekâmızı ve cinselliğimizi otosansüre

uğratmadan da ezilmemiş 'aydın kadın-insan' olma mücadelesi verebileceğimizin farkındayız. Türk, Batı Afrika, Hint mutfaklarından yemekler pişirip birbirimizi, kocaman masalarda uzun uzun yiyip içerek sohbet edilen aile yemeklerine davet ediyoruz. Birlikte onun her gün yaptığı bazı sporları yapıyoruz (tabii sabahın köründeki bu işkencelere ancak birkaç kez katılıyorum). Jane, Kanadalılar'ın çoğu gibi sportmen, her gün yüzüyor, bazan koşuyor ve bisiklete biniyor.

Benim felsefe kurslarına başladığım sonbahar başlarında Jane de kurmaca-dışı yazın (deneme ve makale) kurslarına yazılıyor. Oğullarımız beyzbol oynasın diye soğuk cumartesi sabahları ellerimizde termoslu kahve fincanlarıyla bekleşirken (Ah bu sportmen çocuk yetiştirme aşkı, sen ne yücesin!) Amerikalı sınıf arkadaşlarımızın dedikodularını yapıyoruz. Derken tam bir Doğu Akdenizli olan oğlum, saatlerce beklemek ve sabır sanatı(!) üzerine kurulu beyzbol sporuna isyan edip, "Ben beyzboldan nefret ediyorum!" deyince aylar süren beyzbol işkencesi de bitiyor. Bu durum yine de eve kocaman bir beyzbol kupasının gelmesini engellemiyor, beyzbol koçu (couch) Tim bu kupayla bizi kazanmayı(!) umuyor.

Nisan ayında Jane doğum gününü bizimle kutlamak istediğini söylüyor. Oğullarımıza bir çocuk bakıcısı bulup Greg ve Ali Murat'la dördümüz önce bir 'off Broadway' tiyatro oyununa (turistik müzikallerden gayrı, daha sanatsal tiyatrolar 'Broadway dışı' adıyla sahneleniyor New York'ta. Bir de Off Off-Broadway var ki, bunlar artık avangard hattâ marjinal eserler olabiliyor ve tabii bu sözcüğün 'of aman of Broadway' çağrışımıyla hiç ilgisi yok. Şimdi haydi, bunu Jane'e nasıl anlatacağım ben), Wit adlı *[Wit adlı oyun Kış 2000'de İstanbul'da Kenter Tiyatrosu'nda Nükte adıyla oynanıyor]*, daha sonra Tony ödülü alacak zor ama güzel oyunun ardından Yukarı-Doğu Manhattan'daki Sultan adlı Türk lokantasına gidiyoruz. Telefonla rezervasyon sırasında Sultan restoran'da çalışan ve kitaplarımı severek okumuş oldukları anlaşılan iki üniversiteli genç, gece kapıda heyecanla beni karşılıyorlar. Bu iki güzel Türkiyeli genç kız harçlıklarını çıkartmak için akşamları Sultan'da garsonluk yapıyorlar. Tıpkı benim bir zamanlar Norveç'teki öğrencilik yıllarım gibi... Garsonlara Türkçe olarak üzerine mum konmuş 'happy birthday' yazılı bir pasta ismarladığımızı anlamayan Jane ve Greg yemeğin sonunda lokantadaki Türkiyeli ve Amerikalı müşterilerin bir ağızdan 'iyi ki doğdun Jane!' şarkısını söylemesiyle duygulanıyorlar. O zaman sıra Jane'e geliyor ve o hepimizi gerçekten şaşırtan bir açıklama yapıyor. Kocasından 12 yaş büyük olduğunu ve o gün 50 yaşına girdiğini açıklıyor. Kimsenin inanası gelmiyor. Eh pes doğrusu! Ne makyaj, ne estetik cerrahi. İçtenlikle kutluyoruz tabii. ('Helal olsun Jane!' desem

anlamayacak nasılsa! Hani bazı şeyler çevrilemez meselesi...)

O gece uzun uzun yürüyerek eve dönerken New York'ta bir yıllık komşularımız Jane ve Greg'le bir daha nerede ve ne zaman karşılaşabileceğime dair küçük hikâyeler kuruyorum aklımda. Yanımızda Manhattan ışıl ışıl uzanıyor ve yaşam devam ediyor.

GÖNÜLLÜ NEW YORK KÜLTÜR ATEŞ'İMİZ

New York'ta başıma gelen en güzel şeylerden biri O. Bundan iki yıl kadar önce İstanbul'daki evimde çalan telefon, bana taze ateş gibi kıvılcımlar saçan, çok canlı ve genç bir sesin yaşam enerjisini taşımıştı. Sesin sahibi kibar, mesafeli ve netti. Atlas Okyanusu'nun öbür ucundan arıyordu. "Benim adım Güngör. Sizi bu saatte New York'tan aramamın nedeni 'Balık İzlerinin Sesi' adlı romanınızdır. Biraz önce bu kitabı bitirdim ve sizi kutlamak istiyorum efendim!" Sonraki bahar Moda'da buluşuldu. Daha sonraki yaz ortasında da New York'un Manhattan semtinde komşu olundu. Buraya kadar olanlar, yaşarken okunmak ve sevilmek şanslılığına sahip olan hemen her yazarın başına sık sık gelecek cinstendir ve güzeldir. Hakikaten çok güzeldir. Okurların içten ve gerçek ilgisi bütün ödüllerden ve cafcaflı eleştirilerden çok daha önemlidir. Çünkü en kültürsüz okuru bile kandıramaz, reklamla, çok satanlar listesiyle veya gösterişli ödüller ve tanıtım yazılarıyla gözünü birden fazla boyayamazsınız. Bu yazar-okur tanışmaları ne kadar fazla olursa olsun içlerinden ancak bazıları arkadaşlıklara, ender olarak da özel dostluklara dönüşür. Burada kilit unsur, okurun kişiliğinde saklı özel ayrıntılar ve sürprizlerdir. Çünkü yazarlar kitaplarının içinde zaten çıplaktır ve satır aralarında rahatlıkla görülebilirler. Ayrıca hiç övünülecek bir erdem olmasa da edebiyat yazarları biraz zor insanlardır ve (kendi işlerini bile) zor beğenirler. Uzun lafın kısası, Güngör'le oluşan çok özel dostluğumuzun müsebbibi kendisidir.

Adını biliyorsunuz artık: Güngör. Biyolojik yaşı 50 belki 60'lı bir yerlerde olabilir, gerçekten bilmiyorum. İşin aslı Güngör benim en genç, kız arkadaşım! Adı efsaneleşmiş bir besteci ve yazarımızın karısı. Ünlü bir televizyon sohbetçimizin (talkshow) annesi. Fakat hayatındaki bu iki ünlü erkeği çok sonradan öğreniyorum. Çünkü O, ne ünlü ve başarılı bir kocaya, ne de oğula gereksinmeyecek kadınlardan. Göngör kendi ağırlığı olan insanlardan. Güngör'ün akrabaları ve dostları da bir tuhaf(!) doğrusu. Kazayla, laf arasında akrabalarının tanınmış kültür ve sanat insanları olduğu anlaşılıyor ama bu konu ustalıkla hemencecik kapatılıveriyor. O kadar! Artık sıkıysa sorun bakalım! Minyon bir kadın. Bakımlı, kısa kumral saçlar, incecik, beyaz ipek bir ten ve çok güzel, yaramaz bir çift mavi göz. Tam anlamıyla şıngır mıngır bir dişi güzellikle buluşan dik kafalı bir erkek gücü. Dünyanın en şanslı sentezi! Hani herhangi bir ortama ateş

böceği gibi dalip, herkesin ille ya aklını başından alacak, ya da kıskançlık damarını kabartacak, varlığı bedenine sığmayacak kadar hacimli, güçlü ve baskın, bir o kadar da cazibeli, her dem seksi kadınlar vardır ya, işte tam onlardan. Hem hâlâ bu kadar enerjik ve üretken, hem de bu tipler henüz annelerinin karnına düşmeden, o, İstanbul'un Moda'sı başta olmak üzere Paris ve New York'taki pek çok insanın 'gönlünü çelenler'den... (Bu kadar da ben onunla övüneyim artık!)

Güngör, o adı efsane müzisyen-yazar kocasıyla önce Paris, şimdi de (30 filanca yıldır) New York'ta yaşıyor. Ama yılin en az üç ayı Türkiye'de (yani Moda'da. Bu Modalılar böyledir işte, Moda'sız kalamazlar). Küçük bir film dağıtıcılıği işi var, yaşamını bir iş kadını olarak kazanıyor. Siz öyle sanın! Güngör aslında bizim New York şehrindeki gönüllü kültür elçimiz. Onursal ama ne gam, resmi olanlar bile ona danışmanın akıllıca olduğunu daha New York'a adım atar atmaz öğreniyorlar. Bu Güngör Hanımefendi tanıdığı ve tanışınca ondan kopamayan birbirinden değerli ve başarılı Türkiyeli ve yabancı sanatçı, yazar, kültür ve bilim insanıyla donandıkça etrafa saçtığı ateşin güzelliği ve büyüsü de artıyor. Tıpkı bir ateş topu gibi etrafındaki ateşle daha da büyüyor ve parlıyor.

"Erol (Akyavaş) çok ağırlaştı. Beni görmek istemiş ben hasteneye koşuyorum." Sesi telaşlı, çok endişeli ve gergin... "İdil'le (Biret) birkaç gün New York kaçamağı yapacağız, sizi arayamazsam, lütfen meraklanmayın." Sesinde genç kız kıkırdamaları...

"İlhan'la (Mimaroğlu) Metropolitan'a (opera), Mahler galasına gideceğiz bu gece. Umarım bir falso olmaz. İlhan beğenmezse yarım bırakıp çıkar, biliyorsunuz!" Sesi, sakladığını sandığı ama kapağı kazara açık kalmış dolaptan taşan yoğun bir aşkla dolu...

"Frances'le (Elia Kazan'ın karısı) dün kahve içiyorduk, Türk kadın tiyatro yazarları hakkında bilgi istedi. Anlattım." Sesi ciddi ve sakin...

"Talât (Halman) sağ olsun çok yardımcı oldu, yoksa ben Abidin (Dino) için düzenlediğim o müthiş anma gecesini New York'ta zor gerçekleştirirdim." Sesinde keder dolu özlem ve yorgunluk...

"Özgönül'le (Aksoy) birbirimize çocukluktan verilmiş sözümüz vardı. Son nefesimizi vermeden New York'u birlikte gezecektik. O erken davrandı geçen ay buraya geldi ve sözümüzü tutmuş olduk. Onu çok arayacağım..." Sesinde keder, çok keder, pek çok keder...

"Biraz kendinize baksanız. Dinlenseniz falan..." diyeceğim. Hemen kaşları havaya kalkıyor (telefonun öbür ucundan bile görüyorum o kaşları): "Ben iyiyim canım. Boşverin bunları da, şu Gelibolu romanı ne durumda onu haber verin bana. Bir kahve içimi buluşsak, kaç gündür görmedim sizi!"

Ama ille de o yazımı bir türlü bitmeyen mektup ve Kafka. O uzun telefon konuşmalarımız ve kahve kaçamaklarımızda galiba en çok bu bitmemiş mektup üzerinde duruyoruz. Bu arada New York içindeki telefon konuşmalarının ücretsiz olduğunu da itiraf etmem gerek. Tarçınlı çay ve anasonlu İtalyan biscoti (gevrek) keyfi çattığımız buluşmalarımızda biz yine en çok Güngör'ün henüz yazmadığı ve yazacağı da kuşkulu o mektupla ilgili olarak konuşuyoruz. Bir de Kafka. Central Park'ın güneyinde uzun bir sütunun üstünde dikilen Kristof Kolomb Bey heykelli meşhur Columbus Circle'a bakan küçük ve güzel bir bürosu var Gürgör'ün. 59. sokakla, Broadway Caddesi'nin keşistiği bu 'Kolomb Meydanı'nın adı, artık benim için 'Güngör Meydanı' oluyor. Onun biraz da 'nöbetçi konuk evi' sayılan bürosunda oturup, günahkârlarca tarçın (Sinfully cinnamon: İngilizcesinde kafiyeye dikkat ediniz) markalı çaylarımızı yudumlarken Manhattan'ı seyrederek birbirimizin sözünü kesecek kadar samimi ve 'ateş'li konuşmalara dalıyoruz.

"Rüstem'i çok özledim. Bu kez yalnızca ve bir tek onun için döneceğim İstanbul'a. Kucaklayacağım onu, görsün bakalim... Bir de şu mektup... Ahh o mektubu bir bitirebilsem..." Sesinde birikmiş sevgi, özlem ve heyecan... Oğlunu çok özleyip, seven ve bunu vıcık vıcık bulaştırmadan ifade etmenin özleminde bir heyecan... Aktarılması geciktikçe konsantre olup sıkışan sevginin yürek burkan ağırlığı... Ve yine oğula yazılması yıllardır planlanan o müthiş mektup... Bu yazılmamış mektup bizi sürekli, Baba Kafka'nın mezarından, oğlu Franz'a yazdığı o şahane Nadine Gordimer hikâyesine götürüyor. Prag'ı, Kafka'yı ve oğullarımızı konuşup, New York'ta günahkâr tarçınlı çaylarımızı içiyoruz. (Tarçının günahı ne?)

"Kosova yararına bir konser düzenlenecek, Türkiye'den MFÖ gelecekmiş. Benden rica ettiler organizasyon komitesinde çalışacağım. Eğer bu hafta sizi arayamazsam lütfen meraklanmayın." Sesinde hep aynı ateşin pırıltıları, yürekli bir duruş ve kafa tutan genç heyecan.

Birbirinden şık şapkalar, bereler, modaya kafa tutan pantolonlar, takımlar, eflatundan siyaha zevkli ceketler ve masmavi bir enerjiyle parlayan genç gözler. En teslim olduğu anda bile kafa tutuyor oluşu... Bu meydan okuyuş onun karizmasının en can alıcı noktası. Onu 20'li

yaşlarında çok güzel, minyon bir devrimci kız olarak Paris sokaklarında görür gibi oluyorum. Kim bilir ne kadar güzel olmalı...

"Artık internete başlıyorum. Madem bu kadar yararlı bir icâd imiş, ben de bu teknolojiden yararlanırım efendim!" Ertesi hafta Ali Murat'ın (Erkorkmaz) eşliğinde sıkı bir internet kullanıcısı oluveriyor.

"Haydi hemen buluşuyoruz Buket. Yeni bir Rum kafesi keşfettim. Atlayın teleferiğe ya da metroya, gelin, gelin lütfen!" Sesinde dostlar için özelleştirilmiş şefkat var. Ben de işimi gücümü öylece bırakıp gidiyorum. Tabii gideceğim, insanın dostları için vakti yoksa, yaşıyor mudur sahi? (Dostlarınız için vaktiniz yoksa lütfen doktora gidin!) Hem O benim New York'ta başıma gelen en güzel şeylerden biri! Ah bir de o mektubu yazabilse...

ARAP PRENSESLER'İN AMERİKALI ŞEHRAZAD'I

Benim New York'umun en kızıl yüzü o oldu. Güzel bir kadının doğuştan kızıl renk tonlarıyla özenilerek boyanmış en hoş örneklerindendi. Hani kendine hiç bakmasa, en dağınık halinde bile güzel olan o şanslı kadınlardan... Yumuşacık kızıl saçlarına bir kurşunkalemi toka yapıp, ensesine topladığında üzerinde bir tişört, bir pantolon, ayağında bir sandaletle bile bir defilenin mankeni sanılacak kadar zarif, şık duruşlu bir endam. Bir Audrey Hepburn, bir Grace Kelly zarafetiyle, bir 21. yüzyıl kararlılığı. Güzel bir sentez. Bir içim su, ama erkeklerin çekineceği kadar akıllı, dik kafalı ve kararlı.

Adı: Darcy, 40 yaşında, kartvizinde mesleği: astrolog-danışman olarak yazıyor. Doğrusu geleceğin burçlarla ve fallarla okunacağına ilgi duymayan kız çocuklarından biri olarak büyüdüğümden, Darcy ile tanışmam ve arkadaşlığımın onun işiyle hiç ilgisi olmadı. Hatta önceden bilseydim belki ona ilgisiz kalabilir, bu insancıl ve yaşamı olağanüstü cesur deneyimlerle zenginleşmiş kadını tanımak şansını yitirebilir, hattâ ondan soğuyabilirdim. (Buyrun, benim önyargılarımdan birinden daha nasıl kurtulduğumun itirafıdır!) Oysa Darcy ile felsefe okulundan sınıf arkadaşıyız ve o, derslerde sık sık söz alıp, insan psikolojisi üzerine son derece ilginç, renkli yorumlar yaparak ilgimi çekiyor. Genellikle arka sıralarda oturduğum için onu omuzlarına dökülen iri dalgalı kırmızı gür saçlarıyla arkadan görüyor ve dolgun, alto, feci etkileyici sesiyle tanıyorum önce. Hani konuşurken herkesin susmak zorunda kaldığı, merakla sesin sahibini aramaya başladığı, dinleten ve etkileyen seslerden onunkisi. Rahat, kontrollü, gür, alto ama hâlâ duygu yüklü... Belki de sesini mecburen dinlettirir kılan özellik, sesindeki o kontrollülükle, duygu karşıtlığının albenisinde saklı?... Bilmiyorum. Daha sonra kahve molalarında sohbet etmeye başlayışımız, uzun yıllar Suudi Arabistan'da İngilizce dil öğretmenliği yaptığını ve İstanbul'u kısa ziyaretinde çok sevdiğini öğrenişim... Ancak ikinci sömestrde sarışın, güzel ve buna karşın hâlâ akıllı bir avukat oluşuyla gur gur gurur duyduğum arkadaşım Carol'la gelenekselleşen 'Cuma gecesi Manhattan kız kulübümüz'e(!) Darcy'i de davet etmeye başlıyoruz. O zaman Darcy kimi zaman nefesimizi kesecek, kimi zaman kahkahalarla, ya da öfkeyle dinlediğimiz serüvenlerinin bazılarını açıyor bize. Bunların bazıları 'Bin Bir Gece Masalları'na benziyor, bazıları da Hollywood filmlerine. Tabii siz bendeki keyfi düşünün hele...

Darcy, fena halde ilgisiz ve erkenden boşanmış anne babasının yarattığı boşluğu o zamanki çocuk aklıyla, çocuk yaşta anne olmakla kapatacağını sanarak 17 yaşında kucağında bir bebekle başlıyor yaşama. Bebeğin babası o sırada Amerika'da öğrenci olan Riyadlı bir delikanlı. Kucaktaki kırmızı saçlı Amerikalı bebek de babaannesiyle adaş, adı: Raşide (Rashide). Darcy'in hikâyesinin asıl bundan sonrası özellikle Batılı kadınlar için oldukça heyecanlı. Çünkü liseyi bitirip, kucağında kızı Raşide'yle Arabistan'a giden kızıl güzeli, dik kafalı gencecik Amerikalı kız orada sokağa çıkarken mecburen çarşaf giymekte ve varsıl, soylu Arap Prensesler'e İngilizce dersi vermektedir. Bu dersler kısa süre sonra yabancı dilden çok, Amerikalı kadınların kendi hayatlarını ve cinselliklerini özgürce yaşayabilmeleri hikâyelerine dönüşür. Darcy biraz üzülerek ama daha çok öfkeyle; "Anlattığım günlük Amerikalı kadın öykülerini, sanki başka gezegendeki yaşam formlarıymiş gibi hayret ve heyecanla dinliyor, susuzlukla içiyorlardı," diye anlatıyor. "Eğitimli Arap kızları kendi kaderlerini tayin etmek, Batılı kadınlar kadar özgür yaşamak için can atıyorlar. Yakın gelecekte Arap kadınlarının isyan edeceklerini umuyorum. İçlerinde çok akıllı ve güçlü olanlarıyla tanıştım," diyor. Bir Amerikalı kadını altından bile olsa kafese koysanız ne kadar tutabilirsiniz ki? Darcy iki yıl sonra kızıyla New York'a dönüyor ve hem çalışıyor hem de yarım kalan eğitimine devam ediyor. Tek ebeveynli aile olmak zaten zorken, bir de öğrencilik hayatı ekleniyor bu zorlu yaşama. Bana anlatılmadıkça sormayan birisi olduğumdan, Darcy'in ne eğitimi aldığını o anlatana kadar bilmiyorum.

İşte o günlerde bana e-posta adresini vermek için kartvizitini uzatıyor ve ben böylece onun astrolog-danışmanlık denen bir iş yaparak hayatını kazandığını öğreniyorum. Serin kış gecelerinde Lexington Caddesi'nde ben teleferiğe, o metroya binmek için yürürken bu astrolog-danışmanlık mesleği konusundaki cahilliğimi(!) kibar olmaya çalışarak açıklıyorum ona. Korkudan nefesimi tutarak, milletin falına bakan birisi olmamasını diliyorum içimden. O çoktan endişemi hissetmiş ve yaptığı işi küçümseyen entelektüellerden bezmiş olduğu anlaşılan bir ifadeyle, üniversitede psikoloji ve edebiyat okuduğunu, sonradan astroloji kurslarına gittiğini açıklıyor. Darcy bunu söylerken sesi sıfırın altında 2 derece. "Ben, biraz psikologluk biraz da hikâyecilik yaparak insanların rahatlamalarına yardımcı oluyorum," diyor. Sesi yorgun ama anlayış bekleyen bir umutla azıcık ısınmış; 1 derece. "Bu günlerde Katherine Mansfield hakkında bir araştırma yazıyorum," diyor ve tabii ben hemen bu konu değişikliğine tavlanıyorum. Yolun kalan kısmında Mansfield'in yazarlığı ve yaşamı üzerine konuşuyoruz. Yine de bir başka zaman Darcy'i kırmadan

Nostradamus'un 20. yy. sonunda yaşanacak felaketleri öngörebildiğine inanıp inanmadığını sormayı başarıyorum. Darcy, Hıristiyanlık ve İsa'nın doğum tarihinin Batı kültüründeki derin izlerinden başlayıp, gezegenlerin hareketleriyle oluşan doğal felaketlere uzanan bir açıklama yapıyor bana. Ay hareketleri, yerçekimi derken, aslında yıldızlar ve burçları inceleyen astrolojiden, gezegenleri inceleyen bilime, astronomiye geçiveriyor. Depremler, hortumlar ve volkan patlamalarının insan kültürlerindeki anlamları ve yorumlarını uzun uzun anlatıyor. Şamanizm'den eski Mısır'a, Budizm'den Hinduizm'e kadar folklorik olarak çok ilginç örneklerle süslüyor anlatısını. Bu sırada çilli yüzüne yayılan ışıklı bir güzellikle kızıl saçlılara özgü bir tılsımla parlıyor varlığı. Söz Sufizm'e gelince, Batı'da Rumi olarak bilinen Mevlâna'ya övgüler yağdırıyor. Bir İtalyan lokantasında birkaç Mevlânâ dizesini ezbere okuyor.

Yaşından çok daha genç ve diri gösteren Darcy'in 23 yaşında bir kızı olduğuna inanmak ne kadar güçse, onun kıkırdayarak fısıldadığı, "Arap Prensesler'e zaman zaman kendi uydurduğum masalları, hatta bazan kendi fantezilerimi anlatır, onları dehşete düşürmekten zevk alırdım," küçük sırrına inanmak da o kadar kolaydı. Marmara depreminin hemen ardından bana, "Deprem nedeniyle sana ve güzel Türkiye'ye geçmiş olsun. Sağ salim olman için dua ediyorum," diyen bir e-posta mesajı yollayan Darcy, ancak bilim denen ışıkla, Doğa'nın karanlık yüzünde canlı kalabileceğimizi bal gibi bilecek kadar akıllı bir kadın. O sadece hikâye dinlemek isteyenlere hikâyelerini satarak hayatını kazanıyor. Yazacağına anlatıyor. Bunu öyle iyi ve güzel yapıyor ki, dinleyenler ister Arap Prensesleri, ister Amerikan halkı olsun bu işe bayılıyorlar. Çünkü Doğa'nın parçası olan biz insankızları ve insanoğullari, hikâye etmeyi ve dinlemeyi daima çok severiz ve seveceğiz. Yoksa Darcy'in bana anlattıkları ve dolayısıyla benim size aktardıklarım da mı bir hikâyeydi?

NEW YORK GÜNLÜĞÜ 1999

NEW YORK'TA İLK KIŞ RENKLERİ

New York kışa kolay teslim olmayan kentlerdendir. Kış gelip pat diye kenti ele geçiremez. Hayır, tipkı İstanbul'da yaptığı gibi önce yumuşak yüzüyle sevimli görünmeyi dener. Bizim 'pastırma yazı' misali 'Kızılderili yazı'yla (Indian summer) tatlı tatlı serinletir havayı, olağanüstü bir hünerle şahane sarı-kırmızı ve turunculara dönüştürür yeşilleri... Bu renk şenliğini yaşayabilmek için saatlerce yollara düşüp Bolu'ya-Yedigöller'e gitmek zorunda değil New Yorklular... Onlar kentin ortasındaki Central Park'a birkaç dakikada ulaşabiliyorlar.

Siz bu renk cennetinde ılık bir sonyaz keyfiyle kendinizden geçmişken, köşe başlarında yüzünüzde tokat gibi patlayan bir rüzgâr, aklınızı başınıza getirir. Ne zaman hava soğumuştur ve kış gelmiştir, anlamakta güçlük çekersiniz. Ama bazı kentler böyledir ve o kente bir insana olduğu gibi âşıksanız, kaprislerinden ve sorunlarından bunaldığınızda bile terk etmeyi düşünemezsiniz. Çünkü o aşka gene geri döneceğinizi öğrenmişsinizdir artık. Hem aşk zaten gözlerinizi kör etmiştir bir kere! (Ne çok özleriz o körlüğü bir daha yaşamayı ama!)

New York'un kışları çetindir. Şakası yoktur. Ne zaman bu kente gelsem (çokluk kıştır), et-kesen bu sert soğukla karşılaşırım ama gök daima mavidir. Masmavidir. Özellikle uzun ve karanlık kışlarını yaşadıktan sonra depresif olmalarına hiç şaşırmadığım İskandinav kültürlerinden direkt olarak New York'a geldiğim kışı ve onun buz gibi havasına masmavi bir ışıkla çatı olan gökyüzüne minnetimi asla unutamam.

Bu kışı New York'ta geçireceğim. Bunu biliyorum, buranın kışını tanıyorum ve ben zaten kış-sever biriyim. Bu sabah erkenden uyanıp, taze Fransız ay çöreği 'croissent', süt ve gazete almak için evin karşısındaki süper bakkal Gristidies'e giriyorum. Günlerden pazartesi ve hava çok kış. Elimdeki New York Times'ı okuyarak kasa kuyruğunda beklerken onu görüyorum. Çok genç ve güzel bir kız. Simsiyah tenine tam bir zıtlıkla yakışan çivit mavi saç maskarasıyla boyadığı dört tane saç örgüsünü, topuz yaptığı tamamen örgü saçlarının arasına simetrik olarak yerleştirmiş. Siyahlara özel olarak üretilen makyaj malzemeleriyle abartısızca süslenmiş. Sade ama bakımlı. Sabahın 8:40'ında bu kadar bakımlı olabilmek için kim bilir kaçta uyanmış olmalı. Bir eliyle bir bebek arabasını sinirli sinirli sallıyor. Çok gergin, anne olmak için acımasızca genç ve gerçekten güzel.

Para ödeme sırası bana yaklaştıkça, onun aslında müşteri değil de süper-bakkalın yöneticisiyle konuşmak için burada bulunan birisi olduğunu anlıyorum. Güney Amerikalı bir göçmen olduğu hemen anlaşılan ve maçoluğu duruşundan buram buram kokan market yöneticisi erkek, kaba kaba bakıyor kıza;

"Kim bakacak bu bebeğe peki?"

"Birini bulurum," diyor küçük anne sinirli sinirli.

"Babası nerede bunun?"

"Cehennemin dibinde! Umarım!..."

"Bak, öyle çocuk hasta, babası ortaya çıktı hikâyeleri istemem ha!"

"Yok, sabah 6, akşam 6, yemin ederim hiç gıkım çıkmaz! Sen işe al beni yeter ki..."

Genç siyah kadın, müşterilerin önünde geçen bu konuşmadan ötürü çok gergin görünüyor. Biz müşteriler de bu konuşmaya şahit olmayı istemezdik (daha doğrusu ben pek utandığımı hissediyorum). Yine de bana asıl ilginç gelen, bu kadar muhtaç bir kadının, bir erkekten anonim biçimde iş isterken bile bizim 'Doğulu-Kadın tarzımız'a hiç benzemeyen gururlu sesi, dik sırtı oluyor. Ama elleri titriyor, sık sık yutkunuyor. Olsun, hiç ezik değil! Ya da kendini bir kadın ezikliğinden çok, sıkıntıda olan bir insan olarak hissediyor, bunu da hissettiriyor!

Paramı ödedikten sonra yanlarından geçerken arabadaki bebeğe bakıyorum çabucak. Birkaç aylık simsiyah boncuk gözlerle karşılaşıyorum. Genç anne arabayı sertçe çekiyor önümden. Kendisine acınacağı duygusundan rahatsız.

"Yarın başla, deneyelim," diyor süper bakkalın yöneticisi. "Bugün avans verir misin? Çocuğa süt alacak param yok," diyor genç kadın. Sesi hâlâ gururlu, duruşu dik ama çok gergin...

Dışarısı soğuk. Et-kesen New York kışı başlıyor ama gök masmavi. Çok mavi. Elimde sıcacık ay çörekleri ve gazete, eve doğru yürüyorum. Önümde acele acele işlerine koşan New Yorklu Çinliler, New Yorklu Latin Amerikalılar, Beyazlar ve Siyahlar. Kış çetin geçecek besbelli. Burnumda kahve kokusu, masamın başına dönüyorum.

ROOSEVELT ADASI

New York Şehri'ndesiniz, 10 milyon kişinin yaşayıp, yıl boyunca 30 milyon turistin ziyaret ettiği, dünyanın en fazla turist çeken kentinin büyülü ve karmaşık merkezi Manhattan'dasınız ama sokaklarda hiç trafik lambası yok. Kentin doğal müziğine dönüşen o hiç bitmeyen canhıraş ambulans ve/ya polis sirenleri de duyulmuyor. İlköğretim okulunun önünde ne uyuşturucu çetelerinden korkan anneler birikmiş, ne de silahlı sokak çetelerine karşı bir korku var.

Siyah, sarı, beyaz ve zeytin tenli çocuklar cıvıl cıvıl dağılıyorlar okuldan. Daima o saatte oralarda yürüyen dünyanın en güzel kadın polislerinden biri neşeli bir gülüşle sizi selamliyor. Hemen yakındaki Good Shepherd (iyi önder) kilisesinin komşusu Yunanlı Trelli's kafe-lokantasında irikıyım, siyah, orta yaşlı bir adam kahvesini yudumluyor. "İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da kadınlar, gazete ilanıyla kocalarını paylaşıyorlarmış!" diyor. Saçlarını sarıya boyamış Yunanlı garson Helena, bir kahkaha atarak öbür masada oturan entelektüel görünümlü beyaz müşteriye Yunan salatası ve Somon balığı servisi yapıyor. "Erkeklerin savaş fantezileri bile seks üzerine kurulu!" diyor. Zenci müşteri gevrek gevrek gülüyor. Yunan salatasına başlamış olan genç beyaz adam, "Fakültedeki bizim arşivi internetten tararım bu akşam, bakalım var mıymış öyle gazete ilanları," diyor ciddi ciddi. O sırada sokaktan tekerlekli sandalyeyle geçen bedensel engelli bir siyah kadın camı tıklatıp, kahve içen adama el sallıyor. Adam ona selam veriyor. Eve pizza ya da Çin yemeği ısmarlamak için telefon ettiğiniz, tamamen Araplar'ın işlettiği İtalyan Capri ya da hakiki Çinliler'in China 1 lokantaları, yemekleri yollamadan önce kimliğinizi kontrol etmek için ne telefonunuzu ne de kredi kart numaranızı soruyorlar. 20 dakika sonra yemeğiniz kapıda. Postanedeki memurlar, müşterilerle sohbeti öyle uzatıyorlar ki, üç mektup için gittiğiniz postaneden yarım saat sonra kahkahalarla ayrılıyorsunuz. Kütüphanedeki görevli ödünç aldığınız kitapları vaktinde iade etmediğinizde cezanızı bir defalığına affediyor. Grog (şarap) dükkânı, müşterilerine sık sık ücretsiz şarap tatma daveti veriyor.

İyi ama bütün bunlar bir rüya mı, yoksa bir büyük şehirde, hele hele New York gibi 'insanlık değil para konuşur'un şahı bir yerde bunların yaşanması olası mı? Evet. Burası New York, Manhattan'ın Roosevelt Adası. Yani hem New York'un göbeğindesiniz hem de küçük Amerikan kasabalarındakine benzer bir mahallelik (community) ruhunu

soluyabiliyorsunuz.

Manhattan ile Queens adaları arasındaki Doğu nehri üzerinde Upper East Manhattan (Yukarı-Doğu yakasında) 4 km. kadar uzunlukta incecik bir ada Roosevelt adası. İnsanın küçük diline benzeyen bu daracık ve yeşil adacık, 1960'tan beri yerleşime açılmış. İdari olarak Manhattan'a bağlı olan 8,500 nüfuslu adaya turist rehberleri diplomatlar adası adını takmışlar. Adanın bir bölümünde Birleşmiş Milletler'de çalışan diplomat ve ailelerinin yaşadığı doğru.

İster Manhattan metrosuyla nehrin altından, ister Queensboro köprüsünden otobüs/taksiyle, ya da bütün doğu yakasını 1,50 dolara havadan seyretme şansını kullanıp teleferikle (burada tramway diyorlar) nehrin üzerinden Roosevelt Adası'na ulaşabilirsiniz. Doğu Nehri'nin altından veya üstünden, nasıl tercih ederseniz edin, sonuçta kent merkezi Central Park'tan Roosevelt Adası'na karda ve kışta bile 10 dakikada ulaşmak olası. New York'un (NY deyince Manhattan demek istiyorum) bir şehir romantiğine sunduğu kültürel, sanatsal ve kentsel mucizenin karşılığında kalabalığı ve gürültüsüyle adamakıllı yorması doğal. Enerji ve karşı enerji alışverişinde matematik budur. Ama eğer New York'ta yaşıyorsanız ve ev adresiniz Roosevelt Adası'ndaysa şanslısınız. Artık yarınki çılgın New York ritmine hazırlanacak enerjiyi depolayacak yerdesiniz. Trafik lambaları yerine, her 100 metrede bir DUR işareti olan ve bütün şoförlerin de buna uymak zorunda olduğu bir mahalledesiniz çünkü. Başınızı kaldırınca karşı cadde Manhattan ama aranızda incecik Doğu Nehri. Buralara yolunuz düşerse Roosevelt Adası'na mutlaka uğrayın!

10 Mart 1999'un notu: Nerede olursanız olun, bu hafta bütün sevenlerini Salâh Bey (Birsel) için 'şıngır mıngır' bir kadeh kaldırmaya davet ediyorum... Onu özleyeceğim.

HİNDİNİN (TURKEY) İNTİKAMI

Batı-Hıristiyan kültüründe Kasım ayının ortasındah başlayarak, Aralık sonuna dek süren Noel heyecanı, belki de e en yoğun olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanıyor. Finliler'in karanlık ve soğuk kışla başa çıkmak için haftalarca süren küçük Noel partileri, Norveçliler'in serinkanlı bayram hazırlıkları, İspanyollar'ın Hz. İsa'nın doğumunu sembolize eden Betlehem maketleriyle dekora ettikleri iriyarı noel ağaçları, İsviçreliler'in geleneksel peynir fondüleri, Kanadalılar'ın derin sessizlik ve doğaya saygıyla yaşadığı Noel, Amerika'da her yerde olduğundan daha çılgın bir alışveriş trafiğiyle başlıyor.

Tabii bunun bir başka nedeni 26 Kasım'da yalnızca Amerika'da kutlanan Şükran Günü (Thanksgiving) Bayramı. Şükran Bayramı demek hindi demek. Hindi demek Türkiye demek. Biliyorsunuz işte, hindinin İngilizcesi olan 'turkey', aynı zamanda (büyük T ile yazılınca) Türkiye anlamına geliyor. Yine biliyorsunuz, biz bunu değiştirmek için ülkemizin İngilizce adı Turkey yerine Türkiye olsun diye de uğraştık ama yok, kırk yıllık hindinin adı bizim incinen ulusal gururumuz için değişecek değil ya!

Böyle rahat rahat espri yaptığıma bakarak aldanmayınız. İlkgençlik yıllarımda Norveç dışında yaşadığım her ülkede İngilizce iletişim kurduğum için her hindili sandviçte içim ezilirdi. Ama Amerika'ya gelince bu hindi işi daha da ciddileşti(!). Çünkü 1980'lerde sağlık-bilinçli beslenme modası yeni başlamıştı ve zaten hindi yemeğe meraklı Amerikalılar düşük kolesterollü bu beyaz ete iyice düşkün olmuşlardı. Hemen her lokantada ve gazete ilanında lezzetli hindi ilanları ve resimleri vardı. İnsan yabancı bir ülkede kendi vatanının adını bu kadar çok ve sık görmekten duygulanıyor ama hindi şeklinde değil...

İlk tepki olarak hayvan hindi ile ülke Turkey arasındaki semiyotik (göstergebilimsel) ilişkiyi ve sözcüğün etimolojisini (söz kökenini) araştırmaya başladım. (Tabii Michigan Universitesi'nde su bilim-toplum sağlığı masteri yapmaya çalışırken elimde ciltlerce hindi referansıyla görebilirdiniz beni...)

Asıl vatanı Kuzey Amerika olan bu hayvana, daha biz resmen Turkey olmadan, Osmanlı İmparatorluğu sırasında turkey adı verildiği bilgisinden tutun da, Türkler'in vahşi ve gürültücü bilinmesinden esinlenildiği dedikodusuna kadar pek çok şey öğrenmiştim. Yine de bir

ilköğretim okulu, coğrafya dersinde Türkiye Cumhuriyeti'ni işlerken konuk Türk olarak derse girdiğimde, 10 yaşlarındaki çocukların benim Turkey'den (hindiden) geldiğimi duyunca yüzlerinde beliren şaşkınlığı hatırlarım.

Yıllar sonra bu sıkıntılardan artık kurtulmuş, asıl önemlisinin düşünce özgürlüğü olan bir Turkey'den gelen bir Turkey'li yazar olabilmek olduğunu artık öğrenecek yaşa varmıştım. Üç yıl önce Iowa Üniversitesi'nin davetlisi olarak yaşadığım koridorda Şükran Günü bayramı için yine gazeteleri basan hindi satışları ilanlarından en yakışıklı olan hindi resmini kesip, kapıma yapıştırmış, 'Türkiye'den yazar' esprisini onlardan önce ben yapabilmiştim.

Bu yıl Şükran Günü sırasında New York'taydım ve ünlü Thanksgiving resmi geçidini televizyondan canlı olarak izledim. Çünkü iki cadde ötedeki Macy'nin geleneksel geçit törenine (Macy's parade) gitmek olanaksızdı. Tam Şükran Günü, tam resmi geçidin yapılacağı 09:00-12:00 arasında New York şiddetli bir yağmurla dehşetli ıslanmaktaydı. Tören zor koşullarda bitti, biter bitmez yağmur da bitti.

Şükran Günü, Amerikan Başkanı Abraham Lincoln'ün resmen bayram olarak kutlanmasını önerdiği ve 1864'ten beri Kasım ayının dördüncü perşembesinde kutlanan bir bayram. Bu bayram, 1621'de İngiliz kolonicilerce başlatıldığı için Kızılderiler için bir soykırım günü anlamı taşıyor ve onların protestosuyla karşılanıyor.

Bana gelince, saat 17:00'de ailecek masa başlarına toplanip hindilerini yiyen Amerikalı arkadaşlarıma katılamamıştım ama o saatte turuncu renkli, geleneksel balkabaklı bir pastayı yiyerek, hindinin intikam alıp almadığını düşünüyordum.

SANDVİÇ KUŞAĞI ÇOCUKLARI

Avrupa'nın yüzyıllarca birbirleriyle savaşmış imparatorluklarının çocukları arasında eğitim, yönetim ve kıtadan kaçarak yepyeni bir sistem ve ülke yaratmak umuduyla Amerika'ya göç etmişlerdi. Yaşlılığı ve kültür birikimiyle övünülen ve kabul etsek-etmesek, etseler-etmeseler de bizim de bir yanıyla dahil olduğumuz Avrupa ve Balkanlar'daki İmparatorlar ve İmparatoriçeler, ne pahasına olursa olsun güçleri elinde tutmak şehvetiyle din de dahil olmak üzere her türlü aracı kullanarak halklarına inanılmaz baskılar uyguladılar. Målum, bazıları uygulamaya halen devam etmekteler. Avrupa ve Balkanlar'ın tarih kitapları aslında bu nedenle çok kalındır.

Amerika'yı her şeyin daha basit, herkesçe anlaşılır, herkesin belli bir eğitim ve hak sahibi olacağı yepyeni bir ülke olarak kurmak isteyenler, Avrupa'daki deneyimlerinden yararlanarak din baskısının, eğitimsizlik ve bürokratik engellerin sıradan insanları 'safdışı' bırakmadığı bir ülke düşlediler. Bu engeller arasında dil de vardı. Yazıldığı gibi okunan ve herkesin anlayabileceği bir Amerikan İngilizcesi yaratıp, onu kullanmak da siyasî bir tercihti Amerikalılar için.

Dil konusu çok önemli bir yaraya dokunuyor. Dil, bir topluluğu ulus yapan asıl iki ögenin biri. Bizim Osmanlı kökenimizi şiddetle reddettiğimiz yıllarda günlük kullanımdaki Osmanlıca sözcükleri tepkisel olarak tamamen tedavülden kaldırmamız gibi, bugün onlarca ulusa bölünen Balkan ülkeleri de benzer bir iş için dil akademileri kurup, sözcük ayıklama işlemiyle bir de dil savaşına girişmiş durumdalar. Yüzyıllardır iç içe yaşayan bu uluslar, şimdi 500 kilometre ötedeki sınırın karşı ucundakilerin anlayamayacağı bir dil yaratarak bağımsız olmanın tadını çıkartacaklarını düşünüyorlar. Bunun dili geliştireceğine inanıyorlar mı, yoksa haklı nedenlerle tamamen tepkiseller mi, sonunda yeniden keşfedeceğiz(!).

Son yıllardaki Bosna ve Kosova savaşları nedeniyle Amerika'da sık sık kullanılan Balkanlılaşma kavramı, bir bütünü oluşturan parçalara dağılmak ve parçalanmak anlamına geliyor. Balkanlılaşma konusunda özellikle atalarının kökeni nedeniyle çok hassas olan bazı entelektüel Amerikalılar, Balkanlılaşma ve dil konusunda bugünlerde uzun uzun yazıp, konuşuyorlar. Severek dinlediğim New York Times gazetesinin 96.3 FM'den yalnızca klasik müzik yayını yapan WQXR radyosunda sık sık, yeni kimlik arayışındaki genç Balkan ülkelerinin bugün dilde

yaptıkları ayıklamayı 2000 yıl önce Amerikalıların da yaptıkları anımsatılarak, Amerika'nın basit ama kullanışlı ve enerjik bir Amerikan dili yaratmak için bilimsel olarak çalıştığı yıllarda, kuralcı İngiliz İngilizcesi'nin kalıplarını nasıl zorladığı tartışılıyor.

Bugün Walt Whitman, Emily Dickinson, Henry James, Herman Melville, Mark Twain, Edgar Allen Poe, Tennesse Williams gibi büyük edebiyat yazarları ve şairlerin de katkısıyla Amerikanca'nın çok kullanışlı, esnek ve bilimsel bir dil olduğu bilinmekte. Bağnaz ve despot olmamak üzere kurulan ve bu nedenle de gelişmelere açık bir toplum olmayı hedefleyen Amerikan kültürü, bu özgün ve göreceli özgürlük anlayışından kaynaklanan enerjisiyle dünyada en fazla deyim, birleşik sözcük ve kavram üreten kültür dillerinden birini; Amerikan İngilizcesi'ni yarattı...

Bunlardan benim gözlüğüme takılan sonuncusu: Sandviç kuşağı oldu. Bugün yaşları 35-55 arası olup da, bir yandan artık yaşlanmaya başlayan ebeveyni ile, büyümeye başlayan çocuklarının problemleri arasında sıkışan kuşağa sandviç kuşağı deniyor. Pek yakında benim de dahil olacağımı anlamak için kehanete gerek kalmayan bu sandviç kuşağı çocuklarından biri olarak bunun Hamburger kuşağı olmaktan daha iyi bir durum olduğunu (mu acaba?) düşünerek avunuyorum. Bir de şu sıralar -5˚C soğuktaki New York sokaklarında birkaç dolar için boyunlarında arkalı önlü reklam yaftalarıyla dolaşan insanlar var ki, onlara da sandviç adam diyorlar. Kim bilir bizim memlekette hangi sandviçler konuşuluyor şu aralar?

SAÇ VE KIL NOTLARI

Saç ile aklın karşılaştırmasına düşkün bir kültürümüz olduğunu siz de düşünmüşsünüzdür elbet. Uzun saçın akıl kıtlığına işaret ettiğinden tutun da, beyaz saçin bilgelik belirtisi olmasına kadar neler neler... Oysa günümüzde ak saçlı aptallarla, uzun saçlı akıllılar, uzun saçlı seksi erkeklerle, kısacık saçlı güzel kadınlar bu saç-güç ilişkili atasözü ve deyimlerimizi alt üst etmekteler. Aklın ve bilginin kıllarla ilişkisi olmadığını bilenler zaten biliyordu ama bilmeyenler de artık öğreniyordur herhalde. Bu nedenle ulusça ortak bir karar verip, en değerli atasözümüz olarak; 'Akıl yaşta (ve saçta) değil, baştadır!'ı seçeceğimiz günü düşünüyorum ben. Ulusal bir referandumla bu atasözümüzü oylayarak, kültürümüzün 21. yy.'da hangi noktada kaldığını ve/ya olduğunu kolayca anlayabiliriz.

Kil sözcüğü başka tabii. Türkçe'de kıl, kafatası dışında görülen saçlara verilen addır. Hayvanlarınsa kafataslarındaki kıllar bile saç olarak adlandırılmaz. At ve aslanın saçına yele deriz. Yani Türkçe'de saç yalnızca insanoğlu ve kızlarının başındaki kıllardır. Oysa İngilizce'de 'hair' sözcüğünü kullandığınızda hem saç hem de kıl demiş olursunuz. Karşınızdaki kişi bu sözcüğü hangi içerikte kullandığınıza bakarak hemen anlar. Bu nedenle ünlü 'Hair' müzikalini ben 'saç' diye izlerken Amerikalı arkadaşlarım 'kıl' diye de izlemekteydiler.

Yüzyılın son yılında New York'ta oynamaya başlayan ilginç bir film var, adı: Elizabeth. Elizabeth, İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in gençlik yıllarını anlatan tarihi bir film ve ironik olarak (kaderin bir cilvesi işte!) yönetmeni Hintli Shekhar Kapur.

Film güç ve mutlak bağlılık ilişkilerini incelerken, genç ve güzel bir kız olan Elizabeth'in insan olarak sorunlarını da bize yansıtıyor. Protestan olduğu için Papa'nın (günümüzde İslamiyet'te görülen benzer bir durum gibi: Humeyni'den hiç farklı olmayarak) hakkında ölüm fermanı çıkarttığı genç kız, güç denen o korkunç ve muhteşem kuvveti elinde tutabilmek için kendi bedeni ve ruhuna sahip olamayacağını kısa sürede öğrenecektir. Aylık (aybaşı) kanamaları bile danışmanı soylu erkekler(!) tarafından kontrol edilerek erkek vâris hesapları yapılırken, kocasını seçme hakkının ve bedeninin ülkesine (daha doğrusu gücü onun yerine elinde tutacak gruba) ait olduğu fikri kafasına vurularak anlatılmaktadır.

Elizabeth akıllı bir kızdır ve gücü elinde tutmasının tek yolunun, kendi

zamanı içinde hâlâ ne yazık ki, cinsel kimliğini öldürmek olduğunu anlar. Ya bunu yapıp gücü eline alacak, ya da entrika dolu karanlık saray odalarında öldürülecektir. O, birincisini seçer ve kırk yıl süren iktidarı sırasında İngiltere'yi refah içinde yönetir.

Filmde Elizabeth'in bu radikal kararı, sembolik olarak saçlarını kısacık kestirmesiyle anlatılıyor. Uzun, güzel kızıl saçlarının kesiliş töreninin özellikle çok dramatik olarak çekildiğini belirtmem gerekir. Bu sahnede film izleyen New Yorklu kadınların derin derin iç çektikleri de duyulmaktaydı. Besbelli Hintli yönetmen kadının uzun saçlısını beğenmekteydi.

Oysa her iki ayda bir kısa saçlarını incelttiren biri olarak ben bunun için üste para ödediğimi düşünerek güldüğümden, Doğu Manhattan, 2. Caddesi'ndeki Sony Sinema salonda 'şiişşşt!' uyarılarına maruz kalıveriyorum.

İngiliz Hanedanı ve tarihi hakkında pek fazla bilgimle, özel bir ilgim olmadığı için o sırada anlamadığım önemli bir ayrıntıyı filmi birlikte izlediğim (New Yorklu yazar dostum, çingene yürekli prenses) Shelley kulağıma fısıldıyor: "I. Elizabeth o sırada büyük bir salgın olarak İngiltere'yi sarsan suçiçeği hastalığına yakalandığı için saçları dökülmüştür. Ayrıca yönetmenin yine sembolik olarak kullandığı, masumiyetini yitiren genç kızın yüzünü bir maske gibi kaplayan bembeyaz pudra da, suçiçeği izlerini örtmek içindir."

Dikbaşlılığı, zekâsı ve cesaretiyle I. Elizabeth'in Batı kültürlerindeki pek çok genç kızın kahramanı olduğunu da o gün öğreniyorum. Bir prototip, bir rol modeli belki...

Sinemadan çıkarken benim Shelley'e anlattıklarım daha çok saç ve güç arasındaki ilişki üzerineydi. "Baksana, beyin morfolojisi ve işlevi hakkında o denli cahilken insanlar, saç ve kıl ile güç arasında ilişki kurup durmuşlar," diyorum. "İktidar sahipleri ya saçlarını uzatıyor ya da peruk takıyorlar. Daha 50 yıl öncesine kadar kadınların kısa saçlı olmasıysa aşağılayıcı, dişilik yoksunluğu belirtisi sayılmakta, hattâ söz konusu bile edilmemekteydi." Shelley bana bakıp gülümsüyor. 'İflah olmazsın sen!' der gibi başını sallıyor. Gözlerinde yetişkin yaşantımın en yakın kız arkadaşına ait sevgi ışıltıları...

Viktor Hugo, Sefiller romanında, kızı Cosette'e bakabilmek için fahişe olacak kadın kahramanının önce saçlarını kestirir. Saçların parasıyla bir süre kızına bakan 'zavallı kadın'ı bu para da bitince artık fahişelik ve sonunda (kaçınılmaz olarak) ölüm beklemektedir. Saçların kesilişi

bir felaketin zaten habercisidir.

O'Henri'nin unutulmaz Noel hikâyesinde de sevdiği erkeğe armağan vermek isteyen yoksul bir kadın, en kıymetli şeyini; uzun saçlarını kestirip satarak onun saatine zincir alır. Erkek de aynı gün sevgilisinin uzun saçları için sedefli bir tarak alabilmek için saatini satmıştır. Saat alınıp satılabilir bir eşyadır ama kadın, dişiliğinin sembolü olan uzun saçlarını satmıştır aşkı için... (Yaşıtım küçük kızlar öykünün burasında hüngür hüngür ağlarlarken ben; 'ama saçları yeniden uzayacak!' diye onları teselli ederdim!)

Bu yazıyı günlüğüme yazmaya burada ara verip, New York mucizesi aydınlık bir kış günü gittiğim kuaförde saçlarımı kestirirken, uzun saçlı genç kadın kuaför sordu: "Bu kadar iyi kalite saçlarınız varken ne diye kestiriyorsunuz?" Yani, ancak kötü ve kalitesiz saçları olanlar saçlarını kestirirler, diyordu. Bir Amerikalı berber müşteriyle ilişkisinde asla kişisel yorum yapmayacak kadar profesyoneldir. Bu genç berber kız Amerika'ya daha yeni göç etmiş olmalıydı. Hiç ses çıkartmadım ve hangi kültürde büyümüş, nereden Amerika'ya göçmüş olduğunu anlamaya çalıştım. Adı Şuşan'dı ve geçen yıl Özbekistan'dan New York'a göçmüştü. Özbek bir Yahudi olduğunu çok korkarak fısıldıyordu New York'un ortasında. Besbelli o da akıl-cinsellik-saç-güç ilişkileri konusunda aklı karıştırılmış bir insandı. Kim bilir farklılıkların ve tercihlerin kabul gördüğü bu kentte bir süre daha yaşadıktan sonra, sınırlarını genişletmeye cesaret edecek, sembolik de olsa, belki saçlarını istediği biçimde ve boyda taşımak cesareti gösterecekti. Kim bilir?

Ben hâlâ Türkiye çapında bir referanduma gidilmesi konusunda ısrarlıyım. En güzel atasözümüz "Akıl yaşta (saçta) değil, baştadır" mıdır?

New York Günlüğüm'e kıllı bir notu da böylece düşmüş oldum, Elizabeth bahane....

AMERİKA IRAK'I BOMBALARKEN 'LIFE IS BEAUTIFUL'

Geçen haftalarda Amerika'da gündem aniden değişti. Biz buna Türkiye'den alışkınız da, Amerikalılar ne yapacak acaba, diye bir merak, bir merak... Başkan Clinton'ın cinsellik skandalları ve azil yolunun açılması (impeachment) tartışmalarından artık herkesin içi bayılmışken, aniden Amerika Irak'ı bombalamaya başladı.

Irak bombalanmaya başlandıktan itibaren evdeki televizyon CNN International kanalına takılı olarak sürekli açık kaldı. Zaman zaman öbür kanalları dolaşırken, Amerikalılar'ın kamuoyu araştırmaları sonucunda bizim düşündüğümüze benzer bir noktaya vardıklarını öğrendik. (Amerika'da hiçbir konu kamuoyu araştırması yapılmadan anlaşılmıyor. Anlaşılmak da daima: "Amerikalıların % filancası böyle düşünüyor" şeklinde bir grafik anlam taşıyor.) İşte bu araştırmalardan anlaşıldığına göre Amerikalılar 1998'de Irak'ın bombalanmasıyla 1991'deki kadar ilgilenmemişler. Aynı yeri iki kez bombalamak ilginç değil mi acaba?

Bunu anlamak için insan duygularını sayılara indirgeyen istatistiklere hiç gerek yoktu aslında. Çünkü postaneden süper-bakkala, metrodan teleferiğe günlük yaşamda karşılaştığımız hemen herkes, sanki böyle bir olay hiç olmuyormuş gibi, olağan yaşamını sürdürüyordu. Postanede New York Yankee takımının dünkü maçı, süper-bakkalda 'Noel'de kar yağacak mı acaba?' tartışmaları, metroda her günkü iş telaşı, teleferikte New York doğu-yakasının gerçekten çok güzel görünen havadan manzarasını fotoğraflayan Japon turistler...

Neyse ki, bazı yazar ve entelektüel Amerikalı arkadaşlarım telefon ve elektronik postada, "Fakir ülkeleri bombalamak ne utanç verici, tam da Başkan'ın azil tartışmaları esnasında!" diyorlar, ama o kadar, başta çıt yok.

CNN ve NBC kanallarında gece yarıları açık oturumlar düzenlenmeye başlayınca, 'Wag the Dog' (Başkanın Adamlari) filmine sık sık göndermeler yapılarak, başkanın kendi skandallarını unutturmak için hayali bir Arnavutluk savaşı senaryosuyla paçayı kurtarışını anlatan o iyi film anılıyor.

Bu sırada ABD'de Yahudiler'in kutsal Bayramı Hannuka,

Hıristiyanlar'ın dini bayramı Noel kutlanıyor ve ardından yeni yıl gecesi için kutlama hazırlıkları yapılıyor. İslam dünyasında da Ramazan başlıyor. New York Times ve CNN International televizyon kanalı uzun uzun Ramazan'ı ve İslamiyet açısından önemini açıklıyor. Bütün bu dini bayramların aynı aya denk düşmesinin teorik olarak getireceği huzur düşüncesi yine ütopik kalıyor ve Irak bombalanıyor. Hangi dinden olursa olsun, dindar olduklarını sık sık vurgulayanlar, insanları öldürmekten çekinmiyorlar! Kuzey Amerika kıtasındaki zaman diliminde akşama denk düşen Irak'ı bombalama canlı yayın sahneleri uykumuzu kaçırıyor, sinirler gergin... Yoksa her şey bir sanal bilgisayar oyunu mu, yoksa bir Hollywood senaryosu mu? Yoksa bu oyuna inanan yalnızca bizler miyiz?

New York'ta daha çok sanat filmleri gösteren birkaç sinema var. Bunlardan benim sık sık gittiğim biri Madison Caddesi'nde tam Plaza Otel'in karşısındaki Paris sineması, öbürü East Village'daki Angelika Film Merkezi. Bu iki sinemada aylardır kapalı gişe oynayan bir İtalyan filmini izleme şansım da tam bu günlere denk düşüyor. Roberto Benigni'nin yazıp, başrolünü oynayıp üstelik şahane yönettiği bu filmin adı 'Hayat Güzeldir' (Life is Beautiful).

Film, Türkiye'de sürmekte olan bütün İtalya boykotları bir kenara bırakılarak mutlaka izlenmesi gereken bir başyapit. Komedinin bu denli cesaret istediği, gülmecenin gerçek bir yüreklilik olduğunu kanıtlayan bu denli iyi film parmakla sayılacak kadar azdır. Filmdeki küçük Yahudi çocuğun kılına zarar gelmesin diye yönetmen, yazar ve çocuğun babası rolündeki Roberto Benigni ve biz izleyiciler film boyunca ne114 feslerimizi tutup kahkahayla tedirginliğin, acı çekmekle rahatlamanın iç içe geçtiği şahane bir sanat ürünü izliyoruz. Faşizmi yeren incelikli pek çok sanat ürünü, La vita é Belle adlı filmin ironik coşkusu ve yaşam heyecanıyla zor başa çıkabilir. Çıkabilirse eğer... Film, şimdiden Kanada, ABD ve Cannes dahil 29 film ödülüyle Avrupa sinemasının 1998 yılındaki yüzü olmuş bile.

Film bitip de, keskin soğuğun insanı kestiği, bütün büyük caddelerin ışıl ışıl süslerle donatıldığı yeniyıl güzeli New York gecesine karıştığımda, filmdeki küçük Joshua için duyduğum telaşlı sevgiyi Iraklı çocuklar için de duyduğumu bilerek bombalara bir kez daha öfkeleniyorum. Eve vardığımda Başkan Clinton'a azil yolu açıldığını ve Irak Bombalama harekâtının da bittiğini öğreniyorum. Fakat hâlâ Hayat Güzeldir filmini herkes mutlaka görmeli diye düşünüyorum. Ne olur, ne olmaz!

NEW YORK'UN KARANLIK YÜZÜ

Küçük kasabasından kalkıp büyük kente gitmek dünyada pek çok hırslı gencin rüyasıdır. Kent, o ülkenin en büyük kenti olduğu halde; Oslo, Stokholm, Berlin, Zürih, Brüksel, Lüksemburg, Kopenhag gibi nispeten kontrollü, masum ve evcil olmanın güvenliliğini taşıyabilir. Ama bu büyük kent Paris, Roma, Madrid, İstanbul ya da New York ise... Hele (kabul etsek de etmesek de 21. yy'ın 'başkenti' sayılacak) New York ise... New York, sunduğu olanaklar, yarattığı düşler ve (şehir romantiklerine) yaşattığı sevinçler yanında, enerjisi, hızı ve kalabalık nüfusuyla oluşturduğu gerilim de göz ardı edilemeyecek kadar büyük, kaçınılmaz ve bazan çok tehlikelidir.

Geçen hafta Amerika'nın büyük gazeteleri birinci sayfalarında adı Monica olmayan bir genç kadının resmini yayınladılar. Kendra Webdale, Buffalo adlı küçük kasabadan kalkıp New York şehrine kariyer ve serüven aramak için gelen binlerce Amerikalı'dan biriyken, Manhattan metro istasyonlarından birinde (23. Cadde) bir ruh hastası tarafından trenin altına itilerek öldürüldü. Yerel ve ulusal televizyon kanalları bu konuya yer verirken 'New York metro cinayetleri'nin ne kadar 'meşhur' olduğu da konunun uzun tarihçesinden (!) anlaşılıyordu. Kızlarının ölümüne mantıklı bir açıklama bile bulamayan şaşkın ailenin açıklamalarından genç, yaşam dolu ve akıllı bir kız olan Kendra'nın, New York'ta yaşamaktan nasıl heyecan duyduğunu ve bir yazar olarak kariyer yapmaya hazırlandığını da öğreniyorduk.

Uzun yıllardır New York'ta yaşayan bir Türk sanatçısı tam o sıralarda bana, "New York'un hep güzel yüzünü anlatıyorsun. Yazsana metro cinayetlerini bakalım..." diyordu. Evet, New York'un karanlık ve tehlikeli öbür yüzünde, sokaklarda pervasızca gezinen binlerce ruh hastasının, parasızlık nedeniyle tedavi edildikleri enstitülerden atılması gerçeğinin bir payı olduğu doğru. Kendra Webdale'in ölümü üzerine yeniden alevlenen ruhsal sorunlu vatandaşların tedavi edilerek korunduğu (kim kimden korunuyor Allahaşkına?) enstitülere daha fazla para ayrılması tartışmaları sürerken, katil Andrew Goldstein'ın, daha önce de bir kadını tren altına iterek öldürmeye çalıştığı ortaya çıktı. İlk kurban adayı kadın (neden hep kadınlar doktor?) belki o sırada dalgın olmadığından, katil adayını itip, bir güzel pataklayarak kurtulmuştu ölümden. Bir süre sonra serbest kalan Goldstein yine işe koyuldu ve Kendra Webdale, düşlerinin kenti New York'ta hiç tanımadığı, hiç bilmediği biri tarafından hiçbir neden olmadan

öldürüldü.

Gazete, radyo ve televizyonlardan, New York metro istasyonlarında kulaklarında portatif teyp (walkman), bir ellerinde içine gömüldükleri bir kitap, öbür elde kapaklı kahve bardaklarıyla tren bekleyen New Yorklular'a bu kentin ne kadar tehlikeli olduğunu anımsatan korku hikâyeleri anlatıldı ve daima uyanık olmak gerektiği vurgulandı. New York'ta yaşamak, her an soygun ve cinayete hazır olarak beklemek anlamina da geliyordu. Tam bir kâbus... Yani burası gerçekten de Gotham City idi.

Hemen ertesi gün cinayetin işlendiği 23. Cadde metro istasyonuna gidip Dostoyevskice suç izleri aradığımda, sanki hiçbir şey olmamış gibi karanlık yüzünü saklıyordu New York.

İstanbul'da ya da bizim memleket genelinde durum farkli mi sanki? Trafik kazası denilen toplu ve tekil kıyımlara neden olanlar, bir anlamda, New York'un karanlık yüzünün Türkçeye çevirisi değil mi? Alkollü, kuralsız, uykusuz ve hattâ ehliyetsiz olarak araç kullanmak cinayet sayılmazsa, bunlar da tammüden işlemiyorlar cinayetlerini...

Her şey kendi karşıtını içinde taşıdığından bütün büyük, parlak ve/ya albenili karakterler bir de karanlık arka sokaklara sahiptirler. New York bir karakter. Milyonlarca insanı kendine çekecek kadar albenili, vaatkâr. Ve New York karanlık yüzlerinden birini yeni yılda gösteriverdi bizlere...

Gencecik ve güzel gülüşüyle Kendra Webdale, bir gün New York Times gazetesinin birinci sayfasında oturacağına düşlerinde bile zor inanırdı herhalde. Bütün düşleri ve kullanılmamış yıllarıyla yaşamını bu çok severek geldiği kentte kaybetti. Doğup büyüdüğü kasabada yaşamayı sürdüren bir arkadaşıysa: 'Eğer New York'ta başarırsam, artık her yerde başarırım,' diyen o ünlü şarkıya gönderme yaparak, "Tabii orada ölmezsen eğer..." diyordu gazetecilere... Ve o sırada bir başka kadının yine bir metro istasyonunda tren altına itilmek istendiğini ama çevredekilerin yardımıyla kurtulduğunu geçiyordu New York haber ajansları...

POLİS CENNETİ NEW YORK

İki yıl önce 10 gün için uğradığım New York şehrinde konuştuğum bütün New Yorklular sözbirliği etmişcesine Belediye Başkanı Giuliani'den övgüyle söz ediyorlardı. Manhattan'da geceleri huzur içinde yürümek, Central Park'ta güvenlik içinde dolaşmak ve kenti yeniden soluyabilmek gibi, bir zamanlar New York'ta düşlemekten bile korktukları özgürlüklerine Belediye Başkanı Giuliani sayesinde kavuşmuşlardı. Hattâ Belediye Başkanı'nın öncelikle polis teşkilatının içini temizlediğini bana gururla anlatanlar olmuştu. Rüşvetçi polislerin meslekten uzaklaştırılmasıyla işe başlayan New York Şehri Başkanı halkın sevgilisiydi.

Bu kez durum çok farklı. İki yıl sonra yeniden geldiğim bu güzel kentte benim tanıdığım hemen bütün New Yorklular Belediye Başkanı'ndan şikâyetçiler. Hatta ona 'Faşist Belediye Başkanı!' diyenler var. Araştırınca, iki yıl önce çok sevilen, şimdi eleştirilen başkanın aynı insan olduğunu öğreniyorum: Rudolph W. Giuliani.

Belediye Başkanı'nın beyaz polislerin çoğunlukta olduğu New York polis teşkilâtında zencilere karşı faşizan davranılmasına göz yumduğu söyleniyor ve gazetelerde buna dair yazılar yayınlanıyor. Fakat 4 Şubat 1999'da silahsız olduğu halde 41 kurşunla dört beyaz polis tarafından öldürülen Afrikalı göçmen Diallo cinayeti bardağı taşıran son damla oluyor. Yedi haftadır, artık günlük bir olaya dönüşen karşı gösterilerle Belediye Başkanı kınanıyor. Yerel televizyon kanallarının haber saatlerinde ve New York Times'in Metro (Kent) ekinde Giuliani'nin zorla gülümseyen yüzünü görmediğimiz gün kalmıyor. 2000 yılı seçimlerinde New York'tan senatör seçilmeye hazırlanan Başkan Giuliani, duruma hâkim görünse de kamuoyu yoklamaları kendisine verilen desteğin geçen yıla oranla düştüğünü gösteriyor.

Ellerinde pankartlarla bir daire oluşturup slogan atarak, bu daire etrafında dönen protestocular kuşkusuz bizim protesto anlayışımıza benzemeyen bir yöntemle bu işi yapıyorlar. Ama protesto protestodur. Apartman komşum Kanadalı Jane'in sık sık katıldığı bu gösterilerde pek fazla beyazın olmadığını ve protestocuların ellerinde Hitler bıyıklı bir Giuliani resimleri bulunduğunu öğreniyorum. Zaten bu kentte yaşayıp da Belediye Başkanı protestolarından kaçmanıza olanak yok! Hatta yakında gösterime giren Goldie Hawn-Stevie Martin'in Taşralılar adlı (The Out-of-Towners) filminin fragmanlarında bile Giuliani'yi görmektesiniz.

Biz bu tartışmalara kapılmışken, kentin Bronx mahallesinde görev başındayken ölen bir polis için bir tören düzenleyen Giuliani, "Şimdi polise saygı göstermemizin zamanıdır," diyor. Aynı günlerde 41 kurşunla öldürülen siyah göçmenin mahkemesi başlıyor ve mahkeme binası önünde biriken vatandaşlar ellerinde 'sizleri destekliyoruz' pankartları taşıyorlar. İçlerinden bir tanesi dayanamayıp sanık polislerden birine sarılıyor ve onu kucaklıyor. Öte yandan öldürülen gencin Gine'den gelen ailesi, havaalanında VIP salonunda karşılanıyor ve limuzinle otele götürülüyor. Hatta O. J. Simpson'ın avukatlarından birinin, ölen genç adına tutulduğu söyleniyor.

Şimdi acaba Monica Lewinsky olayı da bitince canı sıkılan Amerikan halkına medyanın yeni bir mahkeme dizisi çekmeye hazırlandığını düşünmek, yalnızca benim komplo teorisi üretmeye çok yatkın beynimin bir oyunu mu dersiniz? Yoksa, özellikle siyah Amerikalılar'ın polis cenneti olduğundan şikâyet ettiği New York kenti, kendi Belediye Başkanı'nı yapısal bir değişime zorlayacak kadar güçlü bir demokrasi potansiyeli taşıyor mu? Devlet ve özellikle polisin bütün kademelerinde adil ve eşit olarak işlemeyen adalet kimin işine yarar, biz çok iyi biliriz. Hem de nasıl...

Yazarın notu: Mart 2000. Diallo'yu vuran beyaz polisler beraat ettiler.

ELIA KAZAN'IN OSCAR MESELESİ

Oscar ödüllerinin dağıtılacağı Amerika'nın büyük günü yaklaştıkça, basında dev sayfa ilanlar ve destek/köstek yazılarla yapılan Akademi Ödülü savaşı had safhayı buluyor. Yoksul bir İtalyan'ın nasıl olup da Hollywood'un devleri arasına girdiğine dair tatlı şaşkınlık üzerimizden atılmadan, bu İtalyan'ın güzel ve cesur filmi: Hayat Güzeldir'i (Life is Beautiful) aniden Yahudi düşmanı olarak ilan eden sesler yükseldi ve Roberto Benigni'ye haddini aşmaması imâ edildi. Kimilerine göre bu 'Avrupalı yönetmen'in zaten aradan çıkması gerekiyordu! Oscar Ödülü gerilimine bu yıl yeni bir 'drama' daha eklendi. Aylardır New York Times gazetesinin sanat sayfalarında Amerika'nın en büyük yönetmenlerinden Elia Kazan'a verilmesi düşünülen Oscar Onur Ödülü üzerine makaleler yayınlanıyor, haftalık dergilerde Elia Kazan'ın yaşamı ve geçmişi didik didik ediliyor.

Ünlü Ellis Adası'ndan Amerika'ya ayak basan göçmenler arasında dünya çapında başarı kazananlar listesinde Elia Kazan Türkiye'den gelen tek kişi olarak gösteriliyor. Marlon Brando'nun akıllara durgunluk vererek parladığı Rıhtımlar Üzerinde (On the Waterfront), Arzu Tramvayı (A Streetcar Named Desire), Çok Yaşa Zapata! (Viva Zapata!) gibi 1950 ve 60'ların unutulmaz filmlerini çeken, aynı zamanda Broadway'deki başarılı tiyatro oyunlarıyla da ünlenen usta yönetmen Elia Kazan'ın sanat yeteneği konusunda hiç kimsenin kuşkusu yok. Kazan'ı yerden yere vuran yazılar bile onun sinema-tiyatro dehasını överek başlıyor. Fakat söz konusu Amerika tarihinin karanlık dönemlerinden McCarthy yıllarına gelince Elia Kazan'a karşı yükselen hırçın ve sert seslerin aradan geçen yıllara rağmen yumuşamadığı anlaşılıyor. 10 Nisan 1952'de sanat kariyerinin tepesindeki büyük yönetmen Elia Kazan'ın, sekiz eski arkadaşının komünizm partisi üyesi olduğunu 'anti-Amerikan Faaliyetler Komisyonu'na bildirmesi bugün hâlâ bazı yazar, oyuncu ve entelektüeller tarafından affedilmemiş görünüyor. O yıllarda komünizmi destekleği için adları 'kara liste'ye alınan Amerikalılar'ın hapse atılması, işsiz kalması ve yaşamlarının her anlamda altüst edilmesi bizim kültürümüze çok uzak olaylar değil. 'Soğuk Savaş' yıllarının sancılı etkileri birçok kuşakta unutulmaz izler, hattâ onarılamaz yaralar bıraktı.

Şimdi asıl önemli soru şudur; artık 89 yaşına gelmiş olan bu sanatçıyı Oscar Onur Ödülü'yle onurlandırmanın vakti gelmiş midir, yoksa bir sanatçının politik tavrı onun sanat dehâsını ve ürünlerini tamamen

göz ardı ettirecek kadar etkiler mi? İşte Amerikalılar şimdi bu ‘ölümsüz soru'nun yanıtını bulmak sınavındalar. 21 Mart 1999 gecesi 71.'si yapılacak olan Oscar Ödülleri Töreni'nde, Akademi Ödülü Kurulu üyeleri bu önemli ödülü Kazan'a verdiklerinde salonda bulunan sanatçı, yazar ve oyuncular sessizce yerlerinde kalarak bu durumu protesto edecekler. Protesto ve biçimiyle ilgili çağrılar ve karikatürler çarşaf çarşaf yayılıyor Amerikan basınında. Hattâ The Nation'ın yayıncısı, yazar Victor Navasky'e göre, "Bu ödülle birlikte Hollywood ahlaki bir sorun yaşayacak, 'değer yargıları'nı değerlendirecek." Navasky, Newsweek'te tam sayfa çıkan yazısında öfkesini stilize ederek, Elia Kazan'ın bir şıklık yapılarak, Oscar heykelinin altına, 'kara liste'ye alındıktan sonra bir daha bellerini doğrultamayan sanatçıların adlarının da yazılmasını öneriyor.

Roberto Benigni'nin, Spielberg ve Aşık Shakespeare karşısındaki şansını hemen hemen tamamen yok eden kampanyalar kadar, usta yönetmen Elia Kazan'ın geçmişiyle ilgili kampanyaların da ne kadar etkili olduğunu çok yakında göreceğiz. Belki de yılın en etkili filmini asıl o geceki ödül töreninde izleme şansımız olacak!

[Yazarın notu: 1999'da Elia Kazan'a Onur Oscar Ödülü verildi. Roberto Benigni 'En lyi Yabancı Film ve En lyi Aktör' Oscar ödüllerini aldı.]

AMERİKA'NIN SİYAH DOĞUM GÜNÜ

New York'ta sık sık görüşüp de henüz arkadaş olmadığım insanlar arasında, yaşadığım evin tam karşısındaki postanede çalışan ve kendisini 'sos124 yalist Amerikan vatandaşı' olarak tanımlayan entelektüel bir posta memuru var. Onu biliyorsunuz, adı Donny. "Burada herkes her istediğini söyleyebilir. Ama söyledikleri doğru şeylerse ve kitlelerce ciddiye alınıyorsa o susturulur..." diyor. Acı bir gülüşü var; kısa ve sinirli. Bu durumlarda onu mutlaka kullanıyor Donny. "Amerikan tarihi, 'Büyük Amerikalılar'a karşı yapılmış suikastlarla doludur!" Bu konuşmayı geçen hafta, Martin Luther King Jr.'in doğum günü ertesi yapıyoruz.

1964'te Amerika'daki ırkçılığa karşı yaptığı çalışmalardan ötürü Nobel Barış Ödülü alan Martin Luther King'in bir rüyası vardı. O rüyada siyahlarla beyazların otobüslerde, okullarda ayrılmayacağı, birbirleriyle evlenme haklarının olabileceği, aynı musluklardan su içebilecekleri bir Amerika'yı görüyordu King. Yoksulluğa karşı ırk farkı olmadan savaşmak gerektiğini söyleyerek beyaz yoksulları da o şahane düşüne katıyor, bununla da kalmayıp, Amerika'nın Vietnam Savaşı'na karşı çıkıyordu. Üstelik onun, düşlerini açık açık anlatmak ve insanları etkilemek gibi bir özelliği vardı. Martin Luther King daima şiddete karşı oldu ve çok etkilendiği Gandi gibi, pasif direnme yoluyla başarı kazandı. Ancak 39 yaşındayken 4 Nisan 1968'de Memphis'te bir motel balkonunda onu susturdular. Katilin adi James Ray'di, rengi beyazdı ama King'in suikasti de Kennedy Kardeşler ve Abraham Lincoln'ünkü gibi tek katilin işi olarak kapanıp gitmedi vicdanlardan bir türlü...

Amerikan kongresinin 1983'te aldığı bir kararla her yıl Ocak ayının üçüncü pazartesi günü Martin Luther King'in doğum günü olarak resmen kutlanıyor. Okullarda, ancak 30 küsur yıldır yan yana oturabilen siyah ve beyaz renkli çocuklar, Ocak ayı boyunca Siyah Amerikalı (Afrikalı-Amerikan diyorlar kendilerine) vatandaşların gözyaşı ve haksızlıklarla dolu tarihine yoğunlukla eğiliyorlar. Daha çok yakınlara kadar, vatandaş ve insan olmanın onuruna uzak tutulan, kuşaklar boyu köle olarak yaşamış bu ırkın maruz kaldığı inanılması güç koşullar, Amerika gibi uygarlık ve demokrasinin en yeni ve kusursuz adresi olmak iddiasında bulunan güçlü bir ülke için gerçekten utanılacak bir yara. Bu bakımdan en ırkçı Amerikalı'nın bile Martin Luther King Jr.'a müteşekkir olması gerektiğine inanmaktayım. En mahrem(!) düşlerini cesurca açıklayan bu yürekli genç adam,

bugün ABD'nin büyük bir insan hakları ayıbından kısmen de olsa kurtulmasına yol açmıştır. (Kısmen diyorum, çünkü 1992'de Los Angeles'ta tümü beyazlardan oluşan jüri üyelerinin, bir zenciyi şiddetle döven dört beyaz polisi aklamasıyla kopan kıyamet ve geçen haftalarda bir zenci kızı tabancayla öldüren beyaz polislerin yarattığı tepki, bu ülkede zencilerin durumlarının hâlâ pek de iç açıcı olmadığının yalnızca iki belirtisi.) Dünyanın birçok yerinde hâlâ şiddetle süren etnik ve dinsel ırkçılık, insanlığın en büyük yüz karasıdır. Belki de genetikçilerin insanlığa en büyük katkısı, her anlamda ırkçılığa neden olan genleri izole edip tamamen yok etmektir. İşte bu da benim rüyalarımdan biri!

Manhattan'ın birbirinden canlı ve heyecanlı sergilerinden biri de bu sırada açıldı. Fotoğraf sanatçısı Steven Kasher'in 1954-1968 yılları arasında ABD'deki vatandaşlık/sivil haklar hareketi konulu birbirinden etkileyici siyah-beyaz fotoğrafları 92. Sokak Y Kültür Merkezi'nde ilgiyle karşılandı. Bu serginin bir Yahudi kültür merkezinde açılması ve arkasında Yahudi bir Amerikalı sanatçının olması bize ilk bakışta pek bir şey fısıldamasa da, yine Yahudi bir Amerikalı olan büyük yönetmen Steven Spielberg'in zenci kölelerin derin sancılarını anlattığı filmi Amistad'ı yapması da bir rastlantı değildi. Çünkü fotoğraf sanatçısı Steven Kasher'in New York Times'taki söyleşisinde altını çizdiği gibi, 1954-1958 arasında şiddetle süren sivil haklar mücadelesinde öldürülen insanların hepsi zenci değildi. Kuzenleri Andrew ve Michael'ın cesetlerini Missisippi nehrinde bulan Steven Kasher, o yıllarda anti-semitist ırkçılığın da zenci ırkçılığı kadar güçlü olduğuna dikkat çekiyor. Amerika tarihini daha dikkatle inceleyen bir yabancı, sivil haklar mücadelesinde Amerikalı zencilere asıl desteği Amerikalı Yahudiler'in verdiğini öğreniyor.

Sergiyi gezen New Yorklular'ın tepkilerini aktarırken Steven Kasher, bu reaksiyonların da renkleri olduğunu ileri sürüyor. Sergiyi gezen siyahlar, fotoğraflardaki gerilim ve acıyla kendileri yaşamış gibi bir ilişkiye girerken, beyazların birçoğunun fotoğraflardan fışkıran öfke ve nefrete şaşırdıklarını gözlemliyor. Bana sorarsanız sergideki bir fotoğraf, insanın dizlerini titretecek kadar güçle haykırıyor. 1968'de Mephis'de büyük bir mitinge hazırlanan yüzlerce sağlık işçisinin görüntüsü bu. Fotoğraftaki bütün işçiler zenci ve hepsinin elinde, "Ben bir insanım" (I am a Man) yazan pankartlar var.

"Hepimiz insanız," diyor postanedeki kültürlü posta memuru. "Hepimiz hata yaparız"... Sonra o mâlum kahkahasını savuruyor. Kısa ve sinirli. "Biz Amerikalılar bile..." Gururla gülümsüyor. Ben de gülümsemesini alıyorum. Hüzünle...

NEW YORK'TA ANZAK GÜNÜ

25 Nisan 1915'te Osmanlılar'la savaşmak için uzun yollar katederek Gelibolu Yarımadası'na gelen Anzak ordusu bu savaştan yenilerek çıkmasına karşın, dünya tarihinde ender rastlanan onurlu bir jestle Gelibolu'yu nefretle anmamaktadır. Her yıl 25 Nisan gününü Anzak Günü olarak kutlamayan ama anan Yeni Zelanda ve Avustralya devletleri, bu günü, yabancı misyonlarında da anmayı önemsiyorlar.

25 Nisan 1999 Pazar sabahı, New York şehri Yeni Zelanda konsolosluğunun VIP konuklarından biri olarak bu anma törenine katılmak ayrıcalığını yaşadım. Diplomatik bir görevim olmamasına karşın, bu törene davet edilmemin nedeni bir edebiyat yazarını içmeden sarhoş edecek kadar şahaneydi. Yaklaşık iki yıldır üzerinde çalıştığım GELİBOLU konulu yeni romanımın bir ucu Yeni Zelanda'ya dayanıyor. Tarih ve mekân çalışmaları sırasında, henüz bitmemiş ve yayınlanmamış bir Türk romanının başına belki de ilk kez(?) gelen bir şansla Gelibolu romanı, hem uluslararası sanat vakıflarının hem de Yeni Zelanda Konsolosluğu'nun ilgisini çekmeye başladı. İşte New York'ta düzenlenen 84. Anzak Anma Günü'nde Çanakkale Savaşları'nda Osmanlılar'a karşı savaşan Hindistan, Pakistan, İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya misyonları ile, bu anma gününün sessiz ve vakur karşı tarafı Türk misyonu arasında bağımsız bir Türk romancısı olarak, Cybele Rowe'un Gelibolu gelincik çiçeğinden esinlenerek yaptığı kırmızı rozet yakamda, saygı duruşuna katıldım.

5. Cadde'de Rockefeller Merkezi'ne komşu İngiliz İmparatorluk Binası'nın 7. katında, New York Şehri'nin dikey beton ve çelik mimarisi arasında aniden önünüze çıkan yemyeşil Anzak Bahçesi bir mucize gibi ferahlatıcı. 1940 yılında 2. Dünya Savaşı'nda savaşan Yeni Zelandalı ve Avustralyalı askerlere din adamı tedarik etmek amacıyla New York'ta bir Anzak Kulübü kuran Bayan Nola Luxford-Dolberg, daha sonra Rockefeller Merkezi'nden Anzak Anma Bahçesi için izin istemiş. Nola Hanım'ın girişimleriyle dev gökdelenlerin ortasındaki bu nefis bahçe 1942'den beri Anzak Bahçesi olarak kullanılmakta ve her yıl Anzak anma günü burada yapılmakta.

Yeni Zelandalı opera şarkıcısı Angela Taverner'ın Yeni Zelanda (İngilizce ve yerli Maori dilinde), Avustralya ve Amerikan ulusal marşlarını söylemesiyle başlayan Anzak töreni bir yenilginin anışı olarak daha çok dini ağırlıklıydı. Sunuşunu Yeni Zelanda New York Konsolosu zarif Bayan Jane Cunliff'in yaptığı törende yapılan

konuşmalar Gelibolu kadar, 2. Dünya Savaşı, Kore, Vietnam ve Körfez Savaşları'nda ölen Anzaklar'ın cesareti ve vatanseverliği üzerine kuruluydu. Yeni Zelandalı devlet sanatçısı şair Bill Manhire, Anzaklar'ın yanında ve karşısında savaştığı bütün uluslarara atıfta bulunduğu Ağıt (Requiem) adlı kısa metninde 'şimdi dostumuz olan cesur Türk düşmanımız,' diyen bir satır da vardı. Avustralya New York Konsolosu Bay Michael Nash, Atatürk'ün "Anzak askerlerinin, bizim topraklarımızda öldükleri için bizim oğullarımız sayılacaklarını" söylediği o şahane sözleriyle konuşmasına başladı. Yeni Zelandalı papaz Emile Frishe'in, savaşta ölen Anzak askerlerine dua edişinden sonra boru sesiyle saygı duruşu başladı. Bu sırada ağlayanlar ve dua edenler pek çoktu. Bana sorarsanız, herkes kendi ulusunun şehitlerini düşünüyordu ve benim de aklıma Gelibolu'da şehit oldukları için hiçbiri Tıp Fakültesi'nden mezun olamayan 2. Tümen'deki delikanlılar geldi. (1921 yılında bu nedenle hiç doktor mezun olmadı.) O kalabalıkta onları da düşünen birkaç kişi olmalıydı ve Türk olmasaydım bile yalnız kalmalarına gönlüm razı gelmezdi. Gökyüzüne baktım. Parlak ve masmavi bir Manhattan sabahında 2. Tümen'deki bütün çocuklara gülümsedim.

84. Anzak anma töreni daha sonra Commonwealth Birahanesi'nde çay-kahve içilerek sohbet edilen bir toplantıyla kapandı.

Yakamda Gelibolu gelinciği iğnelenmiş siyah ceketimle ışıl ışıl bir New York Pazar öğlesine çıktığımda kulaklarımda, fazlaca kullanıldığı için takılı kalan cesaret, şan şeref ve özgürlük sözcükleri vardı. Aklımda Gelibolu Savaşları'nda ölen birçok ulustan 500 bin genç adam ve onların yok olan umutları, yaşamları ile yazmakta olduğum GELİBOLU romanım vardı.

PAUL AUSTER'IN SELAMI VAR

Bir edebiyat yazarının başına gelebilecek birçok hazin durum vardır ve bunlar arasında o yazarın kendi ülkesi dışında okunup, tanınması ve sevilmesi vardır. Ne zaman Amerika'ya gelsem Paul Auster'ın kendi ülkesinde, hatta Amerikalı yazarlar tarafından bile tanınmadığına şaşkın bir üzüntüyle yeniden tanık olurum. Bu kez de öyle oldu. New York Şehri'nde konuştuğum üniversite öğrencileri (burada 'college' diyorlar), felsefe okulundaki sınıf arkadaşlarım, tanıştığım ünlü ve ünsüz Amerikalı yazarlar, Barnes and Noble adlı büyük kitapçı dükkânlar zincirlerinde çalışan görevliler, entelektüel avukatlar, yerel kütüphane idarecileri... Hiçbiri Paul Auster adını duymamıştı ve bana burada anlaşılmayan bir sözcük için hep âdet olduğu üzere o sözcüğü tek tek harfletmeye çalıştılar: P-a-u-l-A-u-s-t-e-r! Bu harfleme işlemine bir türlü alışamamak bir yana, (bizde sıralamak emeklemek anlamına gelir de ondan mı acaba?) bundan sonra gelen son soruyla artık havlu atıyorum: "Auster'in sonundaki R, Rocky'nin R'si mi?" Nasıl olur canım, şurada şu hemen önümüzdeki güzelim Brooklyn Köprüsü'nün öbür ayağının altında yaşıyor bu adam ve kendi kentinde bile onu tanımıyorsunuz?

Son kitabı Timbuktu geçen ay Amerika'da yayınlanan Paul Auster, yalnızca Türk edebiyat okurunun değil, Avrupa'nın birçok ülkesindeki edebiyatseverlerin de yakından izlediği bir modern edebiyat yazarı. Kendisine 'Amerikalı Kafka' diyenler olduğu kadar, hakkında birkaç yıl önce "50 yaşının altındaki en büyük Amerikalı yazar" (Tatler), "Edebiyatın yaşamın içinde de soluk aldığını gösterebilen o ender entelektüel uyarıcı kurgu yazarlarından. "(Chicago Tribune) olduğu da yazıldı. Paul Auster geçen yıl otobiyografik ani kitabi Hand to Mouth ile romanlarının satır aralarından kimi zaman açıkça el sallayan kimliğinin, çocukluk yıllarını okurlarıyla paylaştı. Henüz bir ay önce yayınlanan son romanı Timbuktu'daysa sefil bir köpeğin ağzından, köpeğin en yakın dostu, hayata eşlikçisi olan ölmüş sahibi anlatılıyor. Her zamanki sinsice yükselen Auster marka kara mizah ve acımasız görünen kahkanın ardındaki şefkatli hüzün...

Birlik Meydanı'ndaki (Union Square) 4 katlı, içi kahve ve kitap kokan şahane bir tuğla binada Barnes ve Noble kitapçısı, her ay onlarca imza ve okuma günü düzenliyor. ABD'nin Barnes ve Noble ile Borders adlı iki büyük kitabevi zincirlerinde, kitapçıların bir katında mutlaka bir kafe bulunuyor. Okur istediği dergi ve kitaplarla saatlerce bu kafelerde okuma ve kahve/çay içme keyfini yaşayabiliyor. Kimse de

dokunduğu, hattâ okuyup bitirdiği kitabı satın almak zorunda kalmıyor. Burada ders çalışan öğrencilerle, diz üstü ve avuç içi bilgisayarlarıyla yazan insanlara sık sık rastlamak olası. Bu büyük kitapçıların, geleneksel 'küçük kitabevi kültürü'nü öldürdüğü söyleniyor ki, bu doğru. Tıpkı 'bakkal'dan 'supermarket'e geçmek gibi kapitalizmin nimet ve zilletlerinden biri yani! Ferhan (Şensoy) burada olsa 'arslan kitapçı Barnes ve Noble'a karşı' diye bir oyun yazardı. Fakat çocuklarınız sere serpe çocuk kitapları katında kitapları karıştırır ve oyuncaklarla oynarken, siz de sakince kahvenizi yudumlayarak yeni kitapları aynı binada okuyabiliyorsunuz. İşte bu ve buna benzer bulabileceğim yüzlerce nedenle ben zaten hemen her gün bu kitabevlerinden birinde kahve içerek okuyor ya da çalışıyorum. Paul Auster'ın 'okuma günü'ndeyse özellikle Union Square adresinde tabii.

Okuma yapılacak salonun bir saat önceden tıka basa dolmasina neredeyse Auster kadar seviniyorum. Derken, alkışlar arasında utana sıkıla yürüyen onu görüyoruz. Yeni kitabından ilk 25 sayfayı okuduktan sonra aldığı coşkun alkışlardan yine utanmış, fotoğraflarındakinden çok daha yakışıklı ve genç bir Paul Auster, sade giysileri içinde oturup imzaya başliyor. Yanına gidip bir Türk yazarı olduğumu söyleyince hemen ilgileniyor ve imza kuyruğu görevlisi hanımın homurtularına karşın orada suç sayılacak kadar(!) uzun bir süre sohbet ediyoruz. "Bir başka Türk yazarı daha tanıyorum," diyor, "adı Orhan." Bir de Türkçe çevirmeni Yusuf'dan söz ediyor. "Tanımaz mıyım? İkisi de arkadaşım," diyorum. Orhan'a (Pamuk) ve Yusuf a (Eradam) selam söylüyor. Ama asıl selam Türk okuruna geliyor. "Türkiye'de çok sevilen bir yazarsınız Mr. Auster, sizin kitaplarınızı okumak neredeyse edebi bir prestij sayılıyor ülkemizde." O zaman gözlerinde parlayan ışığın, ancak bir yazarın renk skalasında adlandırılabileceğini itiraf etmeliyim. "Gerçekten mi?" Hem de nasıl! Bu arada kuyrukta bekleyen okurlar iyice bozuluyorlar, çünkü Amerika'da yazarın kitap imzalaması, yalnızca kendi imzasını atıp, geçmesi demek. Biz utanmadan(!) sohbet ediyoruz. Benim Amerika'daki yayıncı-edebiyat ajansı serüvenlerimden, karısı yazar Siri Hudvest ile Iowa'da Freedenland söyleşi yaptığıma kadar uzanan bu sohbetin biteceği yok. "Şimdi uzun bir okuma turuna çıkıyorum. Dönüşte sizi arayacağım," diyor Paul Auster. Telefon numaraları alışverişi yapılıyor. Adımı yanlış yazmamak için harflettiriyor bana. (Yine harflettirme işlemi!) Masanın başında bekleyen kitabevi görevlisi kızıyor: "Adlara özel kitap imzalamıyoruz!" diyor. Paul Auster onu dinlemiyor ve Timbuktu'yu imzalarken adımı da yazıyor. "Görüşmek üzere," diyor elimi sıkarken. "Türk okuruna selam söyleyin!" Paul Auster'ı Amerikalı okurlarına bırakıp çıkıyorum.

Dışarda çok sıcak ve nemli bir New York gecesi. Bir salon dolusu olsa da, kendi şehrinde yazarı tanıyan ve okuyan okurları var!

TÜRK GAZETECİLERİ VE ŞİŞ KEBAP

Yurtdışına çıkan ve yabancılarla sohbet edebilecek kadar yabancı dil bilen hemen her Türkiyeli'nin başına şu soru gelir: "Türkiye'nin bugünlerde siyasi durumu nasıl?"

Bu soru kibarca, 'Siyasi olarak istikrarsız olan bir ülkeniz olduğunun farkındayım, son günler, hatta son dakikalarda neler değişti?' anlamına gelmektedir. Bu soruyu herhangi bir yabancı; bir Hintli, bir Taylandlı ya da bir Kuzey Afrikalı sorabilir. Fakat bu soruyu size soran Batılı bir ülkenin vatandaşıysa hemen ardından Türkiye'de insan hakları ve düşünce özgürlüğü konusunda bir iyileşme olup olmadığını da soracaktır. Mutlaka ama mutlaka soracaktır!

Kişisel olarak, ne zaman ve nerede geleceğini artık çok iyi hesaplamama karşın, bu soru hâlâ benim önüme konduğunda tüylerim diken diken olur. Yurtdışında başıma bundan daha sık gelen başka bir şey yoktur. Zaman zaman içimden, 'Behey Batılı Beyaz Hıristiyan vatandaş, ya senin saklı ırkçılığın, yüzyıllarca süren mezhep savaşların, hâlâ devam eden çifte standardın, haçlı zihniyetin ve emperyalist-koloniyel bakışına ne demeli?' diye haykırmak geldiğini itiraf etmeliyim. Bu düşüncelerimi yeri geldiğinde bağırmadan hatırlatırım. Kimsenin masum olmadığını hatırlamakta bazan yarar var.

Fakat karşım(ız)dakine kızmadan önce beni (bizi) asıl inciten, hem de şöyle birkaç yüzyıllık derinden acıtan yaralara cesaretle bakacak kadar sakinleşince, asıl kızgınlığın nedeni berraklaşır. Bizler yazarı, gazetecisi ve araştırmacısı, düşündükleri ve yazdıkları yüzünden hâlâ hapse atılan, hâlâ sürgünlere yollanan bir ulusun insanıyızdır! Ve bizler hâlâ kendi vatandaşına işkence eden, kendi gazetecisini öldüren polisi cezlandırmayan bir hukuk sisteminin vatandaşlarıyızdır! Sanırım bir Batılı Beyaz Hıristiyan'ın aşağı görerek, "Türkiye'de insan hakları ve düşünce özgürlüğü yok!" deyişi sırasında benim ve benim gibi hissederek öfkelenenlerin asıl hedefi karşımızdaki yabancılar değil. Öfkenin ve incinmenin asıl nedeni, bu gerçekten sevdiğimiz ve pek çok kültürel ve tarihi karakteristiğinden açıkça gurur duyduğumuz ülkede, bu bizim ülkemiz Türkiye'de hâlâ düşünce özgürlüğünün olmayışı ve işkencenin cezasız kalışıdır. Herhangi bir ülke yerine, 36 uluslu büyük bir imparatorluğun mirasından gelen insanlar olarak bu duruma düşmekten incinir, öfkeleniriz. Bunu kendimize yediremeyiz. Ama gerçek budur! Üstelik biz duygusal

Doğu-Akdenizli bir karakter de taşırız.

Bize 'büyük ülke' ve 'büyük devlet' olduğu sık sık hatırlatılan bu ülkede, yardımseverlik, konukseverlik, askerî zekâ ve savaş taktikleri, hayırseverlik, dayanışma, mutfak, mimari, şiir ve gülmece kültüründe hiç de küçük olmadığımızı hemen hepimiz biliriz. Ama 'büyük devlet'in artık 'feodal bir ağa'nın kendini eleştiren aile fertlerini cezalandırma küçüklüğünden sıyrılıp, kendi gücüne güvenen bilge bir otorite saygınlığına kavuşma zamanı gelmiştir.

Amerikalılar, Avrupalılar'a hiç benzemezler. Entelektüel Amerikalılar bile, bir Asyalı, bir Afrikalı, bir Avrupalı entelektüelle buluşabileceğiniz ve evrensel olduğunu düşündüğünüz adres ve coğrafyaya uzak düşebilirler. Hattâ o adres ve coğrafyaları duymamış bile olabilirler. Kavramların kendisi dışındaki her yerden farklı olduğu bir kültürdür Amerikan kültürü. Kendi dışındaki bütün kültürlere karşı ilgisiz, bilgisiz olduğunu kendisi de kabul eder. Bazan Paul Auster gibi kendi büyük yazarlarından bile bihaberdir. Bu yabancı ve farklı yanlarına karşın, bugünlerde New York'ta; 'Oral Çalışlar adındaki Türk gazeteci, istenmeyen biriyle söyleşi yaptığı için hapse mahkûm olmuş, doğru mu?' diye soran Amerikalilar'a rastlıyorsunuz. (Şimdi Oral Çalışlar'ı Paul Auster'dan daha ünlüyüm,' diyerek güldüreceksiniz...)

'Canım sana ne, bu bizim kendi iç işimiz! Biz sizin New York Belediye Başkanınız Bay Guiliani'ye zencilere işkence eden beyaz polisleri koruyor diye karışıyor muyuz?' deyip geçebilir misiniz? Hayır! Gazetecilerine kiminle söyleşi yapamayacaklarını, yazarlarına ne yazamayacaklarını, araştırmacılarına neleri araştırmayacaklarını söyleyen (cezalandırarak emreden) bir devletiniz varsa, yarın sizin ne giyemeyeceğinizi ve ne zaman yemek yiyemeyeceğinizi de belirleyecektir. Böyle yaşayan uluslar da var. Bu diktatörlüklerin hepsi başka ülkelere muhtaç, gelişmemiş, vatandaşını umutsuz bırakmış devletlerdir, biliyoruz.

Karşımıza çıkan Batılı Hıristiyan Beyaz yabancıların bizi yanlış tanıdıklarını düşünerek öfke histerisine ve/ya aşağılık kompleksine kapılmadan önce ve sonra kendimize samimiyetle bir soralım: Gerçekten özgüvenine ve adaletine gururla güvendiğimiz demokratik bir devlet sisteminde mi yaşamak istiyoruz? Bunu hak ettiğimize gerçekten inanıyor muyuz? Yoksa böyle idare edip, arada bir efkârlanıp (bir kadeh attin mi biter, edebiyatıyla), dertlenerek mi devam edeceğiz?

Tabii, ayrıca bütün yabancılara şiş kebap, Turkish delight, Akdeniz

güneşi ve 'bely dance'ımızı anlatarak konuyu kapatma şansımız var nasılsa!....

NEW YORK'TA KOSOVA YARARINA MFÖ

15 Mayıs 1999'da New York şehrinde Türk Günü kutlandı. Türkiye'ye yansıyan kısmıyla her yıl büyük bir Türk Günü kutlamasından söz edilir durur. Daha öncekilerde burada olmadığım için bilemem ama Amerika'da bu yıl yapılan Türk Günü kutlamalarından ne tek bir gazete küçük bir olay olarak bahsetti, ne de yolu o gün tesadüfen oradan (2. Cadde'nin Orta Manhattan bölgesi) geçmeyen Amerikalılar'ın haberi oldu. Bu Türk Günü'nü bizden başka duyan, bilen hattâ pek de umurunda olan yok desem şaşırabilirsiniz, ama öyle! Biz kendi kendimize gelin-güvey oluyoruz sanki...

ABD, Çin ve Hindistan'dan sonra 250 milyon nüfusuyla dünyanın en büyük üçüncü nüfusuna sahip ülkesi. 1840'larda daha çok İngiltere ve İskoçya'dan gelen göçmenleri, Alman, İskandinav, İrlandalı, İtalyan ve Yunanlılar ile Slav ülkeleri takip etmişler. Daha sonra Latin Amerikalılar, Karayipliler ve Asyalılar, 1980'lerde de Humeyni'den kaçarak yaşamlarını kurtaran binlerce İranlı göç etmiş Amerika Birleşik Devletleri'ne. Tabii bugün sayısı 32 milyonu bulan Afrikalı eski köleler-yeni siyah vatandaşları da unutmamak gerek. Kısaca, 21. yy.'da ABD'de yaşayan ulusların sayısı, altmışı aşmış durumda. Vakti zamanında bu ulusların çoğu büyük kitleler halinde Amerika'ya göç ettiklerinden, şimdi artık hem ekonomik hem de siyasi olarak güçlü ulusal alt kimliklere sahipler. Türkler, ne Osmanlı İmparatorluğu sırasında, ne de Cumhuriyet döneminde sayısal olarak ciddiye alınacak şekilde hiçbir yere göç etmemişler. Almanya'daki işçilerimizi saymazsak, tarih boyunca 'göçebe Türkler' olarak bilinen bizlerin ironik biçimde, 'fetih/istila' dışında ne seyahat, ne de göç etmek gibi nedenlerle pek hareket etmediğimiz söylenebilir.

İşte bütün bu bildiğiniz nedenlerle ABD'de etkili bir Türk hareketinden söz etmek olanaksızdır. Bu durumu, 'biz Müslümanız diye aralarına almıyorlar!' gibi yalnızca dini nedenlere bağlamak da duygusal olur, bana sorarsanız. Çünkü, artık Amerika'da İranlı-Amerikalılar'ın etkisinden rahatlıkla söz etmek olası. Ayrıca Yahudi Amerikalılar'ın Hıristiyan Amerikalılar karşısında, hele New York'ta ezildiğini hiç kimse söyleyemez. Bizim Amerika ve Kanada'daki etkisiz kalışımızda belki çift vatandaşlık konusunda açık ve dürüst olmayışımızın da etkisi olmuştur. Çünkü çift vatandaşlığın hâlâ 'vatan hainliği' anlamına geldiğini sanmakta ve böylece sanılmasını da korumakta

direnmekteyiz. Çünkü vatanseverliğin aslında rüşvete, hırsızlığa, cinayete ve adaletsizliğe karşı olmak olduğunu hatırlamak bazılarının işine gelmiyor.

Türk Günü'nün gecesinde, New York'un hâlâ en avangart semtlerinden Greenwich Village'in Bleecker Sokak 158 numarasındaki Life Club'da, geliri Kosova soykırım kurbanlarına verilmek üzere bir konser verildi. O gece Amerikalı arkadaşım avukat Carol'a, Türk pop müziğinin en iyilerinden biri olarak kıvançla takdim ettiğim Mazhar-Fuat-Özkan, gerçekten de nefis bir konserle salondaki 800 Türk ve 50 kadar Amerikalı'yı mest etti.

'New York Sokaklarında' ile başlayan konser, 'Bu Sabah Yağmur Var İstanbul'da'dan, 'Bodrum Bodrum'a, oradan da 'Ali Desidero'ya kadar salondaki üç kuşak Türkiyeli tarafından dans eşliğinde ezbere söylenilince, MFÖ'nün bir kuşak daha yetiştireceğini sezinlemek güç değildi. Konserin başarılı olduğu besbelliydi. Çünkü, konserin biletlerini satmaktan, organizasyonun ayrıntılarını düzenlemek gibi çoğu zaman can sıkıcı sayılacak önemli işleri yüklenen New York'taki gönüllü barış elçimiz ve sessiz kahramanlarımızdan Güngör Mimaroğlu, her zamanki enerjisi ve güçlü gülümseyişiyle salonu dolaşıp, herkesin keyfini tek tek kontrol ettikten sonra iç rahatlığıyla konseri terk etmişti. Arkasında, her yaştan hayranlarının fısıldaşmalarını bırakarak...

Işıl ışıl yanan, ılık bir ilk yaz gecesinde Greenwich Village'ın cıvıl cıvıl cuma gecesi heyecanına eklenmek üzere dışarıya çıktığımızda Bleecker sokağı aniden Türkçe konuşan yüzlerce insanla karşılaştı. Çoğu genç kuşak Türkiyeliler, dudaklarında MFÖ şarkıları, içlerinde biraz vatan özlemi ve Kosova'ya yardım etmenin huzuruyla New York sokaklarına dağıldılar. Kim bilir 21. yy'da Türk kökenlerine karşın, çift pasaportu bir vatansevmezlik(!) kanıtı kabul edilmeden Amerikalı olacak ve burada sesi gerçekten duyulacak bir Türk-Amerikalı toplumu oluşturacak insanlar bunlardı... Arkalarından baktım ve işte o zaman kutlanacak bir Türk Günü'nün siyasi ve ekonomik bir etkisi olacağını düşündüm. Carol ve Ali Murat'la bir sokak kafesinde kahve içmeye karar verdik. Henüz adım başı bir Türk lokantası olmadığından, Amerikan kahvesi!

NEW YORK TIMES'IN TÜRKİYE MUHABİRİ

New York'ta yaşayan tanıdığım entelektüel Türkler'in hepsi, The New York Times gazetesi okuyor, bu gazeteyi ciddiyetle takip ediyorlar. The New York Times 1851'de kurulmuş, dünyanın en saygın gazetelerinden biri ve 1996 Brunner Almanak'a göre 1 milyonun üzerinde satıyor.

Daha önce Michigan ve Iowa eyaletlerinde yaşadığım sürelerde özellikle hafta sonları kitap, Pazar dergisi, TV magazin, seyahat, emlak, iş-para, kent, sanat, boş zamanlar, moda, spor, iş ilanları ve haftanın yorumları ekleriyle birlikte yaklaşık 2 kilo ağırlığındaki The New York Times gazetesini taşımak eziyetli bir ayrıcalıktı. Dünyanın neresinde yaşarsam yaşayayım Pazar sabahları kahvenin yanında tombul bir adet The New York Times gazetesi özlediğim olmuştur zaman zaman. Gazete hafta içinde 60 sent, hafta sonunda 2,5 dolara satılıyor, bu fiyat New York dışındaki eyaletlerde artıyor. (Ağustos'ta zamlandı, 75 sent oldu.) The New York Times ilk binasının bulunduğu Broadway üzerindeki 42. Cadde'nin tiyatrolar bölgesine, Times Square (Meydanı) adını da armağan etmiştir.

Bu kez New York'a gelir gelmez, önceden ya da burada tanıştığım gazetenin okurları bana New York Times'in Türkiye muhabirini övüyorlar. Anladığım kadarıyla New York'a yerleşmiş Türk-Amerikalılar (acaba izinsiz olarak mı Amerikalı oldu bunlar da?) ve geçici olarak burada bulunan sanatçı, öğrenci ya da görevliler, hep bir ağızdan gazetenin Türkiye muhabiri Stephen Kinzer Bey'den pek hoşnut olduklarını sık sık anlatıyorlar. "Nihayet Türk kültürünü kavrayabilen bir Amerikalı gazeteci..." deniyor laf arasında. İstanbul'dayken adı kulağıma çalınan ama kendisiyle tanışmadığım bu Amerikalı gazeteciyle ilgili neler duyuyorum neler... Arnavutköy'de şahane bir restore konakta yaşadığı, güzeller güzeli bir Türk sevgilisi olduğu... (Halbuki bir Alman ressamla evli.) Yani bir uçan halısı, bir de nargilesi eksik. Bunları keyifle dinliyorum. Bizim ülkenin Amerikalı muhabirine de Arap devesi ya da Viking ejderhası yakışmazdı tabii... Derken, düzenli olarak New York Times ve Kinzer'in 'İstanbul Journal' (İstanbul Günlüğü) diye başlık attığı bazı yazıları okuyorum.

Bazan New York'un kahvaltı simgelerinden 'bagel' denen, mayalı hamurdan yapılmış lezzetli Yahudi Simiti'nin İstanbul'a göç hikâyesini,

Amerika kültürüne hayranlığımızı tatlı tatlı teşhir ederek 'zeytinli bagel' başlığıyla yazıyor, bazan Orhan Pamuk'un devlet sanatçısı ödülünü reddedişini 'Devletten gelen onuru onursuz bulan romancı' başlığıyla sanat sayfasına yolluyor. Bazan da seyahat ekinde bir 'Mavi yolculuk' hikâyesini neredeyse bir edebiyatçı tadıyla yazıyor.

Keyifle okuduğum, bazılarını kesip sakladığım Kinzer'in son yazıları, bu önemli gazetenin artık 3. sayfasında tam sayfa yayınlanıyor. Konu ya Türkiye'de özgürlük ve başörtüsü, ya da Lice ve Diyarbakır'dan yolladığı Kürt vatandaşlarımızla söyleşiler. Merve Kavakçı'nın bembeyaz örtüler ve giysilerle sarılıp sarmalandığı fotoğrafı New York Times gazetesinde irice üst üste yayınlandığından beri, bu kadın parlamenterin Türkiye'nin Tansu Çiller'den sonra en tanınmış 2. kadını olduğuna inanabilirsiniz. Geçen hafta katıldığım bir edebiyat okumasında edebiyatla ilgili tek bir soruya muhatap olamadim. Amerikalı yazarların Türk Edebiyatı'yla ilgili tek sorusu yoktu. Bütün soruları başörtüsü ve özgürlük üzerindeydi...

Her ülkenin kendi tarih, coğrafya ve sosyal yapısıyla biçimlenen gelenekleri vardır. Türkiye gibi çok uzun bir tarih ve farklı uygarlıklarla, 36 kültürün birleşimden sentezlenen bir ülkenin gelenekleri hâlâ Batılı Beyaz Hıristiyan'ların anlayacağı kadar iyi anlatılamamış olabilir. Bunu iyi anlatamamış olmak da bizim suçumuz sayılabilir. O halde bir daha deneyelim: Camiye gitmek isteyen Müslüman Türkiyeli kadın başını bağlamak zorundadır ve bu durum İslamiyete geçildiğinden beri böyle yerleşmiş bir gelenektir. Camiye girecek Hıristiyan, Yahudi ya da dinsiz bir kadın da saçlarını örtmek durumundadır, çünkü caminin âdâbı böyledir. Ama henüz 75 yıllık geleneği olan Türkiyeli kadının, Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosu'na girme âdâbı da başı ve aklı açık olmak şeklindedir. Müslüman, Yahudi, Ortodoks veya dinsiz bütün Türkiyeli kadınlar için T.C. Meclisi âdâbı da böyledir. Bunun özgürlükle ilgisi olduğunu düşünenler ya politik bir oyunun cambazlığını yapmaktadırlar ya da Türkiye'de yaşasalar bile bu ülkenin kültürüne yabancı kalmışlardır. Özgürlük, düşüncede olmadıkça şekilci ve şabloncu kalmaya devam edecektir. Türkiye'nin asıl konusu başörtüsü özgürlüğü değildir, tarih içinde de asla olmamıştır. Tarih içinde Osmanlı İmparatorluğu 36 milletin bir arada, isteyenin istediği dinin pratiğini yapabildiği ender imparatorluklardan biri olmuştur. Başörtüsü yapay sorundur, kökeni yoktur. Şekilseldir. Türkiye'nin ekonomik, hukuksal ve düşünce özgürlüğü konusunda iyileştirmelere gereksinimi vardır. Asıl sorunları bunlardır!

Ben bir Türk gazetesinin New York muhabiri değilim. Eğer bir Türk

gazetesinin New York muhabiri olsaydım, belki ben de şimdi 21. yy.'a girerken özgürlüğüyle gurur duyan ve kapitalizmin İmparatorluğu olan bu ülkede beslenen zenci düşmanlığı ve silah satışlarını kısıtlamak yerine, kendi çocuklarının birbirlerini katletmesini ballandırılmış(!) TV serileri olarak izleme histerisi özgürlüğünden söz ederdim. Ama ben Doğu-Akdenizli Müslüman bir kültürden gelen bir edebiyatçı olarak Amerikan kültürünü anlamamış da olabilirim!

NEW YORK MEKÂN PORTRELERİ

EN BATILI UZAK-DOĞU: MANHATTANLI ÇİN MAHALLESİ

Oysa ben Manhattan'ı görmeye can atıyordum, heyecandan uykularım kaçıyordu. Onlar New Yorklu'yu Manhattan'ın doğusundaki Çin Mahallesi'ne götürerek, kendilerince büyük misafirperverlik sergilediler. Onlara çok egzotik gelen bu renk, koku, ses ve lezzet cümbüşü, benim geldiğim Doğu-Akdeniz kültürüne çok da yabancı değildi. Kaldı ki, bütün Akdeniz, Balkan ve Orta-Doğu ülkeleri arasında bir tek Türkler Çinliler'in eski komşusuydu!

Çin kültürü o kadar köklü ve geleneksel ki, azınlık olarak girdiği bütün kültürlerde ne kayboluyor, ne de yıpranıyor. Hemen kendine bir yer açıp, oraya yerleşiyor. Bu sırada ve daima çevresindeki yaşamla sürtüşmemeye özen göstererek buz gibi soğuk ama saygılı gülümsüyor. Daha sonra en büyüğünü San Francisco'da olmak üzere Toronto, Chicago ve Boston'da gördüğüm bütün Çin Mahalleleri böyleydi.

Manhattan'ın doğu yakasında Küçük İtalya ile Wall Sokağı'nın arasına kurulmuş Çin Mahallesi, Kanal Caddesi'nden başlayarak parlak renkleri, sert baharat kokuları ve dertli bir şarkıya benzer konuşma sesleriyle alışkın olmayanı serseme çevirecek kadar güçlü bir Çin kimliği taşımaktadır. Mısır çarşıları gibi baharat zengini bir kültürde büyümüş Doğu-Akdenizli birinde bile merak uyandıracak sıradışı köklerin, kocakarı ilaçlarının, kuvvet macunları, ilginç hayvan sütleri ve kurutulmuş meyvelerin tıklım tıkış koridorlara benzeyen sokaklardan fışkırdığı bu rengarenk dünya, özellikle Batılılar için tamamen egzotiktir!

Otantik pirinç kâselerinden, kullanmayı öğrenene kadar fena halde uğraştıran yemek çubukları (chop sticks), Çin çay servisleri, bambu tepsiler, birbirinden güzel yelpazeler, tütsüler, porselen biblolar, Ming Saltanatı'ndan kalma müzikli Çift Ejderha sağlık topları (avucunuzda iki topu çevirerek el cimnastiği yapmak için) ve tadına doyamadığım (yazar ve şair dostlara zevkle armağan ettiğim) siyah-kırmızı ciltli cânım Çin defterleri...

Evet, Çin'deydim artık!

Daha önce Avrupa'nın bazı büyük kentlerindeki Çin lokantalarına ve

içinde herkesi baştan çıkartacak bir şeylerin mutlaka bulunduğu Çin dükkânlarına gitmiştim. Yani biraz Çin görgüsü edinmiş bir Türkiyeli'ydim ama New York'un Çin mahallesine gittiğimde bu görgüm beni yaşadığım heyecanlı şoktan koruyamamıştı. Bana New York'u ilk gezdiren arkadaşım Carol Cassidy, ablası Barbara ve onun sevgilisi Drake, bizim kültürümüze çok egzotik kalan Manhattan'da seçe seçe Chinatown'u uygun bulmuşlardı işte bana! Ekşi tatli soslu domuz eti ve ballı sıcak muz tatlısını önerdikleri Çin lokantasında (oysa bu zavallı(!) New Yorker'lar, zeytinyağlılara şeker konulan bir mutfağımız olduğundan habersizlerdi) ve daha sonra alışveriş için uğradığımız bütün dükkânlarda başımıza tuhaf bir şey geliyordu. Polonya asıllı sapsarışın ve masmavi gözlü Drake'in konuştuğu her Çinli, küçük dilini yutmuş olarak içeri koşuyor, yanında patronlarıyla geri dönerek, Drake'in önünde yerlere kadar eğiliyor, heyecanla bekliyorlardı. Bir şeyden ötürü sevindikleri ve çok etkilendikleri anlaşılıyordu. Doğrusu o gürültü ve karmaşada ne konuşulduğunu duyamıyordum ama garip bir şeyler olduğunu hissediyordum. Sonunda dayanamayıp sordum. Barbara Cassidy o inanılmaz mütevazı zenginliğiyle, neredeyse utanarak fısıldadı;

"Bu hep başımıza gelir. Drake'in Çincesi o kadar güzelki, duyan Çinliler daima çok etkilenir ve ona saygılarını sunarlar!" Drake'in o sıralar dünyanın en önemli bankalarından Chase Manhattan'ın Çin Bölümü başkanı olduğunu ve (tıpkı Barbara gibi) Yale ve Princeton Üniversiteleri'nden çok parlak dereceler aldığını çok daha sonra (tesadüfen) öğrenecektim. Böbürlenmeyen kültürün o çok zengin zarafeti beni daima hayran bırakmıştır!

New York'un Çin Mahallesi, özellikle Canal Sokağı kesen Mott Sokak üzerindeki lokanta ve sokak satıcılarıyla anılmaya değerdir. Metroyla kolayca ulaşabileceğiniz bu mahalle, size hangi coğrafyadan ve hangi kültürel alt-benlikle gelirseniz gelin, mutlaka ilginç duygular yaşatacaktır. Çünkü dünyanın en güzel şehirlerinden New York'un kalbi Manhattan'da, böylesine özgüvenli ve albenili bir Çinli'ye konuk olmak nereden bakarsanız bakın sıradışıdır ve yaşanmaya değerdir. Belki o dünyanın öbür altı denizinde görülmemiş deniz hayvanları ve yosunları satan balık pazarlarını, turistik eşya dükkânlarını, menülerindeki yemek adlarını ancak numarayla ısmarlayan lokantaları, her derde deva çaylar, tütsüler ve kocakarı ilaçları satan simyacıları çok turistik bulacaksınız. Fakat unutmayın ki, Amerika Birleşik Devletleri'nin kalbinde bir Çin Mahallesi'ndesiniz. Ayrıca kendi ev adresindeki Çin'in Hong Kong'laşmak istediği (üzülseniz de) artık mâlumunuz. Öte yandan, belki magenta kırmızı üzerine simli sarı ve mat siyah renkte Çin alfabesiyle işlenmiş olağanüstü

kumaşlardan dikilen giysi, terlik ve çantalara abartılı diye burun bükebilirsiniz. Ama o parlak renkler ve harflerdeki sihirli güzellik mutlaka aklınızda kalacaktır.

En iyisi yemekten sonra tabakta ikram edilen şans kurabiyesinin içinden çıkan falınızı okuyup, üstüne leziz bir çin çayı içmek. Biliyorum, Doğu-Akdenizli Türk kültürü için Çin Mahallesi bir Batılı'ya geldiği kadar egzotik değildir. Ama bu anlattığım New York'taki Çin Mahallesi!

BROADWAY'IN TIMES MEYDANI RANDEVUSU

Uzaydan dünyaya bakan astronotlar geceleri parlayan tek bir nokta görebiliyorlar. Ve o tek parlak nokta tam New York şehrinin üzerine düşüyor. Adının, 24 saat uyumayan 'büyük elma' olmasını hak eden bu kent, gerçekten de ışıl ışıl parlıyor gece ve gündüz.

New York şehrinin atardamarına Manhattan Adası'nın Broadway Caddesi olarak teşhis koymak pek yanlış sayılmaz sanıyorum. 'Geniş yol' anlamına gelen bu cadde, 1960'lar ve 70'lerde taa Ankara'da büyüyen çocuklar için bile büyük müzikaller ve parıltılı tiyatrolar demekti.

20. yy başında parlak beyaz elektrikle aydınlatıldığı için lakabı Olağanüstü Beyaz Yol (The Great White Way) olan Broadway'in şimdilerde en şaşalı bölgesi Tiyatrolar Meydanı, 18. yy'da bir at pazarıydı. 1830'larda ünlü Astor ailesi buraya bir mahalle kurarak atmosferi değiştirdi.

Bölgenin Times Meydanı (Times Square) adını almasıysa 1900'ler başında buraya (insana daima gazete okuma sevinci ve keyfi veren) ünlü New York Times binasının yapılmasıyla gerçekleşti. Yine o yıllarda yeni yıla sıfıra doğru geri sayarak bu meydanda giriş geleneği başladı. Bugün hâlâ şık bir kalabalık 31 Aralık'larda bu kutlamayı sürdürmektedir.

Günümüzde New York'u ziyaret eden yerli ve yabancı hemen bütün turistlerin Broadway'in 42. Cadde'yle kesiştiği Times Meydanı'na gidip, o insanın üstüne dev ilan tahtalarından (billboard) akan kapitalizmin - hakkını vermek lazım, gerçekten Amerikalılar bu işi iyi biliyorlar- şahını görmek için oraya koştuğunu söylemek yetmez. Çünkü 50-70 katlı binaların arasından bir duvarı delerek hemen üzerinize doğru uçmaya başlamış dev bir İngiliz Hava Yolları uçağı maketinin altında, içinden buharlar tüterek filanca marka kahve kokan 15 m. boyunda bir fincan, öte yandan dev Sony ekranından seks sandallarını canlı yayında açıklayan devlet başkanının yüzü yolunuzu kesmektedir. Ve sağdan soldan fışkıran iriyarı müzikal afişleri: Cats, Les Miserables, Peter Pan, Dr. Jekyll and Mr. Hyde, Cabaret, Lorca'nın 100 Yılı, Miss Saigon gibi yıllardır kapalı gişe oynayan oyunlar... Çevrenizde üst katı açık, iki katlı kırmızı otobüslerde yaz kış tıklım tıklım kenti gezen her

irktan turistin daima ağzı açık kalmış bakışları... Köşe başlarında Disney ve Warner Biraderler'in çok katlı, her çocuğu baştan çıkartan - ve hepimizi çocukluğumuza taşıyan- "Çok ticari bunlar ama aaa bak şu karaktere, ben çocukken bayılırdim buna valla!!") rengarenk dükkânları... Tabii bu sırada bütün Amerikalılar'ın tembihlediği gibi cüzdanınıza sahip çıkmanız şart, Times Meydanı yankesiciler için bir cennet.

16. yy.'da Kızılderililer'in yaşadığı bu adaya Batı'dan ilk gelen Hollandalılar olmuş. New York'a 1610'da Yeni Amsterdam adını veren Hollandalı tüccarlar, Avrupa'da kunduz ve samur kürkünün çok değerli olduğu o yıllarda New York'la daha çok kürk ticareti nedeniyle ilgilenmişler. Hollandalılar'ın, Manhattan Adası'nı Kızılderililer'den birkaç kasa içkiye satın aldıklarına dair o hüzünlü hikâyeyi turist rehberleri sık sık anlatıyorlar. (Peki dünyadaki hüzünlü hikâyeler şimdi çok mu farklı?)

Daha sonra New York'taki Hollanda etkisini silerek, kente kendi kültürel damgalarını vuran İngilizler, New York'un tarihini de değiştirdiler.

Bu yazıyı Manhattan'ı ve Doğu Nehri'ni gece ışıklarıyla ışıl ışıl yanarken seyrederek, çalışma masamın başında, gözüm sık sık bu manzaraya çakılmış olarak yazmaya çalışıyorum. Yanımda (bu yazı için) günlerdir çalıştığım ve notlar aldığım New York tarih kitapları var. Hepsinde New York'un asıl göçmenlerinin din zulmünden kaçan Avrupalılar olduğunun altı çizilmiş. Bunların ilk önemli grubu Protestan oldukları için dindar(!) Katoliklerce öldürülen Fransız Hugenotlar ve Yahudiler. Sefarad Yahudileri 1492'de İspanya ve Portekiz'den sürüldüklerinde bir kısmı Hollanda ve kolonilerine (sonra da adı Yeni Amsterdam olan New York'a) sığındılar. (Ne ilginç ki bu kitapları yazanların, aynı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sefarad Yahudileri'ne kucak açan bir başka imparatorluk olduğundan hiç mi hiç haberleri yokmuş!!!) New York'un kurucularından oldukları için bugün New York eyaleti, Amerikalı Yahudilerin dini bayramlarını tıpkı Hıristiyanlarınki gibi resmen kutluyor. Tabii bir de zenci kölelerin New York'u var ki, o konu bizim renkli ve parlak Times Meydanı yazımızı karartacak, bizi üzecektir. (Bunu başka zamana erteliyorum.)

Oysa Times Meydanı'nın Broadway'le yaşadığı serüven, 1800'lerde gizlice zengin beylere faytonlu hizmet veren (!) genelevler bölgesi olmaktan, 1927'de 76 tiyatroda tam 264 farklı oyun ve gösteri sunan dünyanın en zengin tiyatro hazinesine doğru değişen bir çehredir.

Fakat 1929'daki o mâlum borsa krizi ve ardından gelen depresyon-yokluk yılları sırasında Times Meydanı da bozuldu ve ucuz seks filmleri gösteren bir kent çöplüğüne dönüştü. Açıkçası bu semtin itibarı sarsıldı, onuru kırıldı. Ucuz lokantalar, dikizleme porno şovlar (peep shows), oyun (langırt) salonları ve cinsellik ticareti 42. Cadde'nin özellikle Times Meydanı civarında yoğunlaştı. İşsiz ve aç erkeklerin de fahişelik yaptığı yer yine bu adresti. 1950'lerde bu bölgeyi toparlama çabaları pek bir işe yaramadı ve bütün bunlar 1968'de John Schlesinger'in o şahane filmi Geceyarısı Kovboyu'na (Midnight Cowboy) konu ve dekor oldu.

Times Meydanı 1990'ların başında yeniden eski saygın günlerine kısmen dönüş yaptı. Bugün 'dünyanın en meşgul ve kalabalık caddesi' olarak bilinen Broadway'le 42. Cadde'de kesişerek onun ününden çalan bu meydan, hâlâ porno dükkânları, yankesiciler, fahişe ve dilenciler bakımından yoksul sayılmasa da New Amsterdam, Schubert, Marquise, Martin Beck, Mansfield (Brooks), Majestic Tiyatrolarının, renkli dev neon ışıklarının, özgürlük anıtı heykelleri satan turistik dükkânların etkisiyle insanları eskisi gibi kendine çekmekte. Bir Broadway oyunu izledikten sonra Broadway'de bir akşam yemeği yemek, gelenekten sayılıyor. Bu arada Amerika'nın biz Doğu Akdenizli'leri şoka sokan dev porsiyon biftek/tavuk ızgaraları ile bol kepçe garnitürleri görülmeye değer. Her ne kadar ben Fransız şarabından şaşmasam da, o Broadway günü için Kaliforniya şarabı da önerilir.

Şu sıralar kendini bir süre için New Yorklu sayan bana sorarsanız, asıl New Yorklular asla ve asla Times Meydanı'ndan geçmiyorlar. Bizim İstanbul'da Sultanahmet bölgesini, Ankara'da kale ve arkeoloji müzesini, İzmir'de Efes-Selçuk müzelerini turistlere bırakmamız gibi bir durum bu. Woody Allen, Madonna ya da (yaşasaydı) John Lennon'ı bir açılış dışında Times Meydanı'nda görmek olanaksız(dı). (Onları nerede göreceğinizi başka bir Manhattan yazısında açıklayacağım, söz!)

Manhattan'ın asıl kalbi Batı veya Yukarı-Doğu Manhattan ve/veya East Village'da atmakta. Bir başka yazıda East Village ve New York'un yeşil gözbebeği The Central Park'tan söz etmek üzere şimdi Time Square'e gidiyorum. İki ay önceden ayrılmış biletimle Marquise Tiyatrosu'nda Cathy Rigby'nin oynadığı Peter Pan'ı izleyeceğim. Bakalım benim çocukluk kahramanımı o yıllarda olağanüstü bir başarıyla oynayan büyük oyuncu Işık Yenersu kadar başarılı bulacak mıyım?

HAVADA ASILI KALMIŞ BİR ÖRÜMCEK AĞI: BROOKLYN KÖPRÜSÜ

Yollar insanları ayırır, ama köprüler birleştirir. 'Yola düşmek' giden için bir özgürlük duygusu taşısa da, hem giden hem de kalan için aslında hüzünlüdür. Oysa 'köprü olmak' birleştirici ve yapıcı anlamlarla yüklü bir sevinçle donanmıştır. Köprüler, gelip-geçmeye, hasret bitirmeye yarar. Yani köprü, doğuştan şanslı bir mimari yapıdır. İster iki küçük ve yoksul köyü birleştirsin, ister büyük ve zengin bir kentin şık yakalarına ayaklarını uzatmış olsun, hattâ o şahane şarkıdaki gibi 'troubled water' üzerine kurulmuş olsa bile, o bir aristokrat gibi şanslı doğmuştur.

Köprü ve yol üzerine uzun uzun yazmak işten bile değildir. Çünkü ikisi de birbiri içinde metaforik/mecazi pek çok anlamlarla yüklüdür. Fakat portresi çizilecek olan Brooklyn (Bruklin) Köprüsü'dür ve dünyada ilk kez çelik halat kullanılarak yapılan bu köprü, dünyanın en güzel şehirlerinden New York'un sembollerinden biridir.

John Röbling'in, teknolojinin henüz emeklediği 19. yüzyılın başında tasarladığı ve günümüzde bile bir mühendislik başyapıtı sayılacak Brooklyn Köprüsü'nü inşa edilebileceğine pek kimse inanmamıştı. Daha çok İrlandalı ve Doğu-Avrupalı göçmenlerin çalıştığı köprünün inşası tam on dört yıl sürdü ve bu sırada üst üste gelen kazalarda yüzlerce işçiyle birlikte John Röbling de yaşamını yitirdi. Babasının yerine geçerek, köprü yapım idaresini üstlenen oğul Washington Röbling de 1872'de vurgun yiyerek felç oldu. Çalışmaları ancak Brooklyn'deki evinden sahra dürbünüyle izleyerek sürdürebildi.

Göçmenlerin iş bulmanın sevinciyle üzerine atladıkları Brooklyn Köprü inşaatı, nedeni bilinmeyen felçlerle sonlandıkça köprünün uğursuzluğu söylentileri yayıldı. Oysa, tıpkı sualtında yenen vurgun gibi yükseklerde de atmosfer basıncının aniden düşmesiyle hava vurgunu yemekteydiler.

Bugün bir ucunda yazar Paul Auster'ın yaşadığı, bir zamanlar Walt Whitman ve Woody Allen'ın oturduğu Brooklyn'i Manhattan adasına bağlayan Brooklyn Köprüsü, yapımı sırasında kaybedilen hayatların çoktan unutulduğu nefis bir örümcek ağı gibi asılı duruyor New York'ta. Ama bu unutuş, köprünün tarihini değiştirmiyor.

Bir köprünün portresini yazmak üzere defterime notlar almaya başladığımda New Yorklu yazar Shelley Berc ile Nakkaştepe'den Boğaz Köprüsü'ne bakarak çay içmekteydik. Shelley'e Brooklyn Köprüsü deyince aklına ne geldiğini sordum. New York'a âşık bu şehir romantiği yazar, gözlerini yumdu ve, "Havada uçuşan bir örümcek ağı," dedi. Bir asma köprüyü bu denli estetik bir çağrışımla ancak Shelley anlatabilir, diye düşündüm. Sonra Manhattan'dan uzun uzun heyecanla seyrettiğim Brooklyn Köprüsü'nün asıl sırrını bulmaya çalıştım.

Brooklyn Köprüsü, araçların geçtiği bölümün üzerinde, yayaların yürüyebileceği geniş bir gezi yoluna sahip. Yani bu köprüde yalnızca arabalar yok. Daha da yani: bakıldığında, çelik ve beton üzerinde yürüyen metal makineler değil görünen. Koşan, yürüyen, spor yapan insanlar da var üst köprüde. Ve insan faktörü resme dahil olunca, köprüye bambaşka bir boyut katıyor elbette. Çünkü, köprü yaşıyor! (Buna rağmen intihar olayları istatistiklere geçecek kadar değil! Halbuki bizim üzerinde insan yürümesi kesinlikle yasak köprülerimiz ve yeşil çimenlerimiz var.)

Nakkaştepe'den Boğaz Köprüsü'ne bakarak Brooklyn Köprüsü'nü konuştuğum New Yorklu kadına, “Boğaz'ı yürüyerek geçebilmek ne hoş olurdu..." dedim. Sesim özlemli ve hülyalı çıkmış, öyle söyledi.

Köprülerin gece yüzleri farklıdır. Hele ışıklandırıldıklarında inanılmaz bir güzellik ve haşmetle salınırlar havada. Geceyi daha çok sevdiklerinden belki, köprüler âdeta ürkütücü bir albeniyle gözleri hapsederler üstlerine. İnsan, ışıklandırılmış bir asma köprüyü saatlerce seyredip düşler kurabilir. Brooklyn Köprüsü bu düşleri en çok tahrik eden köprülerden biridir.

Yirmi dört saat hiç uyamayan New York'un yüzünde bir gülümseme gibi asılı bekleyen Brooklyn Köprüsü, gün ışığında gördüklerinden çok daha farklı manzaralara geceleri dudak büküyor olabilir. Bazan gündüzünkülerden daha romantik aşklara, sert nefretlere ve şiddetli kırılmalara da şahit olduğunu düşünmek hiç de abes değil. Sonuçta polis, cankurtaran ve itfaiye sirenlerinin en çok çaldığı kentlerden birinin işlek karnında oturmaktadır. Ama asıl heyecanlı olan, bu köprünün o kente dair yüz yirmi yıldır bildiklerinin sırrını saklayabilmesidir. Belki de köprülerin sokaklardan asıl farkı budur. Yani sokaklar tarihlerini her taşı, her lambası ve ağacıyla anlatırken, köprüler susar. Bunun, evlatları arasında ayırım yapamayan annelere benzer bir yanı var mıdır, bilmiyorum? Ama köprülerin ayakları hep iki uç kenar arasına gömülüdür!

"Kalabalık bir iş kentinde paha biçilmez bir değer" tasarlamak istediğini söyleyerek yola çıkan John Röbling, Brooklyn Köprüsü'nü göremeden ölmüştü. Bugün hayalini kurup, uğruna öldüğü köprü, fotoğraf sanatçılarından sinemacılara, turistlerden mimarlara, New York'a yolu düşen herkesi büyülemeyi sürdürüyor. Ama en önemlisi köprünün yanıbaşında yaşayanlar, yani aynı kentlilerin ne hissettikleri. Çünkü güzellikler zamanla derinleşmezse, önemini ve tadını yitirir. New Yorklular'ın Brooklyn Köprüsü tutkusu, köprünün gelip-geçici bir aşk olmadığının kanıtı.

Nakkaştepe'den kalkıp, New Yorklu kadını oteline götürmek için Elmadağ'a doğru yola çıktığımızda Boğaz Köprüsü'nden geçiyoruz. Arabayı köprünün sağ şeridine geçiriyorum ki, şahane manzarayı daha iyi görebilelim. Köprü daha uzun olsa da daha fazla suyun üzerinde asılı kalabilsek diye geçiyor aklımdan. New Yorklu yazar ne düşündüğümü anlamış gibi bakıp gülümsüyor;

"Size de bir yaya yollu köprü lazım. Bu güzel kente bir Brooklyn Köprüsü belki..." diyor.

"Hem teknoloji de çok ilerledi şimdi..."

Biz bunları konuşurken, köprü bitiyor. Köprü bitti.

NEW YORK ÖZNEL GEZİ REHBERİ

NEW YORK'UN GEZİLESİ GÖRÜLESİ YERLERİ

Bu bölümdeki numaralar ve *ler s.184-185'te yer alan tablodaki bilgileri gösterir.

Bu bölümü okumadan önce New York Şehri'nden her söz edişimde bu şehri oluşturan 5 adadan (Manhattan, Brooklyn, Queens, Bronx ve Staten Island) yalnızca Manhattan adasını işaret ettiğimi ve bu coğrafyada gezeceğiniz hemen her yerde (bazan açık havada bile) sigara içmenin yasak olduğunu aklınızda tutmanızı önereceğim. Bu ikisi önemli bilgidir. Birincisi, New Yorklular 'going to the city' dediklerinde orada şehir diye bahsettikleri yer, yalnızca Manhattan'dır. İkincisi, sigara tiryakisiyseniz, dumansız lokanta, bar ve kafeleriyle New York canınızı sıkacaktır. (Bu durumda kentin e-posta adresini aramızda Newyork@cin.net olarak değiştirdik) Hazırlıklı olun, önleminizi alın. Ama zaten sigara içmeyen biriyseniz, bu şehir size bir cennet gibi gelecektir. (Yeşilaycılar için aynı kentin e-posta adresi de Newyork@cen.net.) Gerçekten tiryakiyseniz bu işin şakası olmadığını anlayacak bir eski tiryaki olarak size, daha ciddi bir öneriyle lokanta ve kafelere girerken 'smoking permitted' (sigara içilebilir) izninin yazılı olduğu o çook ender ilanları aramanızı salık veririm. Benden söylemesi. Tabii bir de ünlü müzik insanımız İlhan Mimaroğlu'nun bir gün yazacağı rivayet edilen 'New York'un sigara içilebilir son 10 lokantası' adlı kitabını bekleyebilirsiniz. Çünkü kendisi sıkı bir tiryaki olarak bu konuya kafasını takmış durumdadır.

Ayrıca bu gezi sırasında elinizde mutlaka bir New York haritası bulunmalıdır. Ben bir Buketçe New York (Manhattan) haritası hazırladım sizler için, fakat ayrıca herhangi bir metro istasyonunun bilet gişesinden ücretsiz alabileceğiniz Manhattan metro haritası (MTA subway map) çok işinize yarayacaktır. Detaylı ve ücretsiz harita çeşitleri Time Square'deki Visitor Center'dan edinilebilir (bencileyin harita severlere özellikle duyurulur).

Ulaşım için benim önerdiğim adreslerin metro istasyon adlarını tek tek verdim. Yalnız, hemen her zaman farklı hatlarda devam eden birkaç metro tamiratı nedeniyle elinizdeki haritaya rağmen hatları ve istasyonları tekrar kontrol etmeniz zaman kaybınızı önler. İşte bir yıllığına New Yorklu olduktan sonra size vereceğim ipuçları ve gezi önerileri. Buyrun Manhattan'a çıkalım!

GEZİ ÖNERİLERİ VE ALTERNATİFLER

CENTRAL PARK: Bir kenti terk etmeden oradan uzaklaşmak bir şanstır ve bazı ülkelerde olasıdır. New Yorklular bu şansa sahip kentliler olarak bir metro boyu yolu aşıp, pit diye o şahane yeşil efsanenin, Central Park'ın içinde efkâr ve stres dağıtabilirler. İşte bu parkta hem New York'un tam göbeğinde, hem de doğanın ortasındasınız. 1858'de tasarlanan ve bataklıklar üzerine 340 hektar alanda, yapımı 20 yıl süren, içinden 90 kilometre yol geçen ve tam 500.000 insan dikimi ağacı, birkaç göl, pek çok havuz, nefis köprüleri olan bu tamamen insan yapımı park, doğal bir cennetten farksızdır. New York'a gittiğinizde mutlaka bir gününüzü bu efsanevi parka ayırın ama sakın geceleri gitmeyin! Central Park geceleri tehlikeli. Ama gündüzleri (yazsa) üzerinde yürümek bizimkilerde 'yassak!' olan yemyeşil çimenlerde inadına yatıp yuvarlanın, bikiniyle güneşlenin, koşun, kuş gözleyin, bacaklarınıza dolanan sincapları besleyin, çocuğunuzla beraberseniz onunla frisbee oynayın, açıkhava Shakespeare Tiyatrosu'na gidin. Central Park'ın batı yakası 72. Sokak civarında, orada yaşamış John Lennon'ın anısına kurulan Strawberry Fields'i ziyaret ve 'Imagine' edin. Central Park'ın şanından olan hog dog ya da dondurma yemeyi unutmayın. Kışın bembeyaz, sonbaharda kumrallaşan Central Park'ın keyfine mutlaka varın. Bu arada sakın unutmayın; hâlâ dünyanın en çılgın kentinin ortasındasınız.

Tehlikesi: Bu park geceleri hâlâ tekinsizdir. Cinayet, yaralama ve hırsızlık olayları yerel TV istasyonları haberlerinde sık sık konu olmakta.

Gezi Notu: Yazar Henry James'in Bostonlular adlı romanı Central Park'a övgü doludur. Marathon Man ve Love Story filmleri bu parkta çekilmiş.

PIER 17 (South Street Seaport): 17. Rıhtım (Güney Sokağı Limanı): Nefis bir gün batımı manzarasını New York'un en önemli şehir mobilyalarından biri olan Brooklyn Köprüsü dekoru içinde seyretmek istiyorsanız mutlaka 17. Rıhtım'a gitmelisiniz. Şenlikli bir hafta sonu geçirmek ya da aylakça dolaşmak için sanki biraz Akdenizli rengi olan, sokak sergileri, alışveriş merkezi ve lokantalarıyla farklı, azıcık San Francisco Balıkçılar Rıhtımı kokan bu New York dokusunu tanıyın. Sokak orkestraları, jonglörler ve çocuklar için palyaçolar kadar sokak komedyenleri de ilginç olabilir. Keyfiniz kaçmışsa burada mutlaka yerine getirecek bir ayrıntı bulacaksınız. Özellikle Gator's ve

Sgarlato's adlı lokantaları öneririm. İkisinde de deniz ürünleri çok lezzetli ama 3. Kat seviyesinde olan Sgarlato's inanılmaz güzellikte bir Brooklyn Köprüsü manzarası sunuyor.

Tehlikesi: Fazla turistik ve kalabalık olmasıdır.

Gezi Notu: Brooklyn Köprüsü'ne bakarak yazın soğuk beyaz bir kadeh İtalyan şarabı en çok kendi şerefinize içilmeli!

FLATIRON BUILDING: Yassı Ütü Binası: Sıradışı bir bina. New York'un en sevdiğim mimarî anıtı. Bu binayı mutlaka ama mutlaka görün. 1902'de kentin ilk gökdelenlerinden biri olarak inşa edilen bu geometrik figür, gerçekten de adı gibi bir ütüye benziyor. Üçgenlerin en güzeli! Benim gibi şehir romantikleri, şehrin mücevherleri olan binalara, köprülere ve anıtlara düşkündürlerBu nedenle özellikle yolu New York'a düşen şehir romantiklerine bu şahane üçgeni yakından görmelerini öneririmEski adı Fuller olan 23 katlı bu bina, zamanlar kendi yarattığı rüzgârla lacağına dair uğursuzluk söylentilerine neden olmuş. Bu rüzgâr, daha sonra Flatiron'un başına daha seksi bir çorap örmüş. Kadınların o vakitler uzun eteklerinin bu rüzgârla uçuşacağı hayali bazı New Yorklu erkekleri öyle heyecanlandırmış ki, kadınların ayak bileklerini görebilmek uğruna binanın fi erkek öbekleriyle dolmuş. Halbuki benimkisi tamamen ve masum bir röntgenciliği(!). Neyse, o yıllarda York polisinin kullandığı 23. Sokak'tan kaynaklanan '23 skiidoo' parolası argoda Scum (pislik, bok) anlamında kullanılarak Amerikan argosuna yerleşmiş.

En berbat zamanlarımda dahi üşenmeden metroya atlayıp karşısına geçerek, karanfilli (Nat Sherman's a Touch of Clove) bir sigara tüttürdüğüm bu üçgen heykel beni hep keyiflendirdi, mutlu etti.

Tehlikesi: Âşık olabilirsiniz. Özleyebilirsiniz.

Gezi Notu: 5. Cadde'ye bakan yanında Euroka Joe adlı kafe-bara uğramayı ihmal etmeyin. Kadife berjer koltuklarda çok uygun fiyatlarla çorba, kahve içer, salata, sandviç yerken gazete dergi okuyabilirsiniz.

EAST VILLAGE: Doğu Mahallesi: Müthiş bir etnik çeşitlilik. Kurulduğu yıllarda, New York'un ünlü sosyetik aileleri Astor, Vanderbilt ve Stuyvesant'lar 20. yüzyıl başında burayı yoksul Irlandalı, Yahudi, Polonyalı, Ukraynalı ve Porto Ricolu göçmenlere bırakıp Yukarı Manhattan'a taşınınca şimdiki etnik çeşitliliğin kökleri atılmış. Üstüne bir de 1950'lerde Beat kuşağı sanatçı ve yazarlarının ayrıksı bohem

tarzlarını bu mahalleye taşımalarının etkileri eklenince, artık buradaki manzaranın rengini tahmin edebilirsiniz. Bana göre şahane! Beat Kuşağı izleri hâlâ mevcut. (Astorlar falan artık hiç beğenmiyorlardır, herhalde.) Küçük salaş kafeler, bizim Akdeniz usulü pastaneler, sokak satıcıları ve rengarenk etnik ıvır zıvır dükkânları. Kısa veya uzun bir tur atmak ve New York'un bohem yüzünü görmek için değer.

Tehlikesi: Yoksul göçmenlerin yoğunlukla yaşadığı bu mahallede suç oranının yüksek olduğu biliniyor. Karanlıkta yalnız gezmeyin. Yankesici bol.

Gezi Notu: Özellikle St. Mark's Place'de güzel kitapçılar ve kafeler var.

GREENWICH VILLAGE ya da kısaca VILLAGE: Bugün tuzu kuru ama sıra dışı olmaya heves eden New Yorklular'ın yaşadığı bu moda ve 'cool' mahalle 1822'lerde New York'u sarsan sarı humma salgınından kaçanların sığındığı bir adresti. Nereden nereye... New Yorklular'ın kısaca Village dediği bu şık ve bence çok keyifli mahalle 1960'larda sanatçıların cennet olarak sığındıkları bir semtmiş. Aralarında John Reed, e.e.cumming, Eugene O'Neil ve Dustin Hoffman gibi yazar ve oyuncuların yaşadığı bu mahallede, 1827'de Edgar Allan Poe'nun tedavi olduğu dispanseri bile tavaf etmek olası (Christopher Sokak'taki The Northern Dispensary). Bu mahalle şimdilerde New York'un eşcinsel Yuppie eskileri ve yenilerinin yoğunlukla yaşadığı bir adres. Bunu Village'ın birbirinden şenlikli dükkân vitrinlerinde sergilenen giysi ve kitaplardan kolayca anlayacaksınız. Village'ın bence en hoş taraflarından birisi de sokaklarının Manhattan'ın askerî düzene göre çizilmiş sistemine isyan ederek (tıpkı İstanbul gibi) karışık düzen(sizlik)le mahalleye yayılmış olması. Akdenizli bir sıcaklığı olan bu mahalleye mutlaka uğrayın, Zaten East Village'a da komşu olduğundan bir taşla iki kuş vuracaksınız. Bu mahalle de özellikle Bleecker Sokak(+)'taki Akdeniz kokan küçük kafeleri, barları, Amerikanlaşmış İtalyan ve Fransız lokantaları, her telden küçük dükkânları (tuhaf poster, kartpostal, sahaf, elden düşme giysiler, şapkalar) ve küçük çapraz yangın merdivenleriyle yan yana dizilmiş ahşap-kırmızı tuğla evleri görmek unutulmaz bir kent sevinci katacaktır New York gezinize. Bir zamanlar barlarında Bob Dylan'ın çalıp söylediği, havasındaki esrar Paul Simon'ın şarkılarında anılan (Greenwich) Village, New York'u tanımak için sokakları mutlaka arşınlanacak, kahvesi ve/ya şarabı yudumlanacak bir Manhattan mozaiği. Jack Kerouc, Allen Ginsberg, William Burroughs buradaki San Remo kafede içerlerdi. Mark Twain, Herman Melvin gibi yazarlar da bir süre burada yaşamışlardı.

Burası, salaş East Village'ın şık ve pahalı ikizidir de denebilir. Diyorum öyleyse.

Tehlikesi: Çok sevebilir, memlekete dönünce özleyebilirsiniz.

Gezi Notu: Eğer bir sinema hastasıysanız, bir metroluk güney yönüne doğru yürüyerek (Houston Sokak durağı) New York'un sanat-festival sinemaları olan Film Forum (209 West Houston Str) ve Angelika Film Center (18 West Houston Str) de bir film izlemeyi ihmal etmeyin.

UNION SQUARE: Birlik Meydanı: Burası her şeyin elinizin altında olduğu bir meydan. Sinemalar, lokantalar (özellikle New York'un en güzel Çin lokantası Republic'e mutlaka uğrayın. Çin yemeği sevmiyorsanız artık seveceksiniz!), kitapçılar (Barnes and Noble'ın en güzel binası burada), kafeler (Starbucks), dindar oldukları için yapay gübreye karşı olan Amish Çiftçileri'nin organik/doğal meyvesebze, ev ekmeği, mısır çöreği ve elma suyu (apple cedar) sattıkları Pazar (Green Market) gibi Manhattan'a ait birçok parça Union Square'de yan yana dizili. Amerika'nın ekonomik bunalımı sırasında tam 35.000 işsizin bu meydanda toplanıp valiliğe yürümesi nedeniyle 'birlik' (union) adı verilen bu meydan, daha çok işlevsel bir adres.

Tehlikesi: Çok yorulacaksınız. Ama New York sakin bir güzel değil, baştan biliyorsunuz!

Gezi Notu: Gandi'nin, boynunda çiçek kolyeyle yarı çıplak yaptığı ünlü yürüyüşünden fırlamış bir heykeli, Union Square'in bir köşesinde ona yakışan bir mütevazılıkla dikiliyor.

CHRYSLER BUILDING: İşte Flatiron kadar sevdiğim mobilyası. Bence adı: Gümüş Kirpi Kafa! Buketçe New York'un asıl simgesi ne Özgürlük anıtı (Statue of Liberty), ne Dünya Ticaret Merkezi ikizleri (World Trade Center), ne General Electric Binası, ne de Empire State Building olmuştur. Bence New York'u kendine en yakışan biçimde sembolize edecek anıt Chrysler Binası'dır. 1930'da tamamlandığında kısa bir süre için dünyanın en uzun binası olan bu 77 katlı bina bir Art Deco lokumudur. Otomobil sanayii devlerinden Walter P. Chrysler'ın en büyük düşlerinden biri paslanmaz çelikten dev bir gökdelenle New York'un göbeğinde yer almaktı ve bu düş ayrıca New York'un gözbebeklerinden biri olarak da gerçekleşti. Chrysler Binası'nın o muhteşem başında 1929 model Plymouth arabalarında bulunan kartal kafalı grostek oyma figürler (gargoyle) ve otomobil radyatör ızgarasından stilize bir taç bulunduğunu bilerek onu seyretmek ayrı bir keyif. Içindeki asansör kapıları da görülmeye değer.

Tehlikesi: Başınızı döndürebilir.

Gezi Notu: Güneşli havalarda Chrysler Binası'nın tacındaki pırıldayan ışığın damlalarında, inşaat sırasında o günün teknolojisiyle havada asılı kalaslarda çalışan göçmen işçilerin emeğini ve cesaretini düşlemeyi öneririm. Geceleriyse çok ama çok romantik!

WASHINGTON SQUARE PARK: Bir zamanlar bataklık, sonra mezarlık, ardında da düello sahası olan bu park ayrıca vakti zamanında (1819) halka açık(!) idam meydanı olarak da New York halkına servis vermiş. Parkın kuzey kapısında bulunan mermer tak, A.B.D.'nin Atatürk'ü sayılan George Washington'ın başkanlığının 100. Yıldönümü için dikilmiş. Bu parkın marifetleri saymakla bitmiyor. 1916 yılında ünlü sanatçı Marcel Duchalmp Washington Takı'nın üstüne tırmanarak, Yeni Bohemya Devleti'nin özgür ve bağımsız Washington Alanı Cumhuriyeti'ni ilan(!) etmiş. 1968 gençlik hareketleri sırasında bir açık hava gençlik merkezi olduğu kadar, park çevresinde, şimdi New York Üniversitesi'nin bir parçası olan binalarda vaktiyle yazar Henry James, ressam Edward Hopper gibi ünlüler yaşamış.

Tehlikesi: Eskiden uyuşturucu ticaretinin merkezlerinden olan bu park gündüzleri güvenli ama geceleri uyuşturucu tüccarlarının rahatsız ettiği söyleniyor.

Gezi Notu: Mermer takın üzerinde George Washington'ın çok güzel bir deyişi var. Hazır memleketten uzaktayken parkta oturup (hatta elinizde bir bardak içecek veya belki karanfilli sigara) bu anlamlı deyişi iyice düşünün derim.

CHINA TOWN: Çin Mahallesi: Bu mahalleyle ilgili olarak New York Mekân Portreleri bölümünde ayrıntılı bir deneme bulabilirsiniz.

Tehlikesi: Gereksiz alışveriş yapmak.

Gezi Notu: Daha önce hiç Çin Mahallesi görmediyseniz, çay, baharat, balıkçı ve sebzecileri dikkatle gezmek eğlenceli olacaktır. Hattâ eski komşumuz Çinliler'i aradan uzak geçen yıllar nedeniyle egzotik bulacaksınız. Sokak börekçilerinden otantikliği çoktan kaybolmuş fakat hâlâ lezzetli Çin böreği alın.

BROOKLYN BRIDGE 10 Brooklyn Köprüsü: Bir New Mekân Portreleri bölümünde ayrıntılı bir deneme bulabilirsiniz.

Tehlikesi: Vertigo!

Gezi Notu: Üzerinde kendinizi Spiderman veya Spider-woman olarak hissedeceğiniz yegâne yer!

ROOSEVELT ISLAND: Teknik olarak Manhattan'a ait, metroyla 10 dakika, taksiyle 15 dakika, teleferikle (tramway) 5 dakikada ulaşacağınız minicik bir New York adası. East River üzerindeki bu adayla ilgili bir denemeyi New York Günlüğü 1999 bölümünde bulabilirsiniz. Yalnızca $ 1,5 (dolara) yapacağınız bu nefis teleferik yolculuğunda Manhattan'ın Doğu yakasını helikopterle gezmiş kadar olacaksınız. Geriye, hafıza albümünüzde nefis bir kuşbakışı Manhattan anısı kalacak. Tabii sahici fotoğraf çekmek de serbest ama, ah o hafıza fotoğraflarımız!... Özellikle Queensboro köprüsü gece manzarası... Roosevelt Adası'nın takma adı 'Diplomatlar Adası', çünkü Birleşmiş Milletler diplomatlarının çoğu, buradaki Manhattan Park Apartmanları'nda yaşıyor. Adanın bir özelliği de bir yıllık ev adresim olmasıdır. Trafik lambası olmayan tek Manhattan Adası.

Tehlikesi: Havası fazla oksijenlidir, şok yaratabilir.

Gezi Notu: Postanedeki memurlara, yollardaki polislere, Grog (şarap) Store'a, kütüphane memuruna, "Bu adada yaşamış bir Türk yazar tanıyor musunuz?" diye sorabilirsiniz.

NEW YORK MÜZELERİ

Bizim milletimiz müze sevmiyor. Kayıt etmeyi, belgelemeyi umursamıyor ve kişisel dedikodu dışında da dünyayı ve uzayı merak etmiyor. Evet Türkiyeliler müze sevmiyor, ama ben de buralıyım ama fena halde müze seviyor ve üstelik dünyayla uzayı merak ediyorum. Bu kitabı okuyanlar da nasıl da bencileyin insanlar olduğundan ben yine de müzeler konusunda birkaç laf edeceğim. Ayrıca ilk öznel gezi rehberimde doya doya öznel davranayım.

Son yıllarda biraz biraz Paris Louvre'da genç Türkçe duyuluyor ama dünyanın büyük ve çok heyecanlı hiçbir müzesinde şimdiye dek Türkçe ses ve Türkiyeli yüz göremedim. New York'ta o kadar fazla müze var ki, bir ayınızı tam zamanlı olarak müzelere ayırsanız hâlâ hepsini gezmeyi bitiremezsiniz, emin olun. (Ben denedim.) Zaten müzeler sürekli yenilenen sergi ve/ya sanat olaylarıyla canlılık ve albenilerini korumayı beceren modern insan ibadethaneleridir. Uygar ve efsanevi bütün büyük kentler çok müzelidir ve onlara bu yakışır. Haydi İstanbul!

AMERICAN MUSEUM OF NATURAL HISTORY: Size gelince, müze sevmiyorsanız bile New York'a yolunuz düşerse mutlaka Amerikan Doğal Tarih, kısaca Tabiat Müzesi'ni (American Museum of Natural History) gezin, özellikle çocuklarınızı mutlaka götürün. Büyüleneceksiniz. Gerçek dinozor iskeletinden, Antartika doğa örtüsüne, fosillerden, uzay çağı teknolojilerine kadar görüp, öğreneceklerinizle yepyeni bir enerji kazanarak çıkacaksınız müzeden.

Tehlikesi: Yorulacaksınız. Her şeyi görmeye çalışmayın. Önce müze planından tercihinizi yapın, bir kat seçin, sonra gezin. Müzenin kitapçı ve hediyelik eşya dükkânı tam bir hazine, beş parasız kalabilirsiniz!

Gezi Notu: Müzede 2-D (2-Boyutlu) IMAX filmleri gösteriliyor. Filler Krallığı ve Amazon adlı IMAX filmleri nefisti. Bu filmler yenileniyor. Giriş ücreti (bağış): $ 8. Müze sabah 10:00 ile akşam 5:45 arası açık. Yine de telefonla kontrol edin. Tel: 769-5100.

MET: METROPOLITAN MUSEUM OF ART: New Yorklular ve Avrupalı ziyaretçiler için çok ama çok önemli bir tapınak. Bir prestij ve ulusal gurur. Biliyorsunuz Amerikalılar bize Hollywood filmleri ve TV dizilerinde anlatıldığının aksine çok milliyetçi ve dindar insanlar. Üstelik tutucu ve milliyetçi orta sınıf Amerikalılar'a birçok bakımdan

benzememekle övünen New York Cumhuriyeti'nin avangard ve uluslararası vatandaşlari bile yeri geldiğinde bence aynen milliyetçiler. İşte gurur kaynaklarının başında da bu müze geliyor. Ne kadar gururlansalar az! Bir gün 'Türkiye seninle gurur duyuyor' dediğimiz şeylerin bu denli zengin kültür hazineleri olmasını arzu edenlerdenim.

MET hemen bütün Amerika müzeleri gibi özel teşebbüs denen bağış kaynaklı bir ulusal kültür hazinesi. Günlerce gezseniz bitiremeyeceğiniz bu şahane koleksiyon mabedine mutlaka ama mutlaka gidin. Çocukluysanız çocuklar için aralarında Türk zırhlarının da bulunduğu zırh ve miğferler, ya da mumyaların yer aldığı Mısır pavyonları ilginizi çekecektir. 1870'te Avrupa'daki müzelerle rekabet etmek için bir grup Amerikalı sanatçı ve sanatsever zengin tarafından kurulan MET, şimdi Avrupalılar'ın da yüreğini hoplatacak geniş bir yelpazede Ortaçağ'dan Rönesans'a, Uzak Asya'dan Afrika'ya, Sürrealizm'den Pop-Art sanatına kadar keşfinize hazır bekliyor.

Tehlikesi: Çok tatlı bir yorgunluk ve müze dükkânında başka yerlerde zor bulacağınız ender sanat kitapları var ve burada da bütçenizi sarsacak kadar alışveriş yapmak tehlikesi mevcut.

Gezi Notu: MET'in giriş kapısına çıkan merdivenlerine oturup, müzeye gelen her ırk ve kültürden turist ve yerlileri seyretmek ayrı bir keyif. MET sabah 9:30'dan 5:15'e kadar açık. Yine de saat, gün ve ilginç konser, film gösterileri için telefon edip danışın. Tel: 535-7710 Giriş $ 8.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY: New York Halk Kütüphanesi: Bir kütüphane ancak bu kadar ilahi bir güzellikte olabilir! Bir kütüphane olmaktan öte(si var mı?) bir mimari şahaser. Bir gün dünyanın bir yerinde kitaba tapanlar dini ilan edilirse onun Mekkesi bu adrese yazılabilir. Babil Kütüphanesi efsanesinin modern versiyonu NY Halk Kütüphanesi olabilir mi? Gidip kendi gözlerinizle görün, sonra kararınızı verin. Değişen sergilerde, ünlü yazarların el yazmalari ve öznel eşyalarının sergilendiği salonlar ilginizi çekecektir. Şöyle bir göz atmak için uğrayın.

Tehlikesi: Kitap ödünç alamayacaksınız.

Gezi Notu: Kütüphanenin Patience (Sabır) ve Fortitude (Metanet) adlı ünlü aslan heykellerini eski belediye başkanı LaGuardia adlandırmış. Giriş serbest.

GUGGENHEIM MÜZESİ: Şu adı efsane olan Wright'ın yaptığı, dev beyaz bir deniz kabuğuna benzeyen bu müze eğer tamirat için kapalı değilse, ziyarete değen bir New York adresidir. So-Ho'da da bir küçük kardeşi var. Dev bir kubbenin içinde döne döne dolaşarak üst katlara çıkacağınız müze, koleksiyonlarıyla da görülmeye değer.

Tehlikesi: MET'e yakın olduğu için, ikisini birden ayni gün gezmek yanlışına düşmeyin.

Gezi Notu: Marc Chagall'ın 'Pencereden Görünen Paris ve Picasso'nun 'Sarışın Kadın' adlı resimleri burada. Müze telefonu: 423-3500. Giriş $ 12.

MOMA: Museum of Modern Art: Modern sanat sevenler için tam bir ziyafet. Sık sık yeni ve çok ilginç sergilerle albenisini hiç yitirmeden kalabalıkları büyülüyor. Broşürlerden sizin takviminize hangi ressama ait serginin denk düştüğünü öğrenebilirsiniz. New Yorklular bu gibi bilgileri turistlere vermekten gurur duyuyorlar. Siz de onları Türkiye'den bu sergi için geldiğinizi söyleyerek şaşırtabilirsiniz. Dikkat, düşüp bayılabilirler!

Van Gogh'un 'Yıldızlı Geceler'i, Monet'nin 'Nilüferler'i ile endüstriyel örnek ve tasarımlar aynı çatı altında. Vaktiniz varsa ve ne yapacağınıza karar veremediyseniz MoMA'ya uğrayın. Bu müze mizah ve satir barındırıyor.

Tehlikesi: Giriş pahalı.

Gezi Notu: 'Avignonlu Kadınlar' orada! (Picasso) Tel: 708-9400... net adresi: www.mornastore.org Giriş $ 9,50.

ÇOCUKLARA ÖZEL NEW YORK

İster çocuğunuz olsun, ister kendinizin çocuk yanlarını şımartmaya cesaret eden biri olun, vaktinizin bir kısmını bu üç adrese ayırdığınız için pişman olmayacaksınız.

FAO Schwartz adlı oyuncak sarayına uğrayın. Disneyland kavramından farklı bir oyuncak sergi sarayı. Üç katlı bir hayaller ülkesi. Peri masalları kapılarını her yaştan çocuklara aralıyor.

Tehlikesi: 'Ya, benim çocukluğumda neden bu oyuncaklar yoktu!" konulu bunalıma girebilirsiniz. Hafta sonları kapıda kuyruklar oluyor.

Gezi Notu: Bir yeğene, kuzene, çocuğunuz varsa ona mutlaka küçük de olsa bir FAO Shwartz oyuncağı alacaksınız... Zaten eliniz mahkûm!

CONEY ISLAND: Brooklyn'desiniz. Dev bir lunapark ve şahane bir plaj. Çok gürültülü ve kalabalık. Ama pek çok filmde gördüğünüz o lunapark efsanesini yakından tanıyabilirsiniz.

Dünyanın en yüksek ve salıncaklı dönme dolabına binebilirsiniz. Burada bir de büyük bir akvaryum-müze var. (New York Aquarium) Yolu uzun ama tek metro biletiyle ulaşım olası. Yazın denize de girebilirsiniz.

Tehlikesi: Abur cubur yiyerek hastalanmak tehlikesi var. Yol uzun.

Gezi Notu: New York'un sanki 50 yıl önceki farklı bir yüzüyle tanışacaksınız. Porto Rico'ya geldiğinizi de sanabilirsiniz.

BRONX ZOO, INTERNATIONAL WILDLIFE CONSERVATION PARK: Bronx Hayvanat Bahçesi: Şimdi Manhattan'dan başka bir New York Şehri adasından söz ediyorum. Burası 107 hektar yeşil alana yayılmış, hayvanlarının çoğu özgürce doğal ortamlarında dolaşabilen, bizim hayvansal demokrasi anlayışımıza göre lâubâli(!) bir hayvanat bahçesi. Ama onların yerine siz kafese girip, adı skyfari olan bir teleferikle (gök safarisi) onları tepeden izleyebilirsiniz.

A.B.D.'nin kentsel alandaki en büyük hayvanat bahçesinde kar leoparlarından, Sibirya kaplanlarına, yabani Afrika gergedanlarından kırmızı pandalara kadar pek çok değişik canlıyla tanışmak fırsatı var!

Tehlikesi: Tabii ki yorulacaksınız ama doğal hayatı seviyorsanız değer.

Gezi Notu: Çocuklar için özel Children's Zoo var. Küçükler orada fil besleyebiliyorlar. Ayrıca park içindeki trenlerle (shuttle train) gezebilirsiniz. Giriş: Yetişkin $ 4, Çocuk $ 2, Tel: (718) 652-8400.

BİTİRİRKEN

Kitap Haber adlı edebiyat dergisinin, Ocak 1998'de benimle yaptığı söyleşide Ayşe Sevim şöyle sormuştu: "Seyahati seviyorsunuz; Danimarka, Norveç, İspanya, Cezayir, Kanada... Neden döndünüz?"

O zaman şöyle demiştim: "Dönmek mi dediniz? Gitmedim ki döneyim. Bir yolculuğa çıktım ve hâlâ yollardayım." Sufizm kokan bu sözlerim derginin o sayısında kapaktan verilmişti. O gece, New York Şehri'nin Manhattan mahallesinde yaşanan bir yıl bittiği ve ertesi sabah İstanbul'a doğru yola çıkacağımız o son New Yorkluluk gecesinde, birden aklıma bu cümle düştü. Gözümün önüne o derginin o sayısının kapağı geldi oturdu. Gözümü kapatsam önümde, açsam orada. O sırada dışarda çok sıcak ve feci nemli bir New York gecesi akıyordu. Bize bir yıl boyunca nefis bir Doğu Nehri manzarasıyla nefes kesen bir Manhattan siluetini sunmuş olan evimizin oturma salonu penceresi önünde dikilip kaldım. Erkekler uyuyorlardı. New York ve ben uyanıktık.

'Artık İstanbul'a dönüyoruz,' diye düşündüm. Üçümüzün New York'ta yaşarken heyecanla edindiğimiz kitaplarımızı, defter, kırtasiye, CD, DVD'lerimizi bir hafta önceden M-Bag denen 14 çuvalla İstanbul adresimize postalamıştık bile. Üç aylık bir vapur yolculuğundan sonra çuvallardaki 'hazinemiz' bize İstanbul'da ulaşacaktı (hiç de öyle olmadı ama o gece bunu bilmiyordum). Manhattan'daki evimizde bize ait olan eşyalar toplanmış, ekstra mobilyalar, baharatlar Türkiyeli dostlara dağıtılmıştı çoktan. Duvarlardaki resimler, saat ve etnik biblolar yoktu. Uçak biletleri ve pasaportlar masanın üzerinde sanki özellikle 'zoom' yapılmış gibi ille de dikkat çekmekteydi. New York'taki komşular, eski ve yeni arkadaş ve dostlarla veda yemekleri yenmiş, kahveler içilmişti artık. Karşılıklı e-posta adresleri ve telefon numaraları alınıp verilmişti. Evi dolaştım. Evde şimdi bizden görünür bir iz kalmamıştı. Büyük ve temel mobilyaları kiralık olan daire, şimdi tıpkı buraya ilk adım attığımız bir yıl önceki kadar yabancıydı ama biz burada tam bir yıl yaşamış, bir yıllık yaşam izlerimizi yalnızca kendi görebileceğimiz köşelere saklamıştık.

Bir yerden bir başkasına GİDER'ken (başka kent, ülke veya kita) hep olduğu gibi hüzünlendim. Bu duygusallığımı KADINSI ve/ya SANATÇI adıyla küçümseyecek bütün insanlara inat, boş duvarlara dokunarak, oralara saklanmış izlerimizi, acı ve tatlı anılarımızı okşadım. Bizden sonra büyük olasılıkla aday kiracılardan Japon bir ailenin yenilenmiş

mobilyalarla kiralayacağı bu daire sırlarımızı korumaya o gece söz verdi bana.

Yeniden yola çıkılacak ertesi güne başlamadan önce şu GİTMEK ve DÖNMEK meselesi takılmıştı yine aklıma. YOLLUK'ta anlattığım gibi 'Gidebilmek için insanın önce sürekli olarak yaşadığı, sabit bir adresi, bir yeri olmalıdır. Bu sabitlik durumu uzamadan yeniden yola çıkmak GEZGİN'in işidir. Şimdi New York'taki 20 River Road, 11 N, 10044 N.Y. N.Y. adresli 'ev'imden ayrılıp İstanbul adresli 'ev'ime gitmekteydim. Yani kalmıyor, yine gidiyordum. Yolculuk devam ediyordu. (Bir gezgin ve huzursuz ruh için ki, bu ikisi çokluk yan yanadır, yolculuk daima devam etmelidir!)

JFK Havalimanına gitmeden birkaç saat uyumak üzere yatak odasına girerken bütün yolculuklar, bütün yollar ve gitmekler arasında mutlaka bir ayağımın İstanbul'da olması gerektiğini çoktan bilerek hüzünle gülümsüyordum.

O geceyi hüzünle geçiren yalnızca ben değildim. Benimkinden çok farklı bir nedenle, hayatında ilk kez ayrılık acısıyla tanışan oğlum, çok sevdiği sınıf arkadaşı Taylandlı Pak'tan ayrılacağı için çok huzursuzlanmıştı. Ertesi sabah, çok erkenden Bangkok'a hareket etmek üzere aynı havalimanına giden küçük Pak'ın ailesi telesekreterimize şöyle bir not bırakmıştı: "Pak dün bütün gece ağladı. Onu götürmek için çok dil döktük. Umarız oğullarımız yeniden buluşabilirler. Size İstanbul'a iyi yolculuklar dileriz."

Gitmek zordur. Dönüş yoluna çıkmak için bile olsa... Gitmek, sevgi ve sevgilileri yürekte taşımayı öğrenmektir. Ama onlar bunu öğrenmek için henüz çok ama çok küçükler... Henüz.